

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 5

БЕОГРАД 1936 ГОДИНЕ

КЊИГА 1

VII РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 21 ДЕЦЕМБРА 1936 ГОД. У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАО

ПРЕТСЕДНИК

СТЕВАН ЂИРИЋ

СЕКРЕТАР

НУРИЈА ПОЗДЕРАЦ

Присутни г. г. Министри: Министар пољопривреде Светозар Станковић, Министар правде др. Нико Суботић, Министар грађевина др. Марко Кожул, Министар шума и рудника Ђура Јанковић, Министар просвете Добривоје Стошовић, Министар пошта, телеграфа и телефона др. Бранко Калуђерчић, Министар без портфеља др. Михо Крек, Министар без портфеља Војислав В. Ђорђевић, Министар за физичко васпитање народа др. Јосип Роговић.

ПОЧЕТАК У 10 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника VI редовног састанка;

2 — Саопштење писма захвалности г-ђе Ђурђине Пашић поводом одлуке Народне скупштине, да се поставе поспрја Николе Пашића у дворанама Народне скупштине;

3 — Саопштење законског предлога Милана Мрављеа и другова, народних посланика, о измени и допуни Уредбе о ликвидацији сељачких дугова од 25 септембра 1936 године и одбијање хитности;

4 — Саопштење интерпелације Фрање Хорвата, народног посланика, на Министра финансија о одлагању градње царинског магацина у Загребу;

5 — Саопштење Министра унутрашњих послова да ће на интерпелације Велимира Аћимовића, народног посланика, одговорити кад прикупи потребне податке и то: о повреди Закона о унутрашњој управи од стране помоћника Бана Дунавске бановине г. Рајића за време општинских избора; о раду у Бановинској штедионици у Новом Саду за време општинских избора; и о раду помоћника Бана Дунавске бановине г. Рајића за време општинских избора.

Говорници: Милош Рашовић (ради личног објашњења), Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (четири пута), Секретар Нурија Поздерац, Милан Мравље, Министар пољопривреде Светозар Станковић, Министар без портфеља др. Михо Крек (ради личног објашњења).

Дневни ред: 1 — Наставак претреса и усвајање извештаја Верификационог одбора о доласку за народне посланике г. г.: Андоновића Симе за Срез малешки на место Арнаутовића Дамјана; др. Шајкаревића Јована за Срез прилепски на место Трбића Василија; Здравковића Миленка за Срез неготински на место Стојадиновић Драгише и Ђокића Љубомира за Срез бањски на место Миловановића Драгомира.

Говорници: Мирко Урошевић, Мустафа Мулалић, Милош Рашовић (ради личног објашњења), Радивоје Нановић, др. Српко Вукановић (ради личног објашњења), Војко Чвркић, Јеремија Протић (ради личног објашњења), Манфред Паштровић (ради личног објашњења), Министар правде др. Нико Суботић, др. Јанко Баричевић (ради личног објашњења), Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (шеснаест пута).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, имам част да отворим VII редовни састанак Народне скупштине. Молим господина секретара да изволи прочитати записник прошлог састанка.

Секретар Нурија Поздерац прочита записник VI редовног састанка.

Претседник Стеван Ђирић: Има ли ко од господа народних посланика какву примедбу на записник? (Милош Рашовић: Молим за реч). Господин Рашовић има реч ради примедбе на записник.

Милош Рашовић: Господине Претседниче, ја нисам чуо казну када сте ме казнили.

Претседник Стеван Ђирић: Колико се ја сећам, господине народни посланиче, ја сам Вас опоменуо записаном опоменом на свршетку вашег говора.

Милош Рашовић (наставља): Господо народни посланици, ја нисам чуо ову казну господина Претседника, али знам због чега је дошла та казна. Ја нисам од оних људи који нису осетљиви на казне, ако су оне праведно изречене. Али, у овом случају не бих рекао да је ова казна праведно изречена. А ево зашто: Ја ћу вам цитирати један пример, који ће вам најбоље доказати како је ова казна изречена. Године 1920 био сам случајно на једној седници француског Парламента — разуме се на галерији — и том приликом десило се један овакав случај. На говорници је био комунистички посланик Марсел Кашен и, док је он говорио, један посланик владине већине упадао је са речима: „Јесте ли добро плаћени?“. На то му је посланик Кашен одговорио, да га те речи не могу увредити, јер долазе од једног издајника, а односиле су се на посланика Ерика, који је припадао левици, па је отишао десници. На то је устала владина већина, која је у то време сачињавала скоро $\frac{4}{5}$ народних посланика, и тражила да се Марсел Кашен најстрожије казни. Настала је гужва, седница је прекинута, а после наставка седнице претседник Пере изрекао је најстрожију казну народном посланику Ерику, а не Кашену. Када је владина већина устала да протестује против тога, онда је претседник Скупштине казао: „Господо народни посланици, у име достојанства ове столице, коју имам част да заузимам, а коју до данас ни један француски претседник Скупштине није окрњио, ја кажњавам господина Ерика са казном коју сам изрекао, јер је провоцирао г. Кошена, да каже оне речи које је казао.“

Господо, настали су поновни протести од стране деснице, али је на то Пере сишао са столице претседника Скупштине и казао, да је он претседник француске Скупштине, а не претседник владине већине.

Господо, када сам ја казао оне речи за које ме је казнио г. Претседник Народне скупштине, ја сам те речи казао изазват са ове говорнице од једног посланика владине већине, који је три пута пред самим Претседником Скупштине казао, окрећући се мени и левици: шпекуланти, конспиранти, политиканти. Три пута је то поновио, (Одобравање на левици) и ја сам преко тих речи прешао и рекао, да ако има политиканата и шпекуланата, да их има тамо, мислећи на онога који је то казао.

Господо, да је господин Претседник Народне скупштине за ове речи казнио г. посланика из владине већине, док је био на говорници, ја не би био дошао да реагирам на те његове речи.

Према томе видите јасно, да ја нисам био кажњен од г. Претседника Скупштине, него сам био кажњен од Претседника владине већине.

Секретар Нурије Поздерац: Примедбу г. Рашовића не примам, пошто је записник састављен у духу одредаба Закона о пословном реду у Народној скупштини.

Претседник Стеван Ђирић: Да ли Народна скупштина прима записник онако како је предло-

жен или са примедбом г. Рашовића? Они који су против прочитаног записника и који би желели да се прими примедба г. Рашовића нека изволе устати. (Већина седи) Објављујем, да је записник без примедбе примљен.

Ипак, пошто је записник већ примљен, сматрам за дужност да са своје стране господину Рашовићу одговорим ово: Ако будем нашао у стенографским белешкама оне изразе које је према његовом тврђењу употребио један од господа са деснице, ја ћу накнадно и њега казнити. (*Милош Рашовић:* Па то је изашло и у новинама!) Господине Рашовићу, за мене новине не могу бити аутентичне него стенографске белешке Народне скупштине.

И у вези са тим самим мислим да смем мирне савести рећи, да је г. Рашовић далеко претерао, кад ме је назвао Претседником скупштинске већине. Ја имам лично овај осећај: Да кадгод вршим своју дужност праведно према вама са леве стране, онда ми ви замерате, а када вршим дужност праведно према господи са деснице, онда ми они замерају. Има једна стара, историјска пословица у којој се каже: Кад су неког Гибелини сматрали за Гвелфа, а Гвелфи за Гибелина, то је био поштен и праведан човек.

И ја сам у последње време доживео да сам у унакрсној ватри. Ја ћу у тој унакрсној ватри остати и даље, верујући да вршим дужност онако како је у интересу не само дебатирања, него и у интересу ове Народне скупштине, коју ваш Претседник, господо народни посланици, почиње да гледа не кроз призму свакидашњице него кроз призму политичке историје, и којој жели, да она у политичкој историји друкчију слику остави, него што би оставила када би се данас на пример распустила.

Господо народни посланици, на вашу одлуку да се у просторијама Народне скупштине дигне погрсе нашег државника Николе Пашића . . . (Повици: Слава му . . .), госпођа Ђурђина Пашић одговорила је овим захвалним писмом:

„Господине Претседниче,

И Ваш предлог и резолуција Народне скупштине од 11 о. м. о којој сте ме изволели извести Вашим писмом од 14 о. м. као још један знак великог поштовања према сени мога супруга, дубоко су ме потресли.

Молим Вас, Господине Претседниче, да у име моје и целе породице изволите и Ви и, преко Вас, Народна скупштина примити топлу захвалност.

Уверена сам, да ћете у погледу саме израде покренути све, те никаквих нарочитих жеља и немам до то што верујем, да би најбоље израдио лик г. Росандић, ако буду потребне нове фотографије од Николе Пашића ја могу да му их дам.

Доиста лик г. Пашића, који је толико полагао највеће наде у Народну скупштину, у њеним дворанама биће на најдостојнијем месту.

Примите, Господине Претседниче, уверење мога поштовања.

У Београду, 16 децембра 1936.

Ђурђина Н. Пашић”

Изволите чути, господо, законске предлоге.

Секретар Нурија Поздерац (саопштава): Г. Милан Мравље и другови, народни посланици, под-

носе Народној скупштини на решење предлог закона о измени и допуни Уредбе о ликвидацији сељачких дугова од 25 септембра 1936 г. и траже да се огласи за хитан. (Види прилог);

Претседник Стеван Ђирић: Пошто се за овај законски предлог тражи хитност то по члану 63 Закона о пословном реду у Народној скупштини има реч народни посланик г. Милан Мравље да објасни хитност.

Милан Мравље: Господо народни посланици, ја и моји другови упутили смо Народној скупштини хитан законски предлог о измени Уредбе о заштити сељачких дугова. Ово смо, господо, учинили зато, јер овом Уредбом прети потпуна ликвидација и пропаст свих кредитних задруга, и не само свих кредитних задруга, него и већих дела улога улагача, а исто тако велику штету претрпеће овом Уредбом и сам сељак, који је с њоме заштићен, јер је тај сељак у исто време и јемац за све остале дужнике, пошто он јамчи читавим својим имањем у тој задрузи.

Господо, да би ви могли да схватите оправданост и хитност овога законског предлога ја ћу вам изнети неке податке из словеначког задружног живота и неке податке из словеначких сељачких кредитних задруга, па вас молим, да примите хитност овога законског предлога и да тиме спасете, — ја тако отворено кажем, — стожер наше народне сељачке привреде тј. сељачки кредитни организам у задругарству.

Има близу пола века, господо народни посланици, од када је почео велики словеначки задругар инж. Михаило Вошњак, а затим касније и др. Јанез Евангелист Крек историску, социјалну и националну акцију, установљавајући по словеначким крајевима кредитне задруге. Нема данас, господо, никога ко не би признао да је таква задружна кредитна организација ослободила Словенце туђинског господарског утицаја, и да су Словенци једино овим путем и на тај начин могли постићи привредну независност од туђинског капитала. Задружни сељачки кредит спасао је нашег сељака од лихвара, те му очувао његову земљу, да је остала његова својина.

У једнакој мери као за сељака и његову привредну делатност од историског значаја био је задружни кредит и за нашу трговину, занат и индустрију. Дајући кредите нашој трговини и занатству, кредитне задруге заједно са штедионицама омогућиле су нашем човеку да је завладао и у оним гранама привреде, где је био туђин до тада искључиви господар. Овај национални кредитни организам очувао нас је и јеврејског утицаја у нашој привреди.

У време, кад је наступила кредитна криза у нашој држави, стање нашег кредитног организма било је тако, да је од целокупног кредитног обима, који је износио око 3 милијарде динара, кредитним задругама и штедионицама у Словенији припадало близу три четвртине.

И, господо народни посланици, читав овај кредитни систем, све ово кредитно задругарство, које је било наш понос и привредни стожер, пољуљано је и доведено у опасност, да се сруши у провалију Уредбом о раздужењу сељака, коју је пре добра два месеца објавила данашња Влада.

Нашим кредитним задругама и штедионицама прети катастрофа, ако се изведе ликвидација сељачких дугова на начин како га прописује поме-

нута Уредба. Све кредитне задруге, које су већи део својих новчаних сретстава позајмиле заштићеним сељацима, доћи ће у безнадан положај. У колико ове задруге нису већ ишле по заштиту, здравија задруга неће моћи обављати својих послова, пошто ће добити за цедирана потраживања Привилегованој аграрној банци 3% камате, док истовремено улагачима плаћа једнаке камате, ако не веће. Каматна стопа за улоге могла би се снизити на 2% једино присилним путем, ако иде задруга или штедионица под заштиту. Заштићена задруга неће моћи исплаћивати улоге ни у најскромнијем обиму, јер ће морати чекати 14, односно 20 година на исплату потраживања, која су била уступљена Привилегованој аграрној банци, односно на исплату 3% државних обвезница.

У Словенији има укупно 475 кредитних задруга. Од тог броја данас је затражило заштиту 240 задруга. У последње време све се задруге редом пријављују за заштиту и скоро неће бити ни једне која не би била под заштитом. А, господо народни посланици, није снижење камата и захтев улагача да се њима исплате улози једини разлог, који ће присилити задруге, да затраже заштиту. Сељаци, чији ће дугови бити пренесени на Привилеговану аграрну банку, а задружни удели употребљени за отпис тих дугова, неће хтећи платити нове уделе, страхујући од несигурне будућности задруге и њезиног евентуалног слома. Таквих чланова има у Словенији 54.000. Оне задруге, које не би тражиле заштиту, изгубиће већину, или уопште све чланове. Код њих ће остати једино 10.000 малих и већих улагача, а незаштићене задруге неће имати ни чланова ни јемства. Како ће ово стање утицати на оне задругаре, који нису истовремено и дужници задруге, свакоме ће бити јасно. Сваки од њих покушаће да се што пре реши чланства како би на тај начин избегао обавезама које проистичу из неограниченог јемства.

Кредитне задруге затражиће заштиту дакле и због тога, да им не побегне већина чланова и да се тиме не испостављају опасности неминовног слома. Уредба о заштити кредитних задруга прописује најмање, да траје обавеза из јемства тако дуго док траје рок исплате, а удели не могу бити отказани. Највећу опасност за опстанак кредитних задруга претставља по Уредби о заштити сељака свакако установа о отпису сељачких дугова, који ће бити изведен на терет властитих задружних сретстава у облику удела и резерве. Ова су најмање сретства неопходно потребна задругама и то особито у ово време, у данашњој привредној кризи, да могу прочистити своје биланчно стање. Због пада имовинских вредности, које служе као јемство за дате зајмове, на свим странама показују се потребе по отписима потраживања код слабијих дужника, ако задруга хоће да њезина биланса покаже право стање имовине и обавезе. Ови отписи иду искључиво на терет резерва, које су сакупљале задруге баш за овакве сврхе дуги низ година.

А како могу сада оне задруге, које су претрпеле губитке, исте отписати, кад су им Уредбом одузете све резерве, а осим тога још и главница удела смањена на половину.

Словеначке штедионице и кредитне задруге оваквом одредбом изгубиће 65 милиона динара резерве. Велике губитке код несељачких дугова неће моћи ничим покрити.

На тај начин настале губитке морали би платити и задругари дужници, дакле заштићени сељаци у облику задружног јемства. Уколико би дакле на једној страни сељаци-дужници примили, толико би морали на другој страни као јемци вратити. Није дакле ни мало претерана тврдња, да ће наше кредитне задруге у том тренутку постати пасивне, и тада ће морати употребити властите резерве за отпис сељачких дугова. Због тога је сасвим оправдан захтев, да се узму резерве најпре за покриће отписа дубиоза и тек онда, кад буду задруге пречистиле своје билансе, дакле после отписа дубиозних неселјачких потраживања, тек онда да се изврши отпис заштићених сељачких дугова. Задруге би морале билансирати 3% обвезнице, те 3% бонове по берзанској вредности. Само ова чињеница имала би за последицу пасивност билансе и ако би остале све резерве нетакнуте. Ништа не мењају на стварном стању прописи садашње Уредбе, да морају новчани заводи билансирати 3% државне обвезнице у номиналу. А немогуће је сакрити право стање у случају ликвидације задруге. 3% папири, које ће добити новчани заводи претстављаће највише 30—40% номиналне вредности.

Ако узмемо у обзир да имаду словеначке кредитне задруге и штедионице са 260.000 улагача око 2,400.000.000 динара штедних улога те да има од укупног броја 220.000 малих улагача са улозима до динара 10.000 у суми од 450.000.000 динара, онда видимо да настаје код ликвидације сељачких дугова још једно крупније питање: Како господо, заштитити ових четврт милиона малих улагача да не би изгубили 50—70% својих штедних улога?

Господо народни посланици, неспокојство, које захвата све више редове улагача није неоправдано. Улагачима не прети само опасност да неће моћи подићи свој новац, кога су уложили на штедњу у кредитне залог, читавих 12—14 година уз 2% камате, него много више и чињеница, да ће сигурно изгубити велики део свог уложеног капитала, најмање 60—70%.

Великог поверења, којег су уживале кредитне задруге код нас, потпуно ће нестати. Без штедње упропашћено је сакупљање националног капитала а тиме и националне привреде. Наше задругарство, које смо великим жртвама и напорима читавог народа кроз пола века организовали и саградиле, биће упропашћено.

Због тога се намећу само по себи ови захтеви, које садржи мој и мојих другова законски предлог, на име да се сељачка потраживања наших кредитних задруга и штедионица не пренесу на Привилеговану аграрну банку, него да остану дужници још даље код својих досадашњих веровника, те да изведу ликвидацију сељачких дугова задруге и штедионице саме. Тиме ће бити заштићени интереси сељачких дужника, интереси кредитних задруга и њихових улагача. Познато је, господо, свима да су давале наше задруге и штедионице сељацима дугорочне зајмове на 20—30 година отплате уз јевтине камате од 6% до 8% највише.

Господо народни посланици, питање раздужења југословенског сељака много је повољније решено код задруга за земљораднички кредит. Ове задруге неће отписивати своје резерве и главнице. Сељачки дугови код тих задруга биће паушално отписани за 25%. Тај отпис иде на терет нарочитог фонда, кога ће дотирати држава у висини од 5 милиона динара годишње.

Задруга за пољопривредни кредит у Словенији нема. Код нас је све организовано на основи слободног задругарства. Зашто дакле ова неправда према слободном задругарству?

У нашој држави износи сума свих заштићених сељачких дугова цирка 1,100 милиона динара. Од ове суме треба одузети дугове задруга за земљораднички кредит, за које важи нарочита установа, како сам малопре споменуо. Сума тих дугова износи цирка 250 милиона, тако да отпада на дугове код слободног задругарства цирка 850 милиона динара, а од тог последњег дуговања отпада на Словенију нешто мање од 550 милиона заштићених сељачких дугова.

Уређење сељачких дугова код слободног задругарства дакле у главном је словеначки проблем, па га треба у томе оквиру засебном уредбом решавати на посебан начин.

Господо народни посланици, ако игде, овде би се морало једним оквирним законом решити раздужење сељака. Два у суштини различита система кредитовања не могу се решити једнаким прописима. Ми имамо на једној страни менични систем кредитовања, а на другој страни хипотекарни кредит у пречанским крајевима.

Досадашња Уредба можда је добра за меничне дугове, а за наше крајеве, где имамо задружне и хипотекарне кредите, ова Уредба о раздужењу сељака имаће катастрофалних последица.

Господо народни посланици, уредбе пријашњих режима о раздужењу сељака у знатној мери имале су у виду нарочите прилике и интересе кредитних задруга. Према тим уредбама задружни савези сами су прописали отплатни план за сељачке дужнике. Садашњом Уредбом третирају се и ове задруге, које су вршиле једно велико социјално дело кроз пола века, које су у ту сврху и установљене да дају јевтине кредите по шест до осам процената, као најгоре зеленашке банке.

Господо народни посланици, од свих обећања које смо чули од словеначких претставника у данашњој Влади, г. др. Антона Корошца и г. др. Михе Крека, није остало ништа. Напротив! Никад словеначки интереси нису били горе запостављени и више угрожени него сада. Уредба коју је дала влада у којој седе г. др. Антон Корошец и др. Михо Крек, стварно је ликвидирала словеначко задругарство. (Одобравање на левици и повици: Тако је!) Пре годину и по, ступили су у Владу г. др. Корошец и др. Михо Крек. Том приликом клерикалци су пронели гласове по читавој Словенији, да су ступили у Владу једино под условом да добију од државе 300 милиона динара за санацију словеначког задругарства. Још ове године у априлу месецу на јавном збору у Великим Лашћама г. др. Михо Крек објавио је читавом свету да ће влада дати јесенас огромна новчана средства на расположење за санирање угроженог задругарства. Неколико месеци касније потписали су г. др. Антон Корошец и др. Михо Крек смртну осуду словеначком задругарству, — словеначког дужника предали пореском егзекутору а улагачима нанели незапамћене губитке и штете.

Господо народни посланици, Министар г. др. Антон Корошец претседник је „Задружне звезде” у Љубљани. Г. др. Корошец претседник је „Главног задружног савеза” у Београду. Г. др. Антон Корошец био је хонорари професор за задругарство на Београдском универзитету. И, господо, у то вре-

ме када је он био све то, задругарство је доживело потпун слом и ликвидацију. (Одобравање на левици).

Ако ико, господо, ми морамо чувати задругарство у интересу државе и у интересу народа, и морамо радити да се задругарство појача и да се целокупна наша привредна питања решавају у духу задругарства. Ово није страначко питање. Сигурно је, да ми из опозиције имамо политичке користи, ако данашња Влада, а особито г. др. Корошец тако ради. Ипак, господо, ми не желимо, да стварамо од тих питања, од таквог стања и таквог рада, политички страначки профит, него желимо, да престану интереси странке, па да задругарство схватимо као опште заједничко привредно и национално питање и да га као такво решавамо сви заједно.

Због тога смо ми спремни да вас помогнемо, ако примите хитност мога поднетог законског предлога и ја вас молим, да у последњем часу отклоните катастрофалне последице од нашега задругарства. (Пљескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, пре него што Народна скупштина одлучи да ли прима хитност по чл. 63 Закона о пословном реду, има Краљевска влада да буде саслушана.

Министар пољопривреде г. Светозар Станковић има да се у име Краљевске владе изјасни о хитности овог законског предлога.

Министар пољопривреде Светозар Станковић: Господо народни посланици, у име Краљевске владе, част ми је изјаснити се, да хитност овога законског предлога, кога је предложио г. Милан Мравље са друговима, народним посланицима, не примам.

Претседник Стеван Ђирић: Пошто Краљевска влада не прима хитност овога законског предлога, то се о траженој хитности Народна скупштина има изјаснити гласањем седењем и устајањем.

Господа народни посланици, који примају хитност законског предлога, седеће, а господа народни посланици, који су против хитности законског предлога, устаће. (Већина устаје).

Већина је устала, према томе Народна скупштина хитност овога законског предлога није примила. На наредној седници биће изабран одбор за проучавање овог законског предлога. Ако су шефови група са тим сагласни да се одбор изабере једном заједничком листом, ја их молим, да ми изводе доставити своје кандидате и њихове заменике до наредне седнице.

Реч има Министар без портфеља г. др. Крек ради личног објашњења.

Министар без портфеља др. Михо Крек: Господо народни посланици, народни посланик г. Мравље споменуо је моје име у вези са неким обећањима. Због тога имам част да вам објасним, да сам у Великим Нашицама говорио о томе, да ћемо се старати да би словеначка привреда дошла до толико новчаних сретстава колико је потребно да се та привреда оживи, и ту своју реч искупио сам колико сам могао.

Љубљанска, мариборска и цељска општина добиле су од Хипотекарне банке за време нашега режима преко 50 милиона динара нових новчаних сретстава. Да је у времену када је почело залеђивање и срозавање кредитног система само толико сретстава дошло у целу нашу привреду у Дравској бановини, не би залеђивање уопште никад ни на-

ступило. У оно време владао је режим у којему је била и група г. Мрављеа. Због тога што се онда није водило рачуна о кредитима задругарству, због тога смо и дошли у садање очајно стање.

Проблем оживљења делатности нашег кредитног задругарства заиста је хитан, крупан и важан. Ми њему посвећујемо пуну пажњу и бригу, не од данас, него већ од преко године дана. Никад у задружним стварима нисмо били партизани. Никад нико од нас није рекао, да тражимо кредите само за задружни савез којем је на челу г. др. Корошец. Депласирани су нападаји г. Мрављеа на г. др. Корошеца и не треба их демантирати, јер је г. др. Корошец тако велика и заслужна личност у задругарству, да му речи г. Мрављеа не могу да нашкоде. (Бурно пљескање на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Изволите господо, чути једну интерпелацију.

Секретар Нурија Поздерац (чита): Г. Фрањо Хорват, народни посланик, упућује интерпелацију на Министра финансија о одлагању градње царинског магацина у Загребу. (Види прилог).

Претседник Стеван Ђирић: Ова интерпелација достављена је г. Министру финансија, и кад добијем од њега одговор ставиће се на дневни ред.

Изволите чути извештаје г. г. Министара.

Секретар Нурија Поздерац (саопштава): Г. Министар унутрашњих послова извештава да ће на интерпелације г. Велимира Аћимовића о повреди Закона о унутрашњој управи од стране помоћника Бана Дунавске бановине г. Рајића за време општинских избора; о раду у Бановинској штедионици у Новом Саду за време општинских избора; и о раду помоћника Бана Дунавске бановине г. Рајића за време општинских избора, одговорити кад прикупи потребне податке.

Претседник Стеван Ђирић: Ови извештаји примљени су на знање.

Прелазимо на дневни ред.

Прва тачка дневног реда је: Наставак претреса извештаја Верификационог одбора о доласку за народне посланике: г. Андоновића Симе за Срез малешки на место Арнаутовића Дамјана; г. Шајкаревића др. Јована за Срез прилепски на место Трбића Василија; г. Здравковића Миленка за Срез неготински на место Стојадиновића Драгише и г. Ђокића Љубомира за Срез бањски на место Миловановића Драгомира.

Реч има народни посланик г. Мирко Урошевић.

Мирко Урошевић: Господо народни посланици и другови, користим ову ретку прилику, користим овај моменат да кажем неколико речи, за своје несрећне другове, који су имали не по својој заслуги једну тешку судбину. Ово је болна и тешка верификација. Ово је најболнија ствар која се догодила у нашем политичком животу. Ја лично прелазим преко свих психичких и физичких мука, које сам претрпео приликом једног незаконитог лишења слободе заједно са својим друговима. Ја сам први после Арнаутовића био лишен слободе. Прелазим преко грубе повреде Устава, прелазим преко свих оних недостојних ствари које је починила Управа града Београда. Прелазим исто тако преко политике Краљевске владе, прелазим тако исто и преко говора Претседника Краљевске Владе г. др. Милана Стојадиновића. Прелазим преко оне друге његове нечувене изјаве у којој је он јасно и отво-

рено нагласио, баш у моменту кад треба да падне пресуда, да је то кујна интрига и, не знам, шта још. Речи ни мало биране, речи којима се није никада послужио један Претседник Краљевске владе. Прелазим преко говора г. др. Антона Корошца држаног у Љубљани или не знам где у Словеначкој, када је критиковао француску владу и француску политику и покушао да да неки тон тој Влади. Прелазим преко свих говора Министра социјалне политике и тадашњег Министра за правосуђе г. Драгише Цветковића. Два су његова говора који јасно илуструју какав је он и како поступа са својим политичким противницима. Један је говор држао на т. зв. митингу у Београду код Коларца (Један глас: Није тада он говорио.) То ја, господине, боље знам. Најпре би требало да се обратимо Господину Претседнику а и вама да упослите ове људе који су незапослени и забадава овде седе, седе овде у Скупштини и слушају наше говоре а у новинама ништа. Молим да примите само ово Господине Претседниче, а ви изволите водити дискусију са г. Претседником. На збору држаном у Скопљу говорио је г. Драгиша Цветковић и казао том приликом ово: „То је једна разбојничка банда на челу са Мирком Урошевићем иза кога се крије Миша Трифуновић и не знам ко још тамо”.

Господо, прећи ћу и преко обављених избора. Господо, много се говорило и причало како су вршени ови општински избори. Па ја нећу да говорим како су вршени у свима бановинама, али морам да се задржим само на изборима у једној бановини а то је Вардарској бановини. Када су извршени ти избори Краљевска влада објавила је резултат да је она добила у тој бановини 95% (Један глас: 96%). Добро, 96% и 97%, — у толико боље. Господо народни посланици, ја ово говорим не само за целокупну Народну скупштину већ и за целокупну јавност Југославије. Ја би волео да видим највећи ауторитет који би могао да добије 97% на изборима, па да видимо који је тај ауторитет. И, господо, у Француској, земљи демократије, удружили су се 5 до 6 партија: Ерио, Даладје, Блум и комунисти и разни социјалисти да би истерали неку малу већину. Они су погрешили, господо. Они нису знали да у Европи постоји једна земља која се зове Југославија у којој је Претседник г. др. Милан Стојадиновић па да дођу до њега, и како већ имам извештај они већ шаљу једну депутацију да потраже тај чаробни штапић помоћу кога се добија већина за овако кратко време и преко ноћ.

Други говор г. Драгише Цветковића на једном збору: „Народ који нема политичке слободе раван је робу”. Колико ироније, колико цинизма од тога човека!!!

Господо, нисам присталица оних својих другова који тврде, да је г. др. Стојадиновић вршио фалсификате. То, по мом дубоком убеђењу, није истина. Он то много простије и једноставније ради. На пример, једно се лице зове Антон Ковач, њему је 45 година, и тај Антон Ковач на дан избора испадне Стојадин Димитријевић. Ето, господо, то је најпростији и најједноставнији начин како он свршава изборне ствари.

Па, господо, кад имамо такво стање ствари, ја мислим да је то једна лажна ситуација и да би требало да из те лажне ситуације што пре изађемо. Свака част г. др. Стојадиновићу па и целој

Краљевској влади. Овде се ради о једној сасвим другој ствари, ради се о томе да и земља једанпут изиђе из те лажне ситуације, из те самообмане. Моје је дубоко уверење — ово вам говорим као патриота, и као не само убеђени него и као рођени монархиста, у интересу ове земље, — да је стварање једне друге ситуације и добијање праве слике народног расположења без обзира на све партије и без обзира на све вође који сви подједнако прижељкују посланички мандат, потребна једна неутрална влада, и то строго неутрална влада, која би извршила слободне изборе, па ко има гласаче и бираче, нека изиђе на изборе и нека се бира, не осврћући се ни лево ни десно, и не застајкујући, него нека иде својим путем право напред, па ако има присталица, он ће доћи у Народну скупштину, а ако их нема, остаће код куће. Тада се неће моћи дати прилика ни једном народном посланику, да своје посланичком другу добацује, да није квалификован за овај високи положај, за положај народног посланика. Само тако моћи ћемо доћи до праве Народне скупштине.

Као што рекох, господо народни посланици, наши несрећни другови који и ако су са несрећним Дамјаном Арнаутовићем одвучени у један понор ипак на њиховим избледелим уснама и данас можете видети по неки осмех и њихове усне и данас шапућу: Живео Краљ Петар II, јер су велики националисти сва тројица и то остају и ако тако данас невино страдају.

Као што рекох, господо, још у самом почетку, у питању је једна од највећих трагедија која се могла догодити у нашем политичком животу. Ја нећу да правим поређење између тога догађаја, јер сам казао да преко тога прелазим, али ипак хоћу нешто да напоменем да би могао да направим једно упоређење догађаја од 6 марта са атентатом на Краља Милана, којом је приликом рањен његов ађутант, и због кога су осуђени људи који нису били народни посланици, па да се види једна дубока и голема ствар са последицама које нећемо моћи тако брзо да сагледамо.

Али ова земља је имала једну много већу трагедију него што је 6 март. Пре две године и нешто јаче, господо народни посланици и другови, ми смо изгубили највећег Краља на Балкану какав је икада постојао. То је био Блаженопочивши Витешки Краљ Александар I. (Сви народни посланици устају са својих места уз поклик: Слава Му!)

Господо, у целој тој несрећи југословенског народа било је ипак среће. У целој тој трагедији и несрећи срећа је што смо имали и што имамо Његово Краљевско Височанство Принца Намесника Павла Карађорђевића... (Општи и сложни усклици: Живео!)... једног рођеног дипломату, човека fine културе и финих манира. Имамо ту срећу што је Блаженопочивши Краљ, када је правио тестаменат, оставио још два одлична Намесника, г. Раденка Станковића, човека европске културе и рођене, одличне интелигенције.

Сви ми треба да пређемо преко свега, у толико пре када се земља налази у једној тешкој ситуацији, у каквој се ситуацији налази и цела Европа, да пружимо једни другима руку, да се окупимо око Намесника, да припомогнемо срећивању политичких и свих осталих питања и прилика у нашој држави.

А окупившемо се ако другарски извршимо једну дужност, једну свету дужност, једну велику

дужност, једну најсветију другарску дужност, ако са овога места, из овога Дома упутимо сви заједнички, сви сложно, сви другарски молбу Краљу, односно Краљевским Намесницима да наше несрећне другове помилују. (Живо одобравање на левици).

Господо, само тако, ја вас позивам и чиним апел и ја се окрећем и кажем: (говорник се окреће према великој слици Њ. В. Краља Петра II) Величанство, милост за наше несрећне другове! Дајте милост, дајте поклоњ, највиши дар који се даје за несретнике приликом највећег хришћанског празника, дајте поклон деци њиховој, вратите невино осуђене њиховим кућама! Живело Његово Величанство Краљ Петар II! Живела Њено Величанство Краљица Марија! Живели Краљевски Намесници! (Живо одобравање на левици.) Живели југословенски националисти!

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Мустафа Мулалић.

Мустафа Мулалић: Господо народни посланици, пре свега нека ми буде дозвољено да одговорим на једну примедбу анонимног пребацивача: Зашто си ти као Муслиман радио на Бајрам, зашто си присуствовао овој седници на којој је на дневном реду питање наших невино осуђених другова?

Пре свега ја сам много благодаран, искрено благодаран, господину Претседнику Народне скупштине Стевану Ђирићу да је баш на овај светли празник наших Муслимана заказао ову седницу, претпостављајући важност њеног дневног реда сваком празновању, а као Муслиману могу да вам кажем да ће ми бити баш највећи празник онда, ако буде после завршене седнице триумфовала правда, триумфовала истина. (Одобравање и пљескање на левици.)

Такође нека ми буде дозвољено да одговорим на још једну примедбу једног анонимног пребацивача. За време говора г. Љубомира Пантића, народног посланика и мог колеге, један анонимни пребацивач много се зачудио да сам се ја онако превише ешофирао, превише нервирао, па је казао да је то из тог разлога што сам ја желео да будем *räpstlicher als der Papst selbst*. Ја, господо, признајем, да сам мало више истрчао изван свог нормалног држања приликом скупштинских седница али, оно што не одбијам то је да желим да будем *räpstlicher als der Papst selbst*. Ако онај „папст“, како је тај пребацивач мислио, није на своме месту онда ја могу да себи дозволим да будем *räpstlicher als der Papst selbst*. (Одобравање на левици).

Господо, господину Љубомиру Пантићу, не знам да ли је овде, али бићу слободан да му одговорим: Ја много ценим његове младачке, полетне амбиције, ја немам уопште ништа против тога да г. Пантић буде и Министар, да г. Пантић претури г. Калуђерчића и да седне на његову добро угрејану столицу. Господо, ја налазим да би она фамозна изјава о „вођи поносне Босне“ заслужила такав хонорар, ако не и већи, а оно бар онолики колико је хонорисан патент г. Бранка Калуђерчића који је дошао у нашу политичку трговину као репродукт, под етикетом „Пофа“. Господо, зашто не? Г. Пантић је млад човек, амбициозан нека буде. Треба овим нашим несрећним политичким приликама новог духа, нове свежине. Наравна ствар, наше владе

су у кабинетима филоване само неким дијагностичарима, али се нико није сетио да пошаље једног апотекара па да пронађе лек за лечење наших политичких прилика. Ја мислим, господо, да је доста оних старих философа доктринара нашег политичког реализма, Пашића, Протића, Драшковића, па и Стјепана Радића и осталих, ја мислим да је доста и наших политичких импресиониста, Живковића, Узуновића, Сршкића, Јевтића, ја мислим да се ти људи никад више неће повратити на политичку позорницу!? Па и наши политички експресионисти су завршили своју мисију г. Ђура Јанковић, г. Добривоје Стошовић, г. Крек, па и г. Летица, зашто не, и његови су записи експресионистички. И, господо, ја мислим да је време да се појави на нашем политичком хоризонту једна кубистичка аурора са г. Пантићем у себи. Зашто не! У таквој влади добро би дошао и г. Видец. (Смех на левици). Господо, немојте да се смејете, наша политика има и свој кубизам као што има и математику, јер ви се сећате из историје политике, за време претседника владе Гарашанина наши политичари познавали су само две врсте рачуна: збрајање и множење, а после под Владаном Ђорђевићем научили су и одузимање и делење.

Тек после ослобођења пођоше да дижу на квадрат, а од доласка нове ере са г. др. Стојадиновићем пођоше да дижу на кубус и да одатле ваде „корен“. (Смех. — Пљескање на левици). Ој невене, ој невене, шестоперни, видећемо да ли ће шта да нагризе и твој корен!

Господо моја, није било то давно, тек 1935 године у месецу јулу ја сам долазио на говорницу, да говорим баш приликом једне овакве верификационе дебате, и био сам почастован једним за мене врло похвалним аплаузом. Баш ако се не варам у таквом аплаудирању и давању анкуражмана говорнику при ступању на говорницу истицао се и г. Пантић. А видите, господо, овога пута ја сам дошао на говорницу са једним врло незгодним уверењем. Ја мислим да уопште нема смисла да се долази на говорницу и да се говори, јер све што се одавде говори, било би то о државном буџету, било то о неком другом легислативном раду Народне скупштине, било то о интерпелацијама, које никада не долазе на дневни ред, било то о другим ситним невољицама нашег народа, они на које се упућују ти говори, из навике или из принципа стављају у уши антифоне и не слушају. Кад би се отстранио интелеџенс сервис са наших скупштинских галерија, не би се имало коме да говори, а народу до његових ушију неће доћи, све ће остати овде међу нама и између ових величанствених мермерних стубова Батал џамије. Али, неко ће казати, па зашто си онда дошао, зашто да нама цабе солиш памет. Ипак са разлогом. Дошао сам да кажем своје мишљење о предмету који је на дневном реду а који претставља истинску трагедију и наше слободе и наше правде и наше демократије, да то своје мишљење саопштим овој троици, четворици мирних, хладних посматрача који шиље своје оловке и стављају на хартију чудновате јероглифе стенографске. Ови ће људи којима говоримо предати наше говоре политичкој историји, историји нашег парламентаризма који ће кад-тад изрећи свој суд, па макар тек онда кад „Ошишаном јежу“ нарасту бодље. (Пљескање на левици).

Господо, у правну ствар догађаја од 6 марта нећу улазити, нисам правник и нећу да истурам

прст да ме неко удари по њему. Али мислим да дође на говорницу и сам пок. Достојевски па да вам изговори читаво ремек дело светске литературе „Злочин и казна“ да се ви не би ганули! Међутим народу не треба много мудрости, не треба много филозофије па да уђе тачно и јасно у психолошки политички моменат овога догађаја. Господа предговорници правници својим сплendidним говорима уверили су ме да су наши другови: Василије Трбић, Драгиша Стојадиновић и Драгиша Миловановић невино осуђени! Да ли је Арнаутовић убојица, да ли је Арнаутовић политички атентатор, да ли је Арнаутовић само један најобичнији демонстрант, да ли је он као атентатор извршавао, односно хтео извршити своје дело са предомишљајем или га је хтео извршити као манијак, као болестан човек у то не улазим, нити у то, да ли је баш као демонстрант погодио са својим метком ону муху која је била на плафону, али како очевидци кажу и она је побегла као и све остале муче.

Али, господо, хтео бих да са својим скромним снагама, објасним, да ли су они затворени наши другови у истини конспиранти како се оптужују? То је, дакле, један политички моменат, који је на дневном реду: Господо, категорички не! Они нису никакви конспиранти, нити за то имаде ни психолошких, ни правних, ни објективних, ни формалних доказа. Ако ме питате: Ко је конспирант ја ћу вам одмах казати. Конспирант је један много већи, много силнији, много црњи фантом, конспирант је, господо посланици, псеудо-демократија. Псеудо-демократија је конспирант! Псеудо-демократија је узрок овоме злу и у нашој земљи, у нашој отаџбини, а и за свако зло у читавој Европи и у читавом свету. (Пљескање на левици и повици: Тако је!) Господо, где год се уселила псеудо-демократија, где год је псеудо-демократија дошла до власти и изражаја, свуда се иза ње појавило зло. Шпанија је дело псеудо-демократије, Шпанија, у којој се и данас на најтрагичнији начин како историја света памти, пролива потоцима братска крв и највандалистичније руше тековине културе и цивилизације, које је шпански народ кроз своју историју подизао.

Господо, псеудо-демократија је у Европи направила једну нарочиту ситуацију. Она је све духове сврстала у две велике доктрине, чији ће судар заиста бити грозан. Сврстала је духове у тако звани фашизам, у коме је један део Европе своје социјалне проблеме и своја социјална стремљења поверио једном екстремно фашистичко-националистичком иредентизму, а друге духове сврстала у комунизам, коме је други део Европе поверио своје социјалне тежње марксизму. Није далеко, господо, ја кажем да није далеко, да ће ту настати конспирацијом псеудо-демократије један грозан судар и да ће бити испуњено претсказање „Тајмса“: Победили бели или црвени, за Европу је црно.

Био је један видовит човек, био је један велики геније, који је тај будући судар као дело псеудо-демократије запажао и нашао му лека. То је био Блаженопочивши Витешки Краљ Александар Први Ујединитељ. (Сви посланици устају са сложним усклицима: Слава Му!) Он је између два фронта фашистичког и комунистичког поставио своје генијално дело — Малу антанту. Као што је стари свет и стари век оградио своју цивилизацију познатим вам кинеским зидом, тако је Велики Александар сазидао овај велики зид мира — вер-

ног чувара европске цивилизације: Малу антанту. У том циљу све наше снаге требају да се упуте у политици чувања овога зида-мира, чистом демократијом, али псеудо-демократија, господо посланици, појавила нам се на политичку позорницу, после великог Светског рата у истој форми и са истим атрибутима, са истим методама, као што се у прошлим вековима појавио феудализам и аутократија.

Нема додуше данас оних имена која носе прирепак фон, конте или де али имамо оне исте методе, које су увек револтирале човеков увређени понос и повређују слободу. Псеудо-демократија, она је превазишла сваку аутократију. Превазишла је и макијавелизам. Псеудо-демократија наша је савременог Чезара Борџију а тај Чезаре Борџија је: обмана, корупција и лаж. Господо, савремена псеудо-демократија нам се појављује са једним врло заманим, врло љупким осмехом, у врло деколтованој тоалети партизанства и парламентаризма. Партизанство, ви га добро познајете и пре оних крвавих догађаја ради којих је дошао 6 јанвар. Мени се чини, да наше партизанство није пошло на боље, да и надаље износи своје негативне резултате на површину. Господо, није узалуд Никола Узновић са својом природном префињеношћу изрази, казао: „партије су луксуз“. Неко се смејао тим његовим речима, али оне су тешко искуство. Па ни Владан Ђорђевић није улазуд казао када је рекао: „Партије су удружења за експлоатацију Србије“. Па, господо, Метаксас, Претседник данашње Краљевске владе у Грчкој, када је распустио партије није то било без разлога. Он је уистину ослободио хеленски народ од два велика тиранина, од комунизма и од партизанства, који коче сваки прогрес и који коче истинску слободу грађана. Па господо, шта ви мислите о т. зв. „праву гласа“, праву са којим парадире псеудо-демократија. Шта је то право гласа? Па ми смо имали довољно искуства у свима изборима а нарочито у овим последњим општинским изборима. Једном приликом то право гласа назвао сам кукурузном демократијом. Где је ту слободно исказивање мишљења и воље народне? Претурање изборних жара, изборних кутија, присипање куглица или по савременим методама крађа читавих кандидатских листа, — то није демократија. Па, господо, ја мислим да нису атрибути демократије ни данашње културно и економско стање у земљи а особито стање нашег села, које се није помакло, које је остало на своме нивоу од онда када нас је затекао Светски рат. Ми на нашем селу, господо имамо такав живот и таква насеља у којима не би могле нити животиње да станују, а ту живе људи. То није демократија то је псеудо-демократија.

Па, господо, Парламенат? Шта је данашњи Парламенат? Мислим да би место мене боље могао да каже наш друг Миленко Марковић, који је узео позу објективног посматрача. Парламентаризам у Европи а и у нашој земљи претставља се само са овако величанственим зградама али будите уверени да су то све саме Батал-џамије. (Одобравање на левици.)

Господо, ја немам вере у данашњу европску демократију. Она ме је разуверила са многобројним примерима почевши од Гандиа до Хаиле Селасија и читавога Друштва народа.

Европској демократији нагрижен је корен баш у колевци демократије. Ја ћу вам цитирати Бернарда Шоа. Ви га, господо на овој страни сви

познајете, а и ви на десној страни иако још није ушао у Јерезу као покојни Пашић. (Смех на левици) Он је у једној прилици казао овако: „Краљ се није обратио на Парламенат јер Парламенат као и обично вуче влада за нос”. Додуше то је Шоинизам сасвим Шоу својствено, али Шоов хумор је горка истина. „А у питању Едварда VIII и госпође Симпсон симпатије човека са улице су на страни краља. Али узрок абдикације није била госпођа Симпсон, него је Краљ био љут због услова под којима мора да ради. Он је радије пристао да оде него да и даље гледа у лице господина Балдина . . . .”

У Француској, у претставници демократије, оне три грације које су никле из крви француске револуције: *liberté, fraternité, égalité*, нису више у оној девичанској присподоби као што су некада биле. Она изборна борба, коју је г. Блум повео са *Front populaire* под паролом: *contre de cent famille* одлична је илустрација демократије.

А у Југославији демократија нам се појављује у виду ЈРЗ. Она додуше не „пада с крушке”, као што каже г. др. Спахо, али са крушке пада нешто друго, падају политичке коњунктуре!

Господо, овај „*menage en trois*” то вам је чисто траверсија демократије. ЈРЗ у почетку беше режим смирења духова, имао је онда још неку начелност и идејност. Он се био супротставио свима традицијама нашега народа које су тежиле унитаризму, које су тежиле остварењу вековног синтетичног историског идеала нашега народа — тежиле југословенском национализму. Они су хтели да историску неминовност скрену на пут федерације или конфедерације. Али, господо, наша „Ренго меији” мења линију, губи идејност поставља циљ: власт. Скреће на други пут и појављује нам се на политичкој позорници, шта мислите, ништа мање него као прави, као чисти фашизам.

Ова ЈРЗ демократија се потрудила, господо, да одмах у почетку убије оно што је најсветије у нашој земљи, да убије национализам. (Одобравање и пљескање на левици). А, шта је створило ову него национализам? И питам их, шта ће бранити ову земљу кад буде дошао за то час ако не националистичка свест која се свесно и систематски данас убија? Обујајући национализам ЈРЗ спроводи нарочито у Босни и Херцеговини и Словеначкој, читаве драгонаде, читаве инквизиције. Па, господо, онакве драгонаде и инквизиције могу само да инспиришу једнога манијака да демонстрира на онако глуп начин као што је Дамјан Арнаутковић.

А зашто је дошла ЈРЗ? Зато да реши хрватско питање? Па ја мислим ко год политички мисли и ко студира политику као науку, не само да се бира и да бира, доћи ће до негативних резултата.

Да ли, господо, господину др. Антону Корошцу и г. др. Мехмеду Спахи конвенира Хрватски споразум? Ја не могу да верујем, да би могао да им конвенира.

А је ли дошла ЈРЗ са свима „коренима” да оживи Народну радикалну странку? Па зар господо, да нам оживљује Народну радикалну странку два човека који су расно мрзели ту странку, др. Антон Корошец и др. Мехмед Спахо, који су је мрзели, који су против ње вечито радили? (При-

говори са деснице) Зар да нам је они оживе? То није никад могуће. (Одобравање на левици) Немојте се, господо, на десници, заваравати. (Др. Нико Новаковић: Не заваравам се ми!) Ако је др. Мехмед Спахо држао онако леп говор у Сарајеву о пок. Николи Пашићу, не мислите да је то држао њему, он је држао у славу Народне радикалне странке, које више нема. Па, господо, ако је др. Мехмед Спахо у истини прешао у Народну радикалну странку, постао Србин или радикал — како хоћете, — зашто онда прогони људе који су баш били радикали? И ја сам од таквих који је увек припадао Радикалној странци. Зашто прогони овакве радикале који су вечито штовали и у пок. Николи Пашићу гледали свог политичког идола? Зашто те људе данас прогони? (Приговори са деснице).

Господо, ЈРЗ односно ти нови радикали не само да прогоне у Босни и Херцеговини људе који се активно политиком баве, који су народни посланици, који су политичари, који имају везе и мешају се у политичке ствари — то би им опростио, али не могу им никад опростити што потсецаше главе људима који су читав свој век сарађивали на најплеменитијим пословима подижући културу и просвету нашега народа. Не може им се никако опростити, што су секли главе нашим и литерарним људима, који се никад нису политиком бавили па ни гласали. Да вам споменем само Хамза Хуму, који је задужио југословенску и српску литературу. Томе човеку ви сте отсекли главу у моменту, кад његова госпођа лежи болесна у кревету, кад му мало дете нема ни капљицу млека, сечете му главу после 7 година плоднога рада у Пресбироу за добро државе, за добро литературе у нашој земљи. Господа колеге са деснице се смеју на то! Смејте се, смејте, али замахнули сте сабљом одвише јако, пазите да се и сами њоме не окрзнете.

Па сте отсекли главу Хивзи Бјелавцу који је такођер задужио нашу књижевност и ушао у њену историју, а није се никад бавио политиком нити гласао.

А господо моја, шта да кажем о оним нашим радницима и малим људима, којима сте такође потсецали главе. Морао би говорити три до четири часа да бих вам изнео сва њихова имена. Али отсекли сте главу и великом човеку, који је давно ушао у историју нашег политичког живота, отсекли сте главу на најсвирепији начин пок. Маглајићу, Реис ил Улеми, верском поглавници наших Муслимана, и то сте учинили на најнедостojнији начин.

На недостojан начин, на начин какав се не може дозволити, ви сте понизили једну верску заједницу, као што је Муслиманска заједница. (Жагор). Јесте, на недостojан начин, и нека то ови (показује на стенографски сто) убележе, на начин на који се ни један сеоски муфтар ногом не избацује. Али, није то ништа, господо, Ви сте тако шиканирали овог часног нашег старца, који је вечито за Београд радио и вечито поштовао пок. Николу Пашића. Ви сте га толико шиканирали да му нисте хтели регулисати пензију и послали сте га у највећем очајању у смрт. Не само то, господо, ви сте се још смејали његовим мукама. Послала је Краљевска влада активнога Министра у Бања Луку д-ра Бехмена, да, гледајући прекрштених руку и смејући се посматра како спровод

пролази. Маглајић је заслужио, господо, да му Краљевска влада учини достојну почаст и да га долично његовом положају испрати до његове последње вечне куће. Господо, подсекли сте главу свим мутфијама, кадијама и имамима, који су искрено водили народну политику и чували и бранили Београд. Муфтије су господо, они високи верски функционери, који су увек стајали уз народ и увек водили народну политику. Многи и многи муфтија је ушао у нашу политичку и националну историју. Ви се, може бити не сећате, али се је многи муфтија крваво борио противу туђинских угњетача. (Повици: Тако је!) па онда, господо, ви сте на један особени начин ударили такав шамар читавој муслиманској верској заједници хотећи је претворити не у верску заједницу, него у једну политичку странку. Ви сте од једне верске заједнице хтели да направите политичку пирамиду, на коју ћете поставити зелену заставу, не верску, него др. Спахе — непотизма. (Жагор и поваци: Тако је! — То нас се не тиче!) Ја знам да вас се то ништа не тиче. А који су то Муслимани који се данас прогоне? Нису то Муслимани који су се 500 година борили, као што је то друг г. Рашовић са овога места рекао, противу српства, — не знам да ли је тако, опростићете ми, драги колега, јер може бити да сам пречуо, — не, него су се ти Муслимани борили за српство, односно за југословенство. Ви имате довољно историјских докумената и догађаја, који ће потврдити истински и савесни национализам југословенских Муслимана. Нису то Муслимани са плаћеним српством, као што је г. Грђић износио, не хотећи именовати оног активног Министра који је ове речи казао. (Повици: А које то?) Ја не знам које, јер г. предговорник то није рекао. Ја вас питам, господо, кога има данас у Краљевској влади који би могао под овакву критику ставити српство др. Хасанбеговића и др. Ибрахима Хаџи-Омеровића. Ко је достојан да каже да се њихово српство плаћа? Они су српство задужили проливајући своју крв на фронтима (Одобравање на левици), да би се остварио овај национални идеал. Зар тај господин активни Министар у истини мисли да је плаћено његово српство, тиме ако је он био Министар. А по коме то критерију г. активни Министар даје право да овде седе г. др. Бехмед и г. др. Спахо? Има г. др. Хасанбеговић и г. Хаџи-Омеровић право да стичу своју чиновничку каријеру. Ако ви, господо, познајете у Босни који су то „плаћени” Срби-Муслимани, ја сам уверен да ћете видети и осведочити се да ни један нема збринуте егзистенције осим Хасанбеговића и Хаџи-Омеровића који имају пензију, јер су је стекли са пуним правом, текући своју чиновничку каријеру. Ни једном није пуница саградила палату у Београду. Ја се бојим да овај активни Министар, који је ове историјске речи казао, не мисли баш на г. др. Спаху и г. Бехмена, јер ако се неко плаћа за српство, онда су то они, којима се плаћа, почевши од Видовданског Устава па даље, за све оне услуге које су у замршеним политичким ситуацијама учинили земљи.

Господо, ови Муслимани „плаћени Срби”, кад их је тако дотични Министар назвао, иако су то осведочени Југословени, додуше желе то, искрено свима кажем, да сви Муслимани-Југословени буду свесни Срби. Не ради тога да се удовољи једној шовинистичкој сујети, него за то да се помогне убрзању процеса, остваривању југословенског

идеала, југословенског национализма. Они налазе за потребно да се Муслимани поклоне већини у нашој Југославији, и ономе делу, ономе племену, које најактивније сарађује на стварању југословенског национализма. Господо, ова изјава не садржи никакву шовинистичку мржњу према браћи Хрватима, напротив нико од нас не воли толико нашу браћу Хрвате као што ми Срби-Муслимани. Нико више не жели истински братски споразум, али никакав партијски споразум. Господо, сви такозвани плаћени Срби-Муслимани, немају никако суревњивости према господину др. Спахи зато што је ушао у Краљевску владу. Када смо чули да је др. Спахо ушао у Владу и да је спреман да помаже политику Београда, ми смо се толико одушевили, да сам и ја био тај који је био спреман да босоног оде у Каносу да се поклоним, да се заборава што је било између нас. Али господо моја, господин др. Спахо је ушао у наш тор као вук да покоље најбоље наше јагањце. То не можемо дозволити, ми ћемо се бранити до последње снаге, да га спречимо у деговом делу.

Господо, и ово што сам мало пре говорио — нарочито о псеудо-демократији — бојим се да неће међу вама који бити, који ће помислити: овај је дошао данам држи фашистичке говоре.

Ја не одобравам фашизам, јер га сматрам, да је то једна надувена театралност, која не чини никакве услуге нити европском нити светском миру ни благостању међу народима, а не би то чинио ни у нашој земљи. Ја сам, господо, за то, да се у нашој земљи оздрави демократија. (Гласови са деснице: Као 1931 године. — Гласови са левице: Не, не, него као у години 1935, када сте ви изабрани.)

Ја сам, господ, искрено да вам кажем, не за фашизам, него за један здрав Кемализам, који ће културно приправити народ и нас све за једну здраву демократију. Ја нисам за Кемализам, за који је г. Бехмен, већ сам за културни и национални Кемализам, који је и те како потребан нашој земљи. (Граја).

Претседник Стеван Ђирић: Молим господу народне посланике, да говорнику не упадају у реч.

Мустафа Мулалић (наставља): Ја, господо, да сам ишао у Анкару и Цариград, ја бих донео својој земљи, односно ужој мојој заједници из које сам потекао и у којој живим, донео бих јој корисне ствари. Осведочено је, да је Кемализам у Турској препородио један народ, да га је подигао на једну завидну висину и да је тај Кемализам довео ту земљу у прве редове држава у данашњој културној Европи. Али, господо, ја не бих хтео да одем у Анкару, да бих тамо поставио неке сумњиве понтонске мостове, не са Анкарком, него са панисламистичком Менемом, где бих требао повампирити дух повешаних фанатика који су хтели да спречавају прогрес и напредак народа.

Г. Бехмен хтео је да преко нашега Новопазарског Санџака и преко нашега Класичнога Југа постави везу, не са Анкарком, него са Менемом. Томе је претходио и један теферич у Сарајеву на који је био позват и одлични југословенски пријатељ Хајдарбеј. Али Хајдарбеј није насео сумњивој политици, јер је он националан човек. (Пљескање на левици.) Све те псеудо-демократске појаве конспиришу патологе као што је Арнаутовић.

Господо, ја ћу на завршетку да констатујем, да не постоје ни формални, ни објективни, ни прав-

ни, ни психолошки разлози да наша три друга: Василије Трбић, Драгиша Стојадиновић и Драгомир Миловановић седе невини у тамници. Ја вас молим, да видите, да је са њиховим суђењем задовољена једна политичка таштина, па је време, да учинимо један корак, да се та погрешка уклони, да донесемо сви заједно један закључак, који ће бити у истини у духу великог и светлог празника наших Муслимана, у духу Бајрама, који је празник мира, љубави и братске слоге. (Пљескање на ливници.)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Рашовић ради личног објашњења.

Милош Рашовић: Господо, мој пријатељ г. Мулалић поменуо је како сам ја у своме говору рекао, да су се Муслимани 500 година борили против Српства. Ја хоћу да исправим тај део свога говора, јер ме није разумео. Ја тако нисам рекао, него сам у своме говору тачно нагласио разлику између мога схватања на вероисповест и рекао, да поштујем сваку вероисповест која се креће у границама оплемењивања душе, али сам против сваке оне вероисповести која се употребљује као политички инструменат за одрођивање. Ја сам тако казао и верујем да ми то неће порећи ни сам г. Мулалић. Ислам је универзална исповест, али је од Турака употребљена као сретство за одрођивање и говорило се не „прешао у Ислам“ него „потурчио се“, и да се то свесно употребљавало против српског народа не само у Босни него и у свима другим крајевима па и у Србији, али највише у Босни и Јужној Србији где је било такође много људи чији национализам Ислам није могао да одузме и који су се борили као и остала браћа и сачували свој национализам неокрњен и недирнут. Али у данашње време осећа се рађање онога што је било и што је употребљавала Турска. Ви знате да су др. Спахо и др. Бехмен покушали да наставе оно што се радило пре 500 година и да под верску заставу скупљају своје људе на политичке зборове. Због тога сам ја, господо, казао оне речи и молим г. Мулалића да их тако схвати.

Претседник Стеван Ђирић: Ја мислим да је тема о којој је говорио г. Рашовић тако деликатна, да је потребно да у име свих вас изјавим, да у историјске заслуге наше браће Муслимана нико не сумња. О политичким странкама можемо мислити ово или оно, уопште како хоћемо, али заслуге наше браће Муслимана у Босни, оне су тако јасне за одржавање наше народности, да Народна скупштина мора да томе ода признање. (Пљескање.)

Има реч народни посланик г. Радивоје Нановић.

Радивоје Нановић: Господо народни посланици, ступајући први пут на говорницу овог високог Дома, ја сматрам за своју особиту, за своју најпречу дужност, да пре свега, из дубине свога срца, одам дубоко признање једином, високом узвишеном Вођи нашег народа, нашој славној Династији Карађорђевића — Династији наше народне крви. (Пљескање)

Стога прва моја реч са овога места, први мој усклик нека буде: Да живи наша Узданица, светла залога наше срећније будућности — да живи Њ. В. Краљ Петар II! (Опште бурно пљескање и повици: Живео!)

Господо народни посланици, данас, када мртав лежи наш највећи Југословенски Краљ, (Јед-

ногласни повици: Слава Му!) наш највећи херој од пре и после Косова, када се на тужном и гордом Опленцу за вечна времена одмара наш Витешки Краљ Александар I Ујединитељ, ми сви осећамо, добро осећамо шта смо изгубили, али исто тако добро видимо, још боље осећамо и ми и цео честити југословенски народ, да је нама оставио свога многољубљеног Првенца, крв своје витешке крви, нашу дичну узданицу, нашег бодрог Сокола, који ће од свог Великог Оца бити још већи, јер Господ Бог тако хоће, да непрекидно у народној лози Карађорђевића од великих и Славних Очева синови бивају још већи и још славнији.

Пре него што пређем на предмет поводом кога сам узео реч, сматрам такође за своју дужност да свима оним нашим друговима, који су још од првих дана жалосне скупштинске трагедије до сада, непоколебиво мушки стали на нашу страну, на страну нас невиних а прогоњених, нас невиних и суђених, а ослобођених, нас невиних и осуђених другова са овога места изјавим топлу благодарност за њихову осведочену солидарност, коју су и у моралном и у политичком погледу, овде као и свуда, према нама подвукли.

Господо народни посланици, а сада да пређем на предмет. Питање које је пред нама, а то је питање, признати морамо, најболније питање не само садашњег нашег политичког, парламентарног већ, господо, и националног живота, постављено је, не даном једнаестог децембра, приликом утврђивања дневног реда Народне скупштине, не даном 6 марта ове године када су у сали старе зграде Народне скупштине одјекнули револверски метци, већ судећи по извесним чињеницама с правом би се могло рећи да је то питање старијег датума.

Од једне такве тврдње морам за сада да се оградим са разлога што имам у виду компетенцију политичке историје, која ће својом документованом објективношћу поред осталих и ово болно питање да расветли.

Господо народни посланици, с погледом на данашњицу једно је по овоме питању главно, да се до сада од стране свију наших другова водила посве основана дебата. Пуна се три дана водила, она се и данас води а моје је дубоко уверење да актуелност овога питања неће се моћи ничим умањити, а још мање са дневног реда скинути, све докле док се на темељу фактичног стања не буде родио прави закључак, не буде једном донела одговарајућа одлука са којом ће уједно да тријумфује и правда као резултат чисте материјалне истине.

Уверење ове врсте, по овоме питању, да будем јаснији, господо, гајим на темељу приличног познавања ствари, на темељу нераздрвојних и пријатељских веза које сам са осуђеним друговима одржавао и то са Драгишом Стојадиновићем, са Драгомиром Миловановићем у неколико, а највише са Василијем Трбићем, са којим сам био скоро нераздрвојан још од првог тренутка мога уласка у редове овог високог Дома. Та ме нераздрвојност гони, господо, да са овога места смело изјавим, да је моја непоколебљива оданост, моје дубоко поштовање као израз политичке, моралне и националне солидарности и сада на страни невино осуђеног Василија Трбића и другова. Та ме солидар-

ноћт и сада, господо, гони да у моменту када на робији стари заслужни четнички војвода броји последње дане свога напорног, пожртвованог и револуционарног живота, још смелије узвикнем: Да живи Васил, Велешки војвода! (Пљескање на левици)

Господо народни посланици, никада нисам био фаталиста, али у овом конкретном случају, када моћ здравог расуђивања не може доспети ни до једног логичног закључка, када се ни један законски па ни уставни пропис није могао искористити у погледу заштите наших очигледних права и наше доказане невиности, онда морам јавно пред свима вама изјавити, да овом земљом неки невиђени усуд влада. Тај је усуд, поред мојих другова, и мени на дан 6 марта ове године, досудио био, да будем лишен основних посланичких права, да будем лишен грађанске слободе и то на нишкој железничкој станици, много и много далеко од места револверске пуцњаве, и без претходног издавања од стране Народне скупштине. И ако сам добро био утувио бар поједине важније законске одредбе, нарочито оне које су нам у самој посланичкој легитимацији утиснуте, а то је случај са § 108, по коме се народни посланик може лишити слободе и без овлашћења Народне скупштине само у случају ако се ухвати на самом делу злочита или престапа, — посматрајући поред нас полицијске агенте на путу од Ниша до Београда, ја сам, господо, воленс-ноленс, дошао до закључка: да је можда Министар унутрашњих послова у лицу г. др. Антона Корошца по неком дискреционом праву имао и ту власт и то право да за место злочина, поред скупштинске дворане, огласи и нишку железничку станицу. Са претпоставком ове врсте још кад сам дошао као народни посланик са неким вајним имунитетом до злогласне „Марице“, која има своје строго одређене путеве и циљеве, мени ништа није друго остајало до да личну судбину и судбину моје деце која живе доле на Тронећи, предам у поп Корошчеве руке.

Господо народни посланици, поред већ изнетих детаља и факата од стране мојих другова предговорника, довољно ће бити да се сваки заинтересовани упуту на непристрасно размишљање у погледу свега онога шта се све са нама десеторицом народних посланика одиграло — ако вам будем ја са своје стране изнео још неке моменте.

И ако је још истога дана Дамјан Арнаутовић око поноћи истовремено и самном и са Драгишом Стојадиновићем суочен, и ако је на томе суочењу Дамјан Арнаутовић од речи до речи категорички изјавио да за његов поступак не треба никога кривити, да са тим његовим поступком нема ни један од похапшених народних посланика никакве везе и да је то чисто његово дело, после једне његове ноћне пијанке; и ако је, указујући на нашу недужност, том приликом полицијски иследник јавно псовао оне који су Дамјану Арнаутовићу потписали диплому, говорећи да њему, као неурасуђивом човкеу, не би поверио ни козе да чува, а камо ли да васпитава школску децу, — ипак се, преко свега, посве равнодушно прелазило. А прелазило се ради тога, господо, што је то тако нешто, јер је тај неко, према дискретном саопштењу једног господина из Управе града Београда, хтео да се на сваки начин ствари комплицирају, т. ј. да нам се по сваку цену створи кривица и

кривична одговорност. Онда и није никакво чудо што је иследним властима, да би утврдили моју и невиност неких мојих другова и пре подигнуте оптужнице, — било потребно равно 108 дана!

Сто и осам дана тешкога бола; сто и осам дана дубоких патњи; сто и осам дана родитељске чежње, сто и осам дана дечијих суза; сто и осам дана горке неизвесности!

Судећи по градацији израженог бола рекло би се да су по среди епитети једног говорника за тренутак песнички настројеног! Не, господо, није овде у питању поезија, још мање фантазија. У питању је груба стварност, свирепа стварност, скопчана са најординарним унижењем за свакога онога који би се усудио назвати се савремеником XX века!

Да сам бар под оптужбом био, да сам бар одговарао на Суду за заштиту државе, не би ми било у толикој мери тешко, колико онда, када сам са судским уверењем о невиности, са добром практичном поуком о несигурности посланичког имунитета из судског притвора отпуштен.

Господо народни посланици, оваквим незаконитим поступком не само да ми је окаљана грађанска част, на коју сви тако ревносно полагамо, тиме што сам јавно како у домаћој, тако и у иностраној штампи као обичан злочинац третиран; не само да ми је на један ретко бруталан начин погађено имунитетно право, — у врећању осећаја, душевном малтретирању ишло се тако далеко да сам од једног функционера Управе града Београда био ни више ни мање назван „рођеним атентатором“.

Па када сам ја, господо, ваљда на темељу некакве полициско-психолошке анализе до једног таквог атрибута дошао, када сам ја главом, као рођени атентатор, данас овде на говорници у слободи, шта је онда остало за оне моје другове који нису били моје среће да се као такви квалификују.

Ја, господо, поред осталог желим да вас овог тренутка потсетим на један факат, на једно грубо подметање до крајњег цинизма, када су нашој јавности путем штампе сервиране и тако фантастичне ствари, како смо ми, похапшени народни посланици, оне фамозне ноћи извлачили некакву коцку ради одређивања атентатора.

„Правда“ од 8 марта ове године на својој шестој страни донела је овај чланак под овим насловом: „Тврди се да је међу члановима организације „Поф“ извлечена коцка ко ће извршити атентат“. Између осталог објављено је у томе чланку и следеће: „Тако су неки народни посланици причали да је атентатор Арнаутовић седео целе ноћи која је претходила покушају атентата са десеторицом народних посланика који припадају клубу г. Богољуба Јевтића. У вези са овим изјавили су да је исте ноћи међу посланицима који су били у друштву Арнаутовића а који су иначе обележени као чланови организације „Поф“ извлечена коцка, којом је имало да се одреди ко ће да изврши атентат. Како се сазнаје коцка је пала на Арнаутовића“.

Таква једна одвратна измишљотина, таква једна анимозност, није ни могла бити предмет судског претреса, јер се у клици сама по себи угушила. Али, када је већ то једном јавности сервирано, ма да је то било у зачетку некаквог уображеног комплота, када је већ употребљена реч коц-

ка, онда ми и дужност и чиста савест налаже да то категорички од нас одбијем, да на овој страни никаква коцка није извлачена. Ако је пак уопште био употребљен систем извлачења коцке, онда се и код нас и код објективног јавног мњења ваистину створио закључак, да се тако нешто морало употребити једино на противничкој страни, пошто се осуда невиних: Василија Трбића, Драгише Стојадиновића и Драгомира Миловановића никако другојаче не може да прими и протумачи.

Господо народни посланици, цела наша објективна јавност зна да је 10 народних посланика ухапшено за некакво дело атентата. Цела наша објективна јавност зна да је свима нама десеторици народних посланика набачен један исти оптужни материјал, па је према томе цела та наша јавност очекивала и одговарајућу пресуду, по којој смо имали бити или сви криви или сви невини. Зато сматрам да ћу имати пуно право ако кажем, да је баш од стране владе г. др. Милана Стојадиновића употребљена коцка или тачно да кажем извршен избор невино осуђених наших другова Василија Трбића, Драгише Стојадиновића и Драгомира Миловановића.

Претседник Стеван Ђирић: Молим Вас, господине говорнице, такве примедбе не смете стављати. Ја вас због тога опомињем на ред.

Радивоје Нановић (наставља): Са њима се као политичким противницима неполитички обрачунава. Господо, ништа лакше него да схватимо тежину пресуде. Видимо и осећамо силу која Бога не моли; видимо и осећамо насиље које дави срце, душу, част, морал, правду; што је најжалосније видимо и осећамо насиље које руши веру у закон, веру у државу која треба да је изнад свега; видимо и осећамо насиље које пљује на све па и на највеће светиње југословенског народа. Пред једним таквим фактом питамо се ми, народни посланици на које није коцка пала, на које избор није пао, шта је са нама, какву ми моралну сатисфакцију добијамо за све оно што смо у знаку безаконја и нечувеног насиља поднели? Да ли уопште може бити речи о некаквој моралној сатисфакцији докле на министарским столицама седе главни виновници ове скупштинске трагедије?

На ова питања, господо, једини је одговор могућ: да сатисфакције уопште не може бити, не само докле год на министарским столицама главни виновници ове жалосне и срамне трагедије седе, већ све дотле док не буду по највишој сили закона у овој земљи одговарали, све дотле докле тужиоци не буду оптужени, све дотле докле год они који су неправедно и судили не буду по закону праведно осуђени.

Слушајући своје другове предговорнике, слушајући њихова снажна излагања, њихов искрени апел на срце, на душу скупштинске већине, сматрао сам да се чиста савест пробудила. Нажалост, судећи по садашњој делимичној реакцији, а нарочито судећи према већ донетој вести у „Правди“ од 13 децембра која је још пре 8 дана донела извештај да су оснажени мандати и заменика осуђених другова, и када већ видим двојицу посланичких заменика да још од првих дана седе ту, и да су од првих дана уведени у ЈРЗ, ја долазим до закључка да никакав апел, нити ће пак ма који факат моћи утицати на скупштинску већину у корист извештаја мањине Верификационог одбора.

Када сам већ са једним таквим уверењем ступио на говорницу, допустите ми да се дотакнем још једног карактеристичног момента.

На конгресу Југословенске радикалне заједнице, који је одржан почетком јуна о. г. у Београду, господин др. Милан Стојадиновић говори о националним заслугама првака ЈРЗ, није могао никако да пропусти а да нарочито не подвуче и своје националне заслуге. Господин др. Милан Стојадиновић, том приликом, изјавио је на конгресу од речи до речи следеће: „Шта сам ја, господо, чији је прадеда као калуђер, добошар и Војвода заклињао још пре 100 и више година Србе да се бију за „слободу златну“? Нажалост, господина др. Стојадиновића овде нема, али надам се да ће ипак да чује моје речи. Господине др. Стојадиновићу, не спорим националне заслуге Вашем прадеду од пре 100 година и више, а из којих заслуга треба да проистекне и Ваша национална заслуга, само нам у овом случају једино не иде никако у главу: Док Ви, Господине Претседниче, тако ревностно браните престогадишњи прадедовски патриотизам, који широј јавности није познат, — дотле каљате, сатирете један много и много бриљантнији патриотизам, патриотизам данашњице, једно ретко родољубље скопчано са таквим националним заслугама, које нико у овој земљи оспорити не може, да их један Василије Трбић има. (Пљескање на левици). Господине др. Милане Стојадиновићу, ја сам уверен, да када би и тај Ваш прадеда из гроба устао, да би и он Василију Трбићу признао и као калуђер и као добошар и као војвода његове националне заслуге (Пљескање на левици).

Господо, далеко би ме одвело, кад бих изнео све детаље о заслугама и пожртвовању Василија Трбића за Краља, нацију и Отаџбину. Нити пак имам временске могућности да све то изложим. Ја ћу ипак дати само неколико детаља Народној скупштини, и то оној Народној скупштини, која је на дан 5 маја 1935 године бира на једном добродо познатом унитаристичком програму, оној Народној скупштини, која данас иде за тим, да на основу неправедне осуде одузме мандат Василију Трбићу, Драгиши Стојадиновићу и Драгомиру Миловановићу, и то Василију Трбићу, који је прву српску чету за одбрану српског живља, под својим вођством на десну обалу Вардара провео 1905 године; Василију Трбићу, који је на челу српске чете у селу Бистрици уништио противничку чету на први дан Ускрса 1907 године, подигнувши дух и наду нашег поробљеног живља у лепше и сретније дане; Василију Трбићу који је поред многих мушки однетих победа однео и најзначајнију крваво заслужену победу у селу Дренову, о чему постоји и песма, коју национални народ Јужне Србије најрадије пева; Василију Трбићу који је са Солунског фронта авионом упао у поробљену домовину на домаку непријатељских позиција. Пуних је 6 месеци, са стопроцентним ризиком по живот, гледао смрти у очи, да се најзад после показаних физичких бравура, са своја два верна друга, провуче кроз добро утврђене немачке, бугарске и наше бојне линије, да би са драгоценим материјалом у стан врховне команде стигао; Василију Трбићу, кога је Блаженопочивши Витешки Краљ Александар I Ујединитељ за његове велике националне заслуге лично одликовао Карађорђевог Звездом и то оном Карађорђевог Звездом

која је дотле красила Краљеве Витешке Грудн. И најзад, Василију Трбићу, молићу, господо, да се то нарочито пажљиво чује, оном Трбићу, који је од свију наших четничких војвода, колико их у земљи имамо, једини четнички војвода по Указу Њ. В. Краља.

Ето видите и сами, господо, коме се каља част, коме се врећа понос, коме се скидају одличја, коме се одузима мандат, коме се одузима крваво заслужена пензија, ето и сами видите чија се породица баца на улицу на правди Бога, путем лажних сведока, како је то друг др. Вукановић поред осталих у своме говору изнео.

Господо народни посланици, нека ми је допуштено да после изложенога наведем још један факат, да истакнем још један светли пример, да са особитим пијететом изговорим још једно врло заслужно име — а то је име пок. Војводе Војина Поповића-Вука.

Велике су заслуге овог народног хероја, позната је слава овог див-јунака, коме је ових дана усред Београда откривен споменик и то баш у време када је други не мање заслужнији Војвода Василије Трбић са својим четником Драгишом Стојадиновићем на робији недужан.

Можда је срећа, велика срећа, данас са дубоким болом морам то рећи, да је Војвода Вук у своје време јуначки погинуо, те му се није могла ускратити част и заслужено признање, које му је подизањем споменика у срцу Југославије дато, — а да је жив, ко зна, да се, у данашње време, не би неко нашао, да и њему плууне у лице, ко зна да се и он не би данас налазио поред Василија Трбића у редовима митровичких робијаша, као што је то у разговору погружено рекао један познати национални радник.

Василије Трбић, који је свој век провео у служби националној мисли, неуморни радник и прекаљени борац који је толико подвига дао, јунак, револуционар, осведочени родољуб, чије је име широм Отаџбине познато, а на Југу кроз песму „Спремте се спремте” скоро легендарно постало, тај и такав Трбић уместо да је овде са нама, са својим друговима, уместо да је код своје напаћене породице која је за све време непријатељске окупације у изгнанству страдала, уместо да је у слободи по Марковом Прилепу и Јужној Србији, коју је тако много задужио, у знак признања за сав његов предани, пожртвовани национално политички рад, ми му ево, господо народни посланици, баш данас спремамо такво признање, које ће бити не само лично за њега неочекивани ударац, већ ће то бити и један трајан жиг безразложног насилничког отимања мандата оним друговима који су данас недужни на издржавању робије. (Одобравање и плескање на левици.)

Господо, дужност ми налаже да са овога места изјавим, да се одузимањем Трбићевог мандата, најжалост једном неправедном осудом, не погађа лично само он, не погађа само грађанство историског Прилепа, не погађа само цео наш национални Југ, већ се уједно дубоко погађа и стари освештани југословенски национализам широм релативно младе југословенске државе — широм наше јединствене Југославије.

Василије Трбић докле је год жив, па ма био и на издржавању робије, док је његовог имена — нека се добро упамти — он ће увек бити за са-

дашњу и будуће наше генерације један беспрекоран, редак национални капитал, чија ће снага постојано дејствовати и идејно и практично на изграђивању већег национално-културног ступња доле на Југу у културно-националном животу Југославије. (Одобравање и плескање на левици.)

Никада нећемо заборавити ову неправду, никада нећемо с ума сметнути ово насиље које је учињено према заточнику националне крваве борбе а за заштиту нашег живља у бившој Отоманској империји, према заточнику, борцу за ослобођење и уједињење нашег народа.

Бол националног Југа је велики, рана је дубока, протести безбројни. И ја, као син тога класичног Југа, као активни учесник у редовима оне генерације, која је крвљу и костима стварала ову дивну, јединствену и недељиву Југославију, — са овога места дижем глас и најенергичније протествујем против насиља ове врсте. (Живо одобравање и плескање на левици.)

Јужна Србија и до сада је поднела ударце са више страна, али, што она ових дана треба да поднесе, јесте атак на њен велики национални морал, на њену заветну националну мисао.

Ја вас уверавам, господо народни посланици, да ће Јужна Србија ипак непоколебљиво водити и упркос свему играти главну политичку и националну улогу приликом изграђивања југословенског националног јединства. Она је ту улогу имала у прошлости за време Немањића Царства, она ту улогу има данас а имаће је и у будуће. У вршењу овог светог задатка, она ће остати верна и непоколебљива.

Јужној Србији је чинио част Василије Трбић до сада, чини јој и сада а чиниће јој, да употребим онај лепо народни израз, „докле год буде сунца и месеца.”

Господо народни посланици, једно на шта се морам опет осврнути, јесте то: Да ли се ми са оваквом неправдом, са оваквим насиљем, са оваквим унижавањем, које се примењује према најмаркантнијем, најзаслужнијем сину нашег Југа, према једноме Василију Трбићу, можемо надати да ћемо тим путем моћи упутити, припремити и оспособити наше млађе генерације да се боре и жртвују онако како то изискују наши освештани национални идеали?

Да ли ће се и после свега овога неко наћи да пође путем наших познатих национално-револуционарних витезова, да пође путем једног војводе: Долгача, Мицка, Глигора Соколовића, Ђорђа Скопљанчета, Довезенског, Јована Бабуњског, путем војводе Вука и других?

Да ли ће се и после свега овога неко наћи да пође путем Лазара Кујунџића, кога се је мртвог, у интересу српске мисли, у интересу српског живља, његова рођена мати пред Турцима убицама одрицала?

Да ли ће се и после овога неко наћи, хтети и смети да запева наше јуначке револуционарне песме: „Планино моја старино”, „Не ли те је жалба”, „Крај Вардара”, „Спремте се, спремте, четници”?

Да ли ће се и после овога смети и хтети читати родољубиви чланци о јуначким четничким борбама на Четирцу, Великој Хоћи, Челопеку и Петраљци, којом се је одабраном лектиром као васпитном наставом ишло на то, да се код нашег школског подмлатка, још у најранијим годинама развије дух национални, дух витешки?

Ето, господо, то су питања која се данас у свима конструктивним редовима са забринутошћу постављају, то су питања, којима се поред осталих државних и националних фактора има да позабави и наша Народна скупштина.

Унапред уверен у негативан исход по овоме питању, мени лично, господо, не остаје ништа друго, до да се онога тренутка када листа говорника буде исцрпљена, када се у дужност народних посланика буду уводили заменици невинно осуђених другова, поред већ уложеног протеста против таквог нечувеног насиља, свесрдно помолим Господу Богу, да Војвода Василије Трбић, који је преживео смртну казну, доживотну робију, у бившој Отоманској империји, храбро издржи са друговима и ову казну у својој великој и моћној Отаџбини Југославији, за чију се величину мушки борио и свесно жртвовао небројено пута.

Господо народни посланици, пре него што ћу се повући с овог места, ја ипак желим да учиним још последњи апел. Би сте, господо, сведоци да је на примедбу неких наших другова појачана акустика скупштинске дворане. Ја бих вас молио, вас народне посланике на десници, нарочито оне из Јужне Србије, да не само на моју молбу, не само на молбу мојих другова-предговорника, које су овде пале, већ на молбу читавог нашег објективног јавног мњења, читавог нашег националног света, да изволите примити овај последњи оправдани апел: Да појачате и акустику срца, здравог разума, да појачате акустику скупштинског угледа и њеног морала, како би овај високи Дом са пуно части и достојанства могао одржати место другог уставног фактора. О томе ћемо пак дати од себе доказа једино онда кад сви, као један глас и на левици и на десници, одговором чисте савести, будемо одбили извештаје већине Верификационог одбора. Господо народни посланици, требало је да протекне скоро 10 месеци, па да са надлежног места у овој скупштинској дворани падне реч морална сатисфакција, која се дугује невинно прогоњеним и невинно осуђеним а ослобођеним друговима, требало је да протекне скоро 10 месеци, па да се назре мучеништво оних који су неправедно гоњени, осуђени и осуђени; требало је да протекне скоро 10 месеци па да се иза једне психозе, мартовске психозе, створи децембарска јасна регуширана слика о трагичном догађају не само овде код нас, него у целокупној нашој јавности.

Господо, кад је већ реч о моралној сатисфакцији, а надам се, да ме ви другови са левице нећете демантовати, изјављујем следеће: да ћемо реч „морална сатисфакција“ сматрати за увреду, за највећу увреду, за највеће унижење, све докле докле год Народна скупштина досадашњу своју љагу не буде заменила правичном одлуком, све докле докле год једногласном добром вољом не буде издејствована амнестија за наше другове: Василија Трбића, Драгишу Стојадиновића и Драгомира Миловановића. (Пљескање на левици).

С тога вас, господо народни посланици, на завршетку моје речи молим да чујете и овај мој апел: Вратимо наше другове њиховим породицама! Вратимо достојанство овом високом Дому! Покајте грех своје душе и не дајте да породице невинно осуђених другова поред жалосних ускршњих, дочекају још црње божићне празнике, светле празнике, које ми правоверни у слободи називамо: хришћанским празницима мира, среће, радости и

весела. (Одобравање на левици. — Др. Српко Вукановић: Молим за реч ради личног објашњења).

Претседник Стеван Ђирић: Да ли Вас је господин говорник споменуо? (Др. Српко Вукановић: Јесте.) Онда изволите говорити ради личног објашњења.

Др. Српко Вукановић: Господо народни посланици, узео сам реч ради личног објашњења, јер ме је г. предговорник, мој друг г. Нановић, поменуо у једном пасусу, кад је говорио о лажним сведоцима. Ја морам у интересу истине, у интересу правде, ради овог великог начела, за који се ми боримо, да дам једну малу изјаву у томе правцу.

Драгиша Стојадиновић је одмах на саслушању признао, господо народни посланици, да је имао један револвер марке „Штајер“. (Повици са деснице: То смо већ чули!) Дозволите, молим вас, ово је ствар врло важна и ваша је дужност да је саслушате. Господо, он је то признао и то стоји у његовом саслушању. Даље је казао да је тај револвер марке „Штајер“ дао једном нашем пок. другу, Тодору Тодоровићу, који га је молио да му прода тај револвер. Драгиша Стојадиновић је дао тај револвер пок. другу Тодору Тодоровићу. Он га је носио три до четири дана у срез и вратио је назад тај револвер Драгиши Стојадиновићу због тога што му је био велик и врло незгодан за ношење. Међутим, на самом саслушању нашег пок. друга Тодора Тодоровића, Тодор Тодоровић је одбио да је ма шта знао о томе револверу и казао је: Ја не знам ништа о револверу, мени није Драгиша Стојадиновић давао никакав револвер, нити сам ја ма какав револвер носио. Међутим, ја ову изјаву, господо, чиним баш зато, јер не желим да остане љага и сенка над животом овог честитог старца. Са пок. Тодором Тодоровићем нашао сам се баш на дан отварања ове Народне скупштине, овде у овој Народној скупштини и питао сам га: „Јел те, чика Тодоре, па како је могућа таква разлика у исказу, да Драгиша Стојадиновић тврди и каже овако, а ви кажете онако, сасвим друкчије“. Он ми је казао: „Сине, тешко ми је али морам да то признам: потпуно је истина оно што је Драгиша Стојадиновић тврдио. (Један глас са деснице: То није истина!) Дозволите, господо, није он то само мени говорио, него је он то говорио и многим другим.

Претседник Стеван Ђирић: Господине говорниче, ви сте добили реч ради личног објашњења, и ви немате право да овде износите исказ пок. Тодоровића.

Др. Српко Вукановић (наставља): Господине Претседниче, није мени самом пок. Тодор Тодоровић то говорио, него је говорио још многим осталим члановима овог Дома. И он је казао у даљем разговору ово: „Ја лично казао сам то на саслушању зато, што сам желео да помогнем Драгиши Стојадиновићу, јер просто нисам хтео да га петљам у једну ствар, када видим да га већ петљају за ово пуцање у Народној скупштини“. И због тога што је пок. Тодор Тодоровић желео и неколико пута ми обећао, да ће он ту изјаву учинити у овој Народној скупштини, ја сам се осећао дужним да ту изјаву учиним, а, господо народни посланици, он то није само мени говорио, постоји још народних посланика у овој Скупштини, којима је он то и још раније казао.

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Војко Чвркић.

Војко Чвркић: Господо народни посланици, у почетку свог говора хоћу да искористим право, које ми даје Пословник, те да одговорим двојци говорника, који су у овој дебати поменули моје име и извесне ствари из мог политичког рада. Г. Јеремија Протић алудирао је сигурно на мене, када је тврдио, да у Срезу љубићком приликом прошлих општинских избора није добила већину Југословенска радикална заједница, и да је то највећи демант за Југословенску радикалну заједницу, да је један потпретседник тамо изгубио. Међутим, господо народни посланици, ствар не стоји тако. Срез љубићки познат је као срез који је био кула г. Љубомира Давидовића.

Г. Давидовић је, као шеф Демократске странке, и то се зна по логици ствари, бирао срез у земљи, који му је најсигурнији и он је изабрао Срез љубићки. Па, значи, господо, да је тамо добро за моју политику, кад сам ја могао у кули г. Давидовића да тучем г. Давидовића и још три владина противкандидата. (*Српко Вукановић:* Бошко Јевтић је то победио, а не ти.) А на овим општинским изборима од три општине, колико је раније имала Радикална странка у Срезу љубићком Југословенска радикална заједница сада је добила седам општина. Добила је 4592 гласа, а целокупна Удружена опозиција са остатцима остатака Југословенске националне странке, која се сада удружила са крајњим левичарима, а која је некада заступала диктатуру, добила је 2.846 гласова. (Пљескање на десници).

И ја ништа друго не желим Југословенској радикалној заједници и себи као политичком човеку, него да и на идућим парламентарним изборима прођемо овако, како смо прошли на овим прошлим општинским изборима.

У своме излагању треба имати логике, па кад се тако ствари излажу и кад се тврди, да тамо Југословенска радикална заједница није добила већину, и кад се ми за моменат сложимо са оним што ви тврдите, онда како изгледа ваше тврђење о силном терору за време општинских избора, кад тога терора није било тамо, где се бира Потпретседник Народне скупштине.

И сад, господо, да одговорим на друге тврђење, које је г. Манфред Паштровић казао, тврдећи, како сам ја, у свом говору, који сам одржао у овој Народној скупштини кад је претресано питање о издавању посланика суду, износио, да је г. Кабалин опасан човек.

У стенографским белешкама нигде то нећете наћи, да сам ја казао, да је он опасан човек. Ја сам, говорио, да је нелогично, кад се тврди да је Кабалин донео камење из Загреба, да би показао, да су каменицама рушене куће у Загребу. И данас је то несхватљиво по здравом разуму, јер је нелогично, да један тако паметан човек као што је Кабалин, донесе о рамену окачену пуну торбу каменица из Загреба, кад може у Београду да нађе камења читаве гомиле. (Граја и протести на левици.)

Претседник Стеван Ђирић: Свака нетрпељивост, господо, иде на штету мањине. Већина је достојанствено вас саслушала и има право сад да тражи од вас, да у миру саслушате њене говорнице. Ако сами ви са ове стране не чувате достојанство Скупштине, не чувате слободу дискусије, будите уверени, да ће мени теже бити обезбедити

слободу дискусије за мањину против већине. (Пљескање на десници.)

Војко Чвркић (наставља): Ни за једнога човека, а најмање за г. Кабалина, никада нисам тврдио и никад нећу тврдити, да је опасан човек, јер за мене, господо, чија су дела чиста и исправна, и целокупан политички рад на исправној линији, не постоје опасни људи. По политичком раду, ја, господо, не познајем опасне људе, већ познајем само људе који делају зло или добро, и који према својим радњама морају да буду једнаки сви пред земаљским законима.

Господо народни посланици, прелазећи да постепено улазим у силан материјал који је овде набацан поводом овог случаја у дискусији која је трајала неколико дана, ја морам да идем постепено и својим одређеним редом, јер се тај материјал, као што рекох, овде бацао за ово неколико дана као из рукава. Истина, много је материјала бачено непроконтролисано, и сад тек кад се проконтролише са правне стране и са објективне стране, онда не изгледа да у том материјалу има много доказа.

Господо народни посланици, ја вас молим, да ви са левице нарочито будете хладни кад ја као једини говорник из владине већине данас излажем гледиште оне друге стране, и да се сетите онога великог правила, без кога не може правда да се оствари у једној држави, а то је правило: да се саслуша и она друга страна.

Један од госпоре говорника казао је, да ви овде износите оптужни материјал већ неколико дана и да нико са ове друге стране нема куражи да изађе и да ма шта рече у своју одбрану. Господо, ствар не стоји тако. Истина је, да се са ове стране није излазило на ову говорницу до данас, не због тога што није било куражи, него што је владина већина водила рачуна о достојанству Парламента, и о крупном питању које се третира у овом светом Дому, и следећи тим стопама хтела је да вам да пуно права да можете изнети све оптужбе, и на тај начин да вас демантује, да већина не заступа ону политику поред које се ваше речи ни у Парламенту не могу саслушати. (Бурно пљескање на десници.) Господо народни посланици, ја не само да имам куражи да изнесем гледиште друге стране, него осећам задовољство што ми је дата прилика да говорим о овом случају, гледајући га кроз призму правне науке и објективности.

Али, господо, ја ћу да узем извињење од целе Народне скупштине, што приликом излагања свога гледишта, морам да се огрешим о једно правило, које треба да буде свето за све људе, а које гласи да о мртвима треба свагда добро говорити. Ја овом приликом, говорећи и политици Југословенске националне странке, огрешићу се о то правило, јер морам рђаво говорити о неделима која је учинила за време своје владавине. Пре него што пређем на излагање самога увода у овај огроман материјал, ја мислим да је потребно ради достојанства овога Дома и ради правилног схватања интереса државе и интереса њених највиших фактора, да учиним претходно једну напомену, и да једном за свагда учиним апел на народне посланике, да о извесним стварима не дискутују више на овакав начин како се до сада дискутовало.

Господо, ја бих апеловао на народне посланике да име Његовог Величанства Краља не треба никада увлачити у политичке дискусије. (Пљеска-

ње). Господо, политичке дискусије често пута претстављају једну каљугу. Ми се, господо, ту узајамно нападамо. Ми често пута немамо оне потребне хладнокрвности и објективности па да би могли онако достојанствено и мирно говорити о Краљу као о Врховном носиоцу власти у овој држави и оличењу свега онога, што је најбоље у овој држави. Господо, и нехотице се и несвесно у тим дискусијама може нешто рећи, што би могло само да шкоди Краљу и Престолу, а онај који се нарочито буса у прса да највише служи интересима тога Краља никада не сме своју политику и своје грехе означавати као политику Његовог Величанства Краља. (Повици: Тако је!) Господо народни посланици, у таквим тврдњама, ви који се позивате да треба Устав чувати и да га не треба газити, тако га највише газите, јер заборављате једно врховно начело, да Краљ у земљи само влада а никада не управља, и да Краљ не носи никакву одговорност, и кад ви политичке чине владе хоћете да претставите као политику Краљеву, онда ви самим тим газите Устав јер највећу светињу у овој земљи увлачите у политичку дискусију. (Повици са деснице: Тако је! — Граја и протести на левици.)

Претседник Стеван Ђирић: Господо, моја дужност као Претседника Скупштине није у томе да гледам да ли господа говорници имају право или немају. Ја овде нисам судија. Ја имам да водим рачуна о томе да ли је било вређања или није. Господин говорник није никога ничим увредио. Колико сам ја разумео његов говор; његова се тврдња састоји само у томе — ја тако схватам његове речи — да је ту Краљевска влада и да су ту посланици да покривају Краља, а не Краљ и углед Његовог Величанства Краља да покрива Владу и народне посланике. Ја мислим да је ту мисао говорник развијао и у томе ја не видим никакве увреде ни за кога. И сада не можете захтевати, у своме интересу и у интересу слободне дискусије, да Претседник буде судија, да посланицима каже да ли имају у нечему право и да их опомиње како немају право у својим тезама.

Војко Чвркић (наставља): Сва та политика, која је хтела у своју одбрану да везује Краљево име за себе, врло је рђаво често пута резултирала. А да је ту имало рђавих резултата, и да се том и таквом политиком није служило ни Краљу ни Отаџбини, ви ћете имати прилике да чујете у даљем мом излагању, кад будем то износио документарно пред Народном скупштином. А сад молим Народну скупштину да због овога усвојимо као врховно начело да о Краљу у вези са политиком и са дневним политичким животом, који је често пута прљав и каљав, никад не говоримо и да не увлачимо Краљево име у политичке дискусије. — (Одобравање на десници)

Хоћу претходно да одбијем и другу тврдњу у овој дискусији. Од многих народних посланика, који су узимали реч, упућивани су врло театрални апели на скупштинску већину, да не чини једно дело, које би могло да се граничи са самим разбојништвом, тиме што ће гласати да се ови мандати о којима се сада дискутује, верификују, и да је Народна скупштина, доносећи своју одлуку да се познати народни посланици издаду суду, ове посланике тим самим, том самом својом одлуком о издавању суду, огласила разбојницима и ставила их у ред разбојника.

Господо, овако говорити скупштинској већини, која претставља Скупштину, пошто донесе одлуку, да је она долозно-злонамерно хтела један број људи да баца у ред разбојника, значи поставити ствари на један терен на коме се оне не могу одржати ни једнога тренутка с погледом на правну страну. Народна скупштина, издајући своје другове суду, није, господо, играла улогу суда, она тим својим друговима није судила, него је само извршила једну свету дужност: да оне људе, на које је пала љага и сумња, пошаље пред онај форум у овој земљи који је самим Уставом и законима одређен да донесе своју одлуку о даљој њиховој судбини (Бурно плескање код већине). И, господо, каже се даље, да ти људи који су издати суду и који су од стране суда пуштени као невини, тим самим најбоље демантују правилност судске одлуке. Господо, ни то међутим не стоји. Ми смо сви, сведоци свакодневно да су, у интересу проналажења материјалне истине, многи и многи људи, којима је исто тако драга слобода, којима је исто тако света част и којима је исто тако од интереса њихова личност и њихова безбедност, ишли пред судове толико пута, тамо се бранили од сумња и били од стране суда пуштени. И кад ви, господо, сада овако инсистирате кад су у питању народни посланици, онда ви самим тим рушите оно велико правило које треба да важи за све у овој земљи: Да су сви пред законима ове земље једнаки, те да и народни посланици морају одговарати као и други грађани у овој земљи.

Господо, овај велики материјал неће ми допустити да се бавим многим ситницама, јер сам ја једини говорник од стране владине већине. Ја ћу морати да говорим само о оним стварима за које сматрам да су важне у овој целокупној дебати и од којих зависи одлука Скупштине да ли ће бити позитивна или негативна. Ја не могу, господо, одговарати оним многобројним говорницима, који су говорили и о премештају неких учитеља, о премештају полицијских писара и среских начелника, где се наглашавало да је то срашна и груба повреда закона и Устава. Ја нећу, господо, говорити о томе због тога што сматрам да, ако је истина, да политика постоји још од Рамзеса II, ја могу да устврдим да се још од Рамзеса II па до сада свака влада служила премештајем чиновника, ако је то изискивала потреба државне службе и да се тиме највише служила влада Богољуба Јевтића за време избора. (Један глас са левице: Ко је тебе изабрао?) Ко је мене изабрао ја ћу у своме говору рећи, и видећете, на вашу велику жалост, да ме није изабрао г. Богољуб Јевтић! (Одобравање на десници и у центруму. — Један глас: Него ко вас је изабрао?) Изабрао ме је народ, и видећете да сам ја можда једини од кандидата који сам онда, са оне стране, мољен да се примим кандидације.

Ја нећу, господо, да говорим о оној ствари, где је један говорник истицао како се Босна воза, јер што да говоримо, господо, о томе како се сиротињска Босна воза, кад имамо с друге стране један страشان пример, о коме ви нећете да говорите, како се Југославија цела возала под Југословенском националном странком. (Живо одобравање у центруму и на десници. — Приговори на левици.) И како су онда страховито и штетно искоришћавани приходи на државним жељезни-

цама, када је онда онај народ и против своје воље вожен хиљадама и хиљадама у Сарајево, у Ниш, у Нови Сад, и како је онда, господо, рушена имовина државна, како су после тога изгледале наше жељезнице, као после рата кад прозори осташе без вискова, без завеса, кад осташе по возовима поломљене клупе. (Одобравање код већине. — Приговори на левици.)

Господо, не дај Боже да се то више понови, не дај Боже да се више Југославија воза на онај начин, јер возајући се на онај начин хтела је да доведе дотле да у мало није наступило код нас оно стање како је данас у Шпанији!

Данас, господо, Босна се воза. Ви видите кад се воза она јадна сиротиња босанска, која иде од места до места да нађе зараду, да нађе хлеба, да се запосли и да буде задовољна са 12 динара наднице, и вас то боли, када се тој и таквој босанској бедној сиротињи да бесплатна жељезничка карта, да може свој злехуди хлеб да заради и да ипак буде задовољна у нашој држави.

Велики је наш народ, велике су његове муке и као такав он ће, господо, све ове ваше критике превалити и то неће оставити никаквог утицаја на будућност овога народа и ове земље. (Одобравање код већине и повици: Тако је!)

Ја, господо, нећу да говорим и о оном случају који су многи говорници сматрали да је много важан, да треба и о њему говорити, а то је о случају г. др. Принципа. Господо, ту се употребљавао у говору један велики песнички занос. Говорећи о заслугама Принципа, неки говорници говорили су како цела породица има велике заслуге и како је она заузела достојно место у нашој националној историји, па су напомињали да због тога није требало ни једном приликом пружити прст ни на др. Принципа.

Ја, господо народни посланици, молим да ме правилно схватите у овом тешком моменту када је реч о једном онаквом националном јунаку као што је Принцип, који је онако манифестовао своју националну идеологију приликом сарајевског атентата. И ја, господо, нећу да тражим ни један велики ум који би ми помогао како ћу да одвојим атентатора сарајевског — Принципа од брата му др. Принципа. Ја сматрам да је народ највећи ум, да је његова животна филозофија највећа и најјача и хоћу да се позовем на њу. И када се, господо, говори о брату једног великог човека мора се имати на уму онај велики принцип из животне филозофије народа да „ни сви прсти на руци нису једнаки”. И зато, господо, морате узети ону народну филозофију: једна иста коза ојари два јарета, та два јарета живе под истим сунцем, на истим стенама брсте, али, господо, када буду одрана, једног јарета оде кожа на Јеванђеље и целог века цео народ долази у цркву, клања се пред тим Јеванђељем и љуби кожу оног јарета, док другоме оде кожа на бубањ и целог века људи ударају по тој кожи. Дакле, господо посланици, ја сматрам да ту народну филозофију треба овако расчланити: ако је један брат заслужан, то значи, да не мора имати исте заслуге цела породица, те да и противно интересима службе мора да буде неприкосновена, иако чланови те породице немају никаквих заслуга, па ни везе са оним делом које је као народно дело извршио један члан њихове породице.

Интересима службе и интересима државе сви правни национални, народни борци се подвргавају и ако су интереси службе тражили да г. др. Принцип нешто и претрпи, требало је да он то претрпи баш као брат великог Гаврила Принципа.

Слушајући све оне говоре, господо, ја сам морао под самом силином тих говорника да дођем и да се сетим онога, што су поједини људи написали проучавајући говорништво као вештину и као један прирођени дар људски, па сам се морао да сетим да постоје говорници који приликом својих говора, за време говора не остављају никакав утисак па ни после кад се размисли о томе, а има говорника, господо, који кад говоре не остављају јак утисак, јер говоре хладно, сувопарно, износе чињенице, и износе дата, износе онај суви материјал и због тога не остављају јак утисак, али после, кад се размисли, они, господо народни посланици, остављају јак утисак, али има и говорника који за време свога говора остављају јак утисак па и после кад се о томе говору размисли. То су рођени говорници који говоре са аргументима са документима, који говоре сочно и износе материјал правилно, чија се излагања не противе принципима науке. То су добри говорници. А има говорника који за време свога говора остављају велики утисак зато што говоре китњасто, зато што говоре фразерски, што употребљавају вешто многе софизме, и ти говорници, господо, због те своје чисте реторике остављају јак утисак за време својих говора, али после, кад се размисли о њиховим говорима, и кад се ти њихови говори пропусте кроз призму правне науке и објективности, као што је овде случај, види се да нису били никакви говорници. И видите, господо, да се треба највише чувати од тих говорника. Ми смо, у непосредности да донесемо једну велику одлуку о једном важном питању, и пошто та наша одлука треба да буде потпуно објективна и непристрасна, то је онда очевидно да су најопаснији они говорници, који говоре китњасто, софистички а без много доказа, јер, ти говорници могу да наведу сваки аудиоторијум, могу да наведу и Народну скупштину на погрешну одлуку. Ето, господо, ја ћу данас највише да се браним од тих говорника, јер је њих било највише у овој Скупштини и највише у овом Дому. И, кад смо ми саслушали те говорнике, које сам по реду као последње навео, онда, господо, зар није оправдано ово моје што ћу сада да тврдим и да изнесем пред вас. То што ћу да изнесем, то ће да буде на терет адвоката, а и ја сам адвокат, али то неће бити на терет адвокатског реда, јер адвокатски ред као ред високо служи своме позиву, а појединци као свуда често пута раде оно што не би било добро кад би се узело као рад тога позива. Ја ћу идући тако, да вам наведем опет једну народну причу. Један је човек тужио власника пса, због тога што га је његов пас ујео и тражио од њега накнаду штете. Идући тако једног дана тај тужитељ сретне једног свог познаника и пријатеља и овај га намах упита: Је ли, пријатељу, шта је било са твојом тужбом којом си тужио сопственика пса за ујед пса? Овај размисли погнуте главе па одговори: Е, мој драги пријатељу, узео је он адвоката, па је испало да сам ја ујео његовог пса, а не његов пас мене, те сам ја платио. Исто тако, како су ти говорници говорили и како су износили материјал

испало је да смо ми криви за 6 март и пуцање у Скупштини, а не они који су затворени и осуђени! (Пљескање код већине. — Протести на левици). Мени је разумљиво због чега су падали такви говори, мени је разумљиво због чега се говорило са оноликим заносом на појединим местима, и због чега се говорило и песнички. Има зато много разлога, али мени изгледа да је у овом случају овај најјачи и највећи разлог: Због тога што ти говори долазе од људи који су били обузети мегаломанијом вођа, фирера, дучеа, који су хтели монопол на политику, да патентирају за себе национализам и патриотизам, и који су данас, господо, дочекали, да, стајући између чекића и наковња, буду потпуно на последњим општинским изборима смрвљени! (Пљескање на десници). Један од говорника сасвим је исправно говорио, да се у последње време у читавом свету оцртавају политички два фронта. На једној страни се сврставају они елементи који су више конзервативни а на другој страни они елементи који су више левичарски настројени и расположени. И ја тврдим да се политички живот тако у Европи оцртава а он се тако помало оцртава и у нашој Југославији. И, Југословенска радикална заједница по својим политичким фактима стоји на оној страни где су они конзервативни елементи, али који нису у судару са демократијом, који су исто онако у овом духу конзервативни као што је конзервативна велика Балдвинова странка у Енглеској. А, господо, левичари су на оном фронту где је удружена опозиција, и тамо се сада у почетку сврставају левичари од крајње левице па до самога центра!

И, господо, у том сукобу у Југославији, између те левице и те деснице, мени је жао што се налази Југословенска национална странка и што мора неминовно дочекати судбину свакога предмета, који долази између чекића и наковња. Због тога, кад се говори о политици те групе, онда је сасвим на свом месту да се каже она из народне песме: „Залуд Јанко брани мртва Владислава, што га брани, кад га не одбрани“. Залуд ви, господо, браните политику Југословенске националне странке, политику, која је у овој земљи довела до паклених машина, до бомби, до атентата, до устанка у Велебиту (Пљескање на десници. — Граја, протести и узвици на левици: Срамота је овако говорити!)

Претседник Стеван Ђурић: Господине посланиче, Ви не можете импутирати једној странци такве оптужбе. Ја Вас опомињем на ред!

Војко Чвркић (наставља): Господине Претседниче, та је политика отерала Хрвате у Велебит. (Граја и протести на левици.)

Господо, та и таква политика не може се одбрани. То је мртва политика и ако хоћемо добра овој земљи, потребно је да је што пре заборавимо. Ако хоћемо смирење духова у овој земљи, ако хоћемо споразум са Хрватима, онда, заборавимо што пре зле последице те политике! (*Мајфред Паштровић:* Господине Претседниче, говорник нас вређа кад каже, да ми стварамо паклене машине у овој земљи!. — Граја на левици.)

Претседник Стеван Ђурић: Моју дужност као Претседника, ја сам испунио и, господине посланиче, немате разлога да се узрујавате.

Војко Чвркић (наставља): Господо, ради вашег умирења, ја ћу да вам кажем ово. Кад будем говорио о оном политичком делу, који обухвата ова дебата, ја ћу онда тачно објаснити, и ја мислим да се ви не можете противити томе моме објашњењу, кад вам будем рекао, због чега сам мислио, да је та политика довела до паклених машина, које су пуцале по овој земљи. О том — по том. Свакоме по заслуги и по своме раду, доћи ће ред и на ту ствар! (*Анте Ковач:* Не можете овако говорити о југословенској националној политици наше странке. Нисмо ми водили такву политику.)

Прелазећи на главну ствар, господо, ја онај цео материјал, да бих могао лакше расчланити; и да бих могао по својој дужности говорити, — а то ћете ми признати, да је то моја дужност и зато треба да поштујете дужност једног човека, вашег посланичког друга, — морам тај материјал поделити у три велика поглавља. У прво поглавље спадало би третирање овога случаја са гледишта правне науке, и то поглавље, господо, може да се подели у неколико делова. Ја ћу га поделити овако: прво, на третирање овог случаја са правне стране, која има обележје начелности; затим на третирање овога случаја са правне стране, која има обележје посебности и детаљисања овога целокупног случаја. Па онда, господо, на део, који се може да односи на истрагу, који се може да односи и на суд, на начин суђења. И, господо, на крају крајева, на онај материјал, који би могао да се обележи као жалба на пресуду Суда за заштиту државе.

Затим, господо, друго поглавље односи се на онај део, који се обележава као напад на рад Министра унутрашњих дела и на личност Министра унутрашњих дела.

И треће поглавље: онај материјал који је изнешен противу политичког рада данашње Владе и Југословенске радикалне заједнице као политичке организације која подржава Краљевску владу.

Господо народни посланици, да пређем на излагање онога првог дела и да изложим како са гледишта правне науке и са гледишта објективности стоји онај материјал, који се односи на критиковање целог овога случаја са научно правног гледишта.

Код тога излагања г. г. предговорници су нарочито подвлачили да је Устав у својим основима као основни закон државе погажен и да је то гажење, господо посланици, дошло од стране скупштинске већине.

Допустите ми, господо, да изнесем пред вас неколика уставна начела, која су већ врло добро позната, и која ће вам због тога у почетку изгледати сухопарна. Та уставна начела, о којима не може бити дискусије, јер претстављају аксиом у уставном праву, — а има у самоме Уставу и таквих питања која допуштају и супротни третман и различита тумачења — док међутим у Уставу има нешто што се не може подврћи критици и што као такво увек остаје као такво..

Господо, од како је позната уставност зна се да она гарантира правни поредак, а да би један Устав гарантовао правни поредак, најосновније начело које сви уставни свих држава истичу, то је начело поделе власти на законодавну, судску и управну. По тим уставним начелима власт је је-

динствена, јер све власти стоје под једним врховним шефом који је шеф државе. Али да би се могао да осигура правни поредак и сигурност правног поретка уставотворац дели функције власти. И према тим функцијама имамо строгу поделу власти на судску, законодавну и управу власт.

И сада, господо, ако би ви као Парламенат пошли па се и нехотице ма у коју од ове друге две власти мешали, онда би ви тиме учинили једну ненадлежност; а сама та ненадлежност претстављала би најгрубљу повреду нашега Устава. (Одобравање код већине. — Граја и протести код опозиције.)

И сада, господо, претставимо за моменат себи, када би Народна скупштина, као други законодавни фактор у овој земљи, једнога дана дошла у тај положај, да врши касаторну власт над једном пресудом ма кога суда, онда значи да би сам Парламенат, који је највише позван да чува уставност, погазио Устав. И када ви позивате владину већину да гласа тако како би то гласање изазвало као последицу уништење последица једне судске пресуде, онда ви самим тим позивате Владу да гази Устав. (Граја и протести на левици.)

Претседник Стеван Ђирић: Молим вас да не прекидате говорника. Ви сте своју тезу развили, допустите и противтезу.

Војко Чвркић (наставља): Даље, замислите, колика би била правна несигурност кад би грађани, којима је највише стало да буде њихова имовна и лична безбедност заштићена, да буде њихова част заштићена, да буде њихова слобода — као највеће добро и светиња свакога човека — заштићена, стајали под претњом Парламента да у својој осиноности једног момента поништи пресуде о њиховој имовној и личној безбедности, о њиховој слободи и части. Значи, да не би било у земљи правне безбедности, правног поретка и тај правни поредак и безбедност били би доведени у питање, а онај који то ради, који правну безбедност, који правни поредак руши, тај најгрубље угрожава Устав и све земаљске законе. (Одобравање на десници. — Жагор на левици.)

Господо народни посланици, и ако су господа предговорници у својим говорима апеловали на владину већину, да донесе такву одлуку са којом се неће верифицирати мандати оних посланика који су у питању, и ако се таква одлука тражи од ове Владе, онда је то грубо гажење Устава, јер Скупштина као законодавно тело меша се у судску власт. (**Павао Матица:** Треба да вас чује Слободан Јовановић!) Јесте да чује мене мислим да би положио испит, а ако ви, господине Матица, другчије мислите, онда би ви пали на испиту. Господо, уставотворац је знао да у овој земљи не постоје савршени људи, да су и судије од крви и меса, да имају и они своје политичке страсти, да имају своје субјективне особине, према којима су способни или мање способни да уђу у правну материју и знао је да се у суду, у коме седе смртни људи, може да погреша. Шта је он радио да измири те две ствари: Да сачува да се не гази Устав и с друге стране да исправи погрешне пресуде судске? Он је установио амнестију и помиловање, (Одобравање) али, господо, ако се предлаже овоме Дому амнестија, ми знамо какве је природе амнестија, онда се то може учинити путем законског предлога, јер се амнестија даје за политичка дела и за дела која су починила војна лица у војним

стварима. И то иде путем законског предлога и врши се апел на Народну скупштину, да она оцени да ли има услова и доказног материјала који даје Краљевској влади и надлежним факторима могућности да предложи амнестију. И ви сте због тога стали на погрешан терен. Уместо то да доказујете, ви сте доказивали да ми не можемо да верифицирамо предложене мандате. То је немогуће по Уставу. (Приговори и жагор на левици). Има једна ствар на коју упирете прстом и за коју нисте ми учинили упадицу, а то је случај г. Турине, за који сматрате да се може идентификовати са овим случајем г. г. Василија Трбића, Драгише Стојадиновића и Драгомира Миловановића, односно са вашом тезом по оном случају. (Један глас са левице: Ви сте казали да ћете говорити начелно!)

Овај случај исто тако спада у начелност а сад ћете то и видети. Господо, ми знамо да је Устав основни закон земаљски и ја то нарочито кажем, Сви закони у земљи треба да буду донети у границама Устава и треба да се не противе слову Устава. Господо народни посланици, кад кажем да треба закони да се не противе одредбама Устава, можда ће неко рећи да закони у сваком случају морају да у свима својим одредбама буду у строгим границама Устава. Међутим по признатој уставно-правној теорији закони треба да су у границама Устава а то не мора у свима случајевима да буде. Позната је ствар да је жеља и потреба да се сви закони у земљи конформирају Уставу, али може бити закона у земљи који се противе слову Устава и онда настаје питање шта ће бити с тим законима и да ли ће им суд одрећи примену? Не, ни у ком случају. Суд ће и такве законе, који се противе Уставу примењивати а дужност је законодавног тела, ако ти закони нису добри, а и зато што се противе Уставу, да предложи измену или укидање таквих закона. Суд и такве законе мора примењивати због тога, што ми у нашој земљи немамо суда, који би као врховни уставни суд ценио акта судске власти, да ли су уставна или не. Тога има у Сједињеним северно-америчким државама и ви знате сви шта је врховни уставни државни суд у Сједињеним америчким државама учинио у случају претседника Америчке уније г. Рузвелта. Влада је по том уставном начелу сасвим исправно поступила, јер је случај г. Турине путем финансијског закона решила. Она је г. Турину ослободила последица једне пресуде неправедне путем закона. Није радила онако као што ви предлажете, да ми једноставно не верификујемо мандате и да тиме поништимо као касаторна власт пресуду једног независног суда у овој земљи. (Одобравање код већине.)

Господо, да пређем сад на она друга излагања и да објасним како изгледа у другој светлости онај напад на сам Суд за заштиту државе. Кад је реч о овом Суду за заштиту државе, оно што се прво истиче, то је она силна неконзеквентност и силна нелогичност од стране г. говорника кад нападају Суд за заштиту државе као установу у овој земљи. Ту постоји страховита једна политичка неконзеквентност и недоследност у политичким уверењима, јер док сте ви, господо, с једне стране хтели пошто по то у својим говорима да цео 6 јануар привезете за себе, ви сте са друге стране сасвим политички неконзеквентно, нелојално и недоследно одрицали се ове установе, коју је увео шестојануарски режим. (Жагор на левици).

И, господо, код тога напада, нарочито се истичало да је то један нередован суд, а ја тврдим са своје стране да на то није требало упирати нарочито прстом због тога што сви људи у овом Парламенту, који познају основна јуридичка правила, неће ни за тренутак тврдити да је то редован суд. Сви ми признајемо, да је то нередован суд, и због чега, господо, онолико упињања и разбијање пеницама отворених врата, да се докаже да је то нередован суд. Јер, господо, нередовност тога суда није ни у ком случају овде била релевантна са гледишта правне науке. Редовност или нередовност овог суда била би релевантна кад би ми били оно тело које је по законима ове земље и Уставу позвано да цени надлежност или ненадлежност суда. Како Парламент никада, господо, није позвао да цени надлежност или ненадлежност суда, већ су за то позвали судови који над првостепеним судовима стоје као апелаторни или као касаторни, онда према томе, ви би могли код овога случаја само да упирете прстом на то, да ли тај суд треба да се остави или га треба укинути као установу. Господо, највећа неконсеквентност код тих људи долази отуда што ти људи неће једнако да гледају на ствари од почетка до краја, и они заборављају ону јеванђељску истину која каже: „Ко мачем сече, од мача ће погинути“, (Упадице са левице: То је за вас!). Господо, када је та група бранила установу Суда за заштиту државе, онда је требало да мисли да ће једнога дана доћи дан, окрећуће се мало странице књиге политичке, и да они могу доћи на место опозиције.

Видите, господо, када сам ја некад долазио под удар Закона о заштити државе, онда када сам теран у овој земљи из апса у апс, када сам био затворен у Пожеги не у апсану него у фиоку која је била спремна за хајдука Бајића, господо, ја који сам се за време Аустријанаца у својој деветнаестој години одметнуо у шуму добровољно и драговољно да се борим против тираније страног непријатеља, ја који потичем из породице чији је брат као рањени инвалид носио Карађорђеву Звезду и Белог Орла, и када је наша кућа била претресана из дана у дан, када се брљало по оним Карађорђевим Звездама и онда када се није поштовала никаква светиња нити се гајио култ према тим Карађорђевим Звездама, онда се нико од вас није ужасавао што се тако ради у овој земљи, и када су многи људи па и ја, и ако су били неки људи претседници влада и Министри у овој земљи, прогањани, господо, по чл. 12 Закона о заштити државе и затварани и интернирани без судске пресуде, без икаквог саслушања, онда, господо, ваша савест се ни једанпут не узбуди да кажете: то су безаконја. (Одобравање на десници) . . . , то је гажење Устава то се не сме допустити. А сада, господо, пођосте по речима оног попа кога су питали када је владала епидемија у селу: „Како је попо?“ А он задовољно затрљао руке па казао: „Мирџа се помало, мирџа вајстину“. А кад му је умрла попадија, он је на питање: Како је попо?, одговорио: „Помре цео свет.“ (Плескање на десници). И кад је тај Закон о заштити државе, на основу судске пресуде, што нарочито подвлачим, погодио неке од вас ви онда кажете: све је наопако, то је брутално гажење Устава и закона. Господо, сви они који хоће да им се верује, да говоре искрено и објективно, они не смеју поћи путем онога чобанчета које је звало у помоћ, и викало: „Покла ми вук овце“ — људи дошли једанпут, дошли други пут а кад тамо, вука

нигде нема. Трећи пут опет је запомагало: „Покла ми вук овце“, јер је тада вук заиста дошао и клао овце али сада људи нису дошли, јер су веровали, да чобанче по старој навици опет лаже, као што је то раније чинило. Ко ће вама веровати у објективност и да изнесите материјалну истину и да вам је стало до уставности и законитости, кад сте ви припадали оној групи, која је стотинама пута газила по основним правима човека и грађанина и рушила народне слободе. (Др. Српко Вукановић: А зашто си био у затвору? — Мита Димитријевић: Сви смо ми криви, сви смо ми криви, сви смо ми криви!).

И онда сам био по својим политичким уверењима противу ванредних и нередовних суда. Ја сам и данас противу Суда за заштиту државе, као једне установе. (Гласови са левице: Е, ми сад нисмо противу тога суда, јер ће нама он ускоро требати!) Али докле постоји тај суд, он ипак гарантује у овој земљи правни поредак и јавну безбедност и ја никада нећу бацити се блатом на тај суд. Ако није потребан, ако више не служи интересима и сврхама државе, ја ћу по поступку, који Устав предвиђа настојати да се донесе закон, којим ће се укинути тај суд, као и закон о његовом уређењу. И сад могу да кажем, у одбрану тога суда, нешто што је значајно. Значајна је велика истина: да сви судови у овој земљи, па и овај нередовни суд изриче своје пресуде слободно и независно и ослобођен свакога утицаја, ма са чије стране, и тај Суд за заштиту државе састављен је од независних судија и суди по слободном судијском уверењу и док ви, господо, не изнесете материјал, који доказује да се на тај суд утицало, да се судило по наређењу, дотле нема никакве исправке пресуде. (Одобравање на десници). Јер је та пресуда донета на основу слободног судијског уверења. Има ту и јуриста, који ће знати и признати да је по поступку потребно доказати, да је суд судио под утицајем и наређењем, па да се тек онда може тражити исправка пресуде. А никако не може да се тражи исправка пресуде само на основу тога, што се говори, да тај суд као такав, не треба да постоји, и да тај суд није редован, јер, господо, упамтите, да и тај суд изриче своје пресуде у име Краља, али не стоји под утицајем Краља. Краљ је само почасни врховни шеф суда у чије се име изричу пресуде и нема нико који може имати утицаја како ће судови изрицати судску правду.

Господо, имајте стрпљења и молим да ме саслушате да кажем неколико речи о г. Претседнику Суда за заштиту државе, нешто што ће бити мислим, мишљење бар свих објективних народних посланика у овом Дому.

Господо народни посланици, тај исти Претседник тога Суда био је и раније судија. Био је судија кад се судило по Закону о заштити државе др. Мачеку, и онда ви сте га сматрали као ауторитативног, исправног и поштеног, сматрали сте да је било пуно гаранције да ће донети правилну пресуду за др. Мачека. По том истом Закону о заштити државе протеран је на Хвар бивши Претседник Краљевске владе др. Корошец. И он је протеран по члану 12 по коме треба да се протерују само скитнице и људи без занимања (Чује се: А зашто је протеран?) Кад ме питате једнако

зашто, онда ме саслушајте. Да би то ваше питање било оправдано и на своме месту, ево вам овога мог одговора. Онај који са правом у овој земљи некога протера и казни, тај, господо, мора да изађе пред надлежне судове у овој земљи, и да судови, као у овом случају који ми дискутујемо, пресуде, па тек онда кад би судили и на основу те пресуде интернирали на Хвар др. Корошца, онда ми са правне стране не би имали ништа да приметимо на тај и такав поступак ваш. (Мирко Урошевић: Кажите зашто је послат на Хвар? Граја и упадање у реч).

Претседник Стеван Ђирић: Господине Урошевићу, опомињем Вас да не упадате у реч, јер ако овако наставите, ја ћу бити принуђен да Вас искључим са седнице. (Мирко Урошевић: Онда Ви нисте били посланици, ни Ви ни г. Корошец, а сада је реч о посланицима који су заштићени имунитетом!) Молим за мир и молим да допустите да се једанпут ова дебата заврши. Допустите ми, господо, да вршим своју дужност онако како ми наређује Пословник. (Јован Ненадовић: Овде се говори о имунитету народних посланика, а г. Чвркић говори о другим стварима!) Ви сте у првом реду дужни да помогнете Претседника у вршењу његове дужности. Ви сте г. Ненадовићу, имали прилике да говорите са говорнице и немојте да упадате у реч.

Војко Чвркић (наставља): Господо, они који нису имали куражи да изиђу у овом конкретном случају пред суд, да пред судом изнесу материјал и стање ствари противу г. др. Корошца, па и ако је био Претседник Краљевске владе, већ су на основу полицијских одлука осведочене патриоте и носиоце Карађорђеве Звезде апсили, прогонили и интернирали, ти људи који су овако поступали данас немају легитимацију да говоре о томе како је у овоме случају било нешто нарочито, и брутално повређена законитост и уставност. Видите, господо, ја познајем г. г. народне посланике који су били у затвору, па су пуштени и оглашени као невини. Ја знам да су се они тамо намучили. Знамо то из свога сопственог искуства, али никада не верујем, господо, да су били онако намучени као што сам ја био мучен, кад су ме политички вођи тих људи гонили и хапсили. Ја сам био члан ширег Главног одбора радикалне странке, и мене као младог човека г. Милан Сршкић, Узунковић и Божа Максимовић нарочито су употребили у једној борби противу Владе г. Веље Вукићевића (Један глас са левице: Зар се ти тако дајеш употребити) Ја сам био употребљен због тога, што су сматрали да сам способан да водим борбу, а не што сам способан да служим. А, господо, доцније та су господа заборавила и на другарство и на пријатељство и на све друго и нико се није сетио, да ли моја деца плачу и да ли моја породица има хлеба, да ли мене једу стенице, да ли ја мирно спавам, и да ли сам ја све то заслужио. Нико се тада, господо, ни од вас не сети, и нико се не сети када су тако пролазили многи и многи људи осведочене патриоте и носиоци Карађорђеве Звезде: И, господо народни посланици, у то име ја тој господи народним посланицима могу да кажем ово. Нека вам ово буде вечити поука да свакада и у свакој прилици, макар се тицало коже ма кога грађанина у овој земљи, треба подићи свој глас, ако је негде било безакоња или неправичног

поступања од стране власти према ма коме грађанину ове земље. (Жагор) Господо, ако се ви жестите, онда значи да вас пече истина, а ако ја браним мртва Владислава, онда и ви будите мртви, јер нема опасности од мене.

Дозволите ми, господо, да говорим о оном начину доношења пресуде и да видим како са гледишта правне науке стоји и како изгледа то, кад се пусти кроз призму објективности. Као најјачи аргуменат за пристрасност те пресуде наводи се то, да је та пресуда неколико пута мењана до коначне своје редакције, неколико пута мењана док није најзад била изречена. И у том самом факту господа су сматрала, да постоји правни разлог који говори, да је ова пресуда донесена по наруџбини. Међутим, господо, кад се ова ствар правилно и са правничке стране посматра, одмах се види да то није никакав правни аргуменат, што је ова пресуда неколико пута мењана до свога саопштења. Позната је уопште ствар, господо, и то је ноторна ствар, о којој правници не треба ни да говоре, да се пресуде могу мењати колико год хоћете пута, доклегод не буду саопштене. Отуда, господо, постоји тајност суђења. Зато је сваки судија по закону одговоран, ако би издао судску тајну о већању у судској седници. Јер, сасвим је близу правничке памети, да судије могу да већају па да као смртни људи, као људи који имају својих страсти који имају својих тежњи, који имају својих мана и своје веће или мање субјективне способности, да могу да преvide неку чињеницу, па се доцније неко од њих сети и упозори на ту чињеницу која је важна а која није била узета у обзир. Суд се сложи с тим и према тој новој чињеници пресуда претрпи измену. Затим, може бити измене и у самом одмеравању казне, зато што се није видела нека чињеница, те се и казна може изрећи блажија или строжа. И онда, господо, доклегод се пресуда не изрече, то се може да примети и да се пресуда према томе и измени. Друга би ствар била, господо, кад би г. г. предговорници изнели овде материјал, којим би се утврдило да су г. г. судије мењали своју пресуду под чијим, па ма то чијим било, утицајем. Тај материјал није нигде изнет, јер он и не постоји, и према томе, господо, са правне стране то мењање пресуде није никакав аргуменат о њеној неправичности.

Изнело се, господо, као страхан аргуменат и то да је један судија у седници судској гласао, да се само Арнаутовић осуди, а сви други да буду пуштени, и да је један од осталих судија на то казао: „Море, остави, Стојадновић ће владати све до Краљева пунолетства, зато да гласамо да се и ови остали осуде”. Да видимо сада како овај случај стоји. Ако би овај случај и био истинит, ма да нема никаквог доказа за то, какве имамо гаранције да овај судија који је казао да само Арнаутовић треба да буде осуђен, није баш један од пристрасних судија међу судијама у већу или један једини од оних судија, који је по својим субјективним способностима имао мање правничког распознавања да оцени цео материјал, који је био пред њим, па зато баш и дао мишљење, да све остале сем Арнаутовића треба пуштити.

Затим, господо, где су нам докази да баш тај судија — част и поштовање њему ако је постојао — али кад се ствар постави на овакав третман, онда морам то да кажем — да баш тај судија није

био један од оних судија који су били заслепљени политиком Југословенске националне странке. (Жагор и упадице на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Господо, дискусија је била широка и оном мером којом сам мерио левици, морам да мерим и десници. Господу са левице, ако желе да будем праведан, молим да не прекидају говорника, већ да му допусте, да на миру заврши свој говор.

Војко Чвркић (наставља): Код тога дела говора, да би се позвали на доказ да је било пристрасности, казали су за г. Претседника суда, да је он повредио достојанство Парламента и тиме показао своју пристрасност на тај начин што је казао једанпут, за време суђења: „Пазите како се понашате, није ово Парламенат!“

Господо народни посланици, заиста тешке речи изговорене од стране Претседника суда, тешке на први поглед, али, господо, када се све протумачи шта је претходило па да се дође до таквих речи онда, господо, можете замислити како би заиста била угрожена објективност и законска основаност судске пресуде, када би се изрицале све пресуде уз клеветање звона, уз лупу лопатица, уз паклену дреку и ларму, уз једну најнедостојнију од најнедостојнијих опструкција, која се водила у овоме Парламенту. И господин Претседник суда, када је оне речи изговорио, имао је на уму, да заиста оно што је радила опозиција пре 6 марта је сте такво по својој природи, да то само може худити Парламенту и он, када је те речи изговорио, штитио је углед и достојанство самога Парламента... (Жагор и приговори код опозиције), упућујући на то да се у Народној скупштини треба служити само речима, само аргументима и само доказима.

Господо народни посланици, да идемо даље по оном материјалу па да дођемо до оног материјала који преставља, по мојој замисли, у ствари жалбу на пресуду Државног суда. Тамо се, господо, рекло да је Арнаутовић пуцао читав сат и по после почетка седнице? (Др. Јанко Баричевић: Не сат и по него сат). За мене је ирелевантно да ли после једног сата, или после сата и по, — па се из тога хтео да изведе да није Арнаутовић имао намеру да убије, јер да је хтео да убије он би ту своју намеру привео у дело одмах и у почетку саме седнице, не би чекао читав сат или сат и по.

Видите како то изгледа са гледишта правне науке. Позната је ствар у многим случајевима да се човек одлучи на вршење једног кривичног дела, спреми се да изврши то кривично дело дође на место где треба да изврши кривично дело и онда код њега настаје једна душевна борба, настаје мењање одлуке, настаје бирање момента кад треба да изврши кривично дело, кад треба то да уради и да буде најсигурнији да ће кривично дело сигурно и успети. Господо, такво психичко стање може да потраје дуже, време протиче, и онда, господо народни посланици, може да дође да се она одлука, која је унапред донета, изврши после читавог сата или сата и по, а то је сасвим ирелевантно за ону вољу која је требала да се изрази приликом извршења тога кривичног дела.

Затим, господо, рекло се даље да су г. Урошевић и г. Ненадовић ухапшени много пре него што је и сам Арнаутовић саслушан и да би се из тога извео један доказ, онда се нишло даље, па се онда

истицало нешто што је уопште познато, да никада ни једно хапшење за једно кривично дело не може уследити, док прво кривично дело не буде извршено, и док не буде пала сумња, да је одређено лице починилац тога дела.

Ја тврдим да нема никаквог утицаја на то, да ли је г. Арнаутовић починио кривично дело и да ли има сумње за ону другу господу посланике, да ли су учествовали у томе делу у факту што су пре његовог саслушања ухапшени г. Урошевић и г. Ненадовић. Ми имамо масу атентата да сам атентатор погине при вршењу атентата. Замислите само онај трагични случај у Марсељу! Онда је гнусни атентатор погинуо, није ни једном речју могао да означи ни једног саучесника у томе делу, и да ли је полиција седела скрштених руку, да ли је казала: Па, нико није казао, ко је саучесник. Је ли полиција требало да дигне руке у вис и да чека и гледа како ће по земљи да се шетају они који су учествовали у атентату? (Манфред Паштровић нешто добацује).

Претседник Стеван Ђирић: Г. Паштровићу, ја Вас опомињем да не упадате у реч.

Војко Чвркић (наставља): Господо, истражне власти су позване по својој дужности, по законима ове земље, да када се деси једно дело, раде брзо раде хитно, да пронађу све оно што је у вези са тим кривичним делом, и да пронађу све оне који су саучествовали, који су главни саучесници у том кривичном делу, и оне ни по ком законском пропису не треба да чекају саслушање извршиоца кривичног дела. Ако има другог материјала на основу кога може да се донесе закључак да је неко лице било саучесник у кривичном делу, оне то лице брзо приводе власти која отпочиње кривичну истрагу.

И тако идући даље, рекло се како је био раније сачињен списак посланика, који треба да буду похапшени. Никаких доказа нема, да је тај списак сачињен а нема ни доказа, ако би постојао таква списак, да је исти сачињен да се унапред одреди кога треба ухапсити. Идемо путем закона логике: Ако смо ми, ако је неко сачинио један списак где фигурирају извесна лица и ви дате значаја томе списку да су ту лица које треба ухапсити, онда свакако међу тим лицима налазили су се и они људи који су доцније пуштени испод истраге или су били ослобођени по самој судској пресуди, и онда, господо, где вам је логика: ако смо унапред, ако је Влада унапред сачињавала списак људи, онда је она сачинила списак људи које треба осудити, па због чега ће онда у списку и они људи које треба пустити, које треба ослободити.

Затим, да би се показало да је та пресуда потпуно неправедна, ишло се дотле далеко да се тврдило ово: Како је то могућно да буду похапшени толики људи, па једни од њих да буду ослобођени од оптужбе а други да буду на суду пуштени као невини?

Рекло се, ако нису криви ови који су пуштени и ослобођени као невини, онда, господо, нису криви ни они који су осуђени. Ја мислим да веће правне нетачности са ове трибине није изнето. Откако постоје судови у земљи зна се, да људи нису савршени, да немају Аргусово око са којим могу да оцене душу сваког човека и да тачно унапред оцене да ли је ко крив или није. Него у тежњи за материјалном истином несавршени људи воде истрагу и онда на основу материјала који буде

код њих изнет, показан и доказан, судови доносе одлуку, шта је чије дају сваком, онога који је невин ослобођавају, онога који је крив осуђују. Затим, господо, ишло се даље па се говорило да та пресуда садржи ствари које су незапамћене у судским анализима и у правној науци: Казало се да та пресуда садржи алтернативу, која се састоји у томе, да је пресуда утврдила да је г. др. Милан Стојадиновић избегао смрти због тога што је у оном моменту пуцања Стојадин Димитријевић ударио атентатора у руку и тиме омео извршење његовог дела, или зато што је г. др. Стојадиновић побегао. Господо народни посланици, постоји једно важно правило у Кривичном праву. Једно је намера која се утврђује, а друго је, господо, онај доказни материјал који утврђује због чега та намера није извршена, због чега није приведена у дело. За казну, за суд је ирелевантно због чега је неко избегао смртној опасности, за Суд је важно да ли је утврђено, да је овај зблиа пуцао са намером да изврши дело убиства, да изврши, како би казали браћа Хрвати, дело уморства над Претседником Краљевске владе. А, господо, кад се утврдило да је воља за убиство изражена, и кад је то утврђено судском пресудом, онда за правну науку. . . . (Јован Ненадовић: Три човека из Парламента су утврдила да је то лаж; Куњашић, Ђорђе Јевтић и још један посланик! Ово је обмана!).

Претседник Стеван Ђирић: Г. Ненадовићу, молим вас да не упадате у реч. (Јован Ненадовић: Ја морам). Немате право да упадате у реч, допустите да дискусија тече својим правилним током!

Војко Чвркић (наставља) Онда је, господо, за правну науку сасвим ирелевантно шта је омело починитеља кривичног дела, те своју намеру није довео до свога крајњег циља. И, ја као правник тврдим, и са тим смем изаћи на испит, да ја могу као судија сутра да поставим три и четири алтернативе. Ја могу да кажем: Арнаутовић је пуцао на Претседника владе да га убије. То се утврђује тим и тим фактима, а није га убио зато, што га је неко ударио по руци тог момента, или зато што је Претседник владе побегао или зато што је нека јака светлост изненада ударила атентатора у очи, или што је било то и то, или што је било то и то! Јер, господо, народни посланици, кажњава се намера а никада не утиче на утврђивање намере за убиство чињеница због које је та намера осујећена изван воље починиоца кривичног дела.

Господо, да је утврђено, да г. Дамјан Арнаутовић није пуцао са намером да убије, онда би било сасвим друго. А кад пресуда утврђује, да је пуцао са намером да убије, онда је сасвим ирелевантно, шта га је омело, те то није извршио.

Затим, господо, каже се тамо, да је страхота, да једна судска пресуда употребљава овакав доказ против Драгише Миловановића, и из ових речи Драгише Миловановића изводи, да је он крив, а то су речи, које је он изговорио у Народној скупштини, које су упућене на Г. Претседника владе, и које гласе: „Што га чувате, неће њега нико да убије“. Казало се да је суд ове речи употребио као доказ потстрекавања за самога Драгишу Миловановића. (Мирко Урошевић: А шта се теби догодило, кад си побегао у шуму?) О томе ћемо други пут разговарати. Сад овако: Кад људи-лаици и неправници посматрају овај случај, они могу зблиа да кажу нехотице: Па јест, ето човек је речима отво-

рено изразио то, да неће нико да убије Претседника владе, а то му је ипак суд узео као терећење. Видите, господо, јест, суд је могао да узме то као терећење, а за доказ, да је могао то узети као терећење, ја ћу вам навести највећи ауторитет у познавању нашег Кривичног права, г. Тому Живановића. Господин Тома Живановић написао је један уџбеник за студенте права, по коме сматра да сваки студент права треба то да зна, и ако то не зна, онда он обара тога студента права на испиту. У том свом школском уџбенику, он каже овако: ако маса, или једна руља обузета нарочитом психозом раздражења, гони једног човека, гони га да га премлати, а неко онда у тој психози одједанпут се истакне и викне: „не сњим у воду“, — а руља је трчала поред воде, онда, каже г. Тома Живановић, то је потстрекавање од стране онога што је викао: не с њим у воду, посредно потстрекавање! Јер, каже се: у кући обешеног не говори о ужету. Кад се ради о усмрћивању једног човека, ако викнете не у воду, кад се у том моменту налазите код воде, самим тим потстрекава се руља да онога човека баци у воду. То је, господо, школски пример. А сада, господо, ја говорим о психози. Психоза у Народној скупштини била је таква, да се свакога дана говорило, како ће крв да падне у овој Народној скупштини. Позивали се поједина г.г. народни посланици и саветовано им је да унесу више умирења, да унесу више достојанства у дискусији и у рад Парламента, јер иначе, ако продуже тако и са таквом психозом, може да падне крв. Господо, у тој и таквој психози отворено се од извесне господе претило убиством. Па зар није та психоза једнака оној, коју психозу наводи као пример г. Тома Живановић, кад у Народној скупштини, кад се већ говори о убиствима, један народни посланик каже, не бојте се нико њега неће убити. То је школски пример подстрекавања у овом случају. (Пљескање на десници).

За овим, да се опет мало послужмо логиком. Г.г. предговорници, говорећи овде, врло су брзо тврдили извесне ствари за које они мисле да су лаке, а у ствари су врло тешке. Они су за Арнаутовића говорили: Зар да постигне овако тешка казна оне људе који су сада у казненом заводу у Митровици због тога што је Дамјан Арнаутовић пуцао у вентилатор?! И како изгледа код те господе оно њихово грлато заузимање за саучествовање у болу туђем, за саучествовање да се неправда поправи? Како изгледа, господо, кад та господа означавају Дамјана Арнаутовића као једну невину жртву која је пуцала у вентилатор, а нико од њих за ово неколико дана тога Дамјана Арнаутовића ни једном речју не узе у одбрану? Јер ако је Дамјан Арнаутовић пуцао у вентилатор, он је онда страховито невинна жртва, и онда са истим жаром требало је и њега бранити као што сте бранили и оне друге. (Одобравање на десници).

Чини се, господи из опозиције, да је велики утисак изавлало оно изношење да је казна одмерена за дело од 6 марта драконска, да је преоштра и да је велика.

Господо народни посланици, када се говори о тежини једне казне онда се мора имати на уму шта игра главну улогу када се одмерава једна казна. Судија се пита онда: Ко је починио кривично дело, кад га је починио, на коме месту, према коме га је починио, са којих разлога и мотива, и

под којим околностима. Према свему томе одмерава се казна. Сада, господо, да пођемо па да ставимо прво питање, ко је починио кривично дело од 6 марта? Починио га је народни изабраник, народни преставник, починио га је школски надзорник, починио га је просветни радник, починио га је онај који треба да васпитава у моралу нашу омладину, који треба сутра да врши васпитни задатак према држави и према нацији. Где га је починио? Починио га је у Народној скупштини, у установи која и са моралне стране и са интелектуалне стране и са културне стране, представља највиши Дом у овој земљи, која по својим законодавним функцијама врши подједнаку власт са Краљем. Кад га је починио? Починио га је онда када је у Народној скупштини Претседник Краљевске владе, први грађанин Југославије, Министар спољних послова, пред лицем страних претставника давао свој државнички експозе и бранио част, бранио углед, бранио достојанство и говорио о сигурности ове земље.

Са каквих је мотива то дело почињено? Почињено је због тога што је једна политичка партија имала и сувише великих претензија на вођство, на фирерство, на корпоративни систем, и зато што се све то изврнуло и пало у воду. И, господо народни посланици, кад се све то узме па све то процени у својој укупности, па онда, господо, и једно пуцање, макар било и у ваздуху, на овоме месту, према оној личности, на коју је било упућено, према оном моменту кад је то учињено и из мотива са којих је то учињено, онда, господо, казна је заиста одмерена онако како треба да буде одмерена.

И, господо народни посланици, у интересу достојанства овога Дома, у интересу рада у овоме Дому, који рад очекује целокупан наш народ, ја бих могао да упутим апел да Народна скупштина треба увек тако да мисли, да ако би се ко и дрзнуо да прави један недостојан шенлук у овоме Дому, у овој светињи, да зато треба доделити казну од 10 година робије. (Одобравање на десници).

Господо народни посланици, нападало се на рад г. Министра унутрашњих послова, па се онда рекло, да је тај његов рад страховит и неистинит по томе што многе тврдње, које је изнела полиција, нису на суду опстале. Па, господо народни посланици, ми смо у оној дебати која се водила о издавању суду тих народних посланика утврдили да је Министар унутрашњих послова надлежан по закону о уређењу Суда за заштиту државе, јер је по томе закону био надлежан да води истрагу. Сад ако су многе тврдње г. Министра унутрашњих послова остале непотврђене пред судом, доказује само то да ни у једном процесу сав иследни материјал који се изнесе, не буде усвојен до краја. Обично на суду многи материјал остане недоказан, а онај који се докаже, уноси се у судску пресуду.... (Приговори и жагор на левици), а то што је тај материјал одбачен, најбоље показује да је суд судио по својој слободној уверењу и да се неправедно напада на суд кад се каже да је пристрасан јер суд оцењује истражни материјал и оно што је доказано прима а што остане недоказано, одбацује. То одбацивање показује да је рађено објективно. Међутим, господа су пљескала томе што је неки материјал одбачен а који је поднео Министар унутрашњих послова. Па г. Министар унутрашњих послова, он је у овом процесу

био тужилац у ствари, предложио је материјал који треба да служи државном тужиоцу. Па зар можете лако да нађете један случај у суду где пресуда усвоји цео оптужни материјал? То се тешко налази.

Кад суд одбацује што тврди државни тужилац, то не значи да је урађено противно закону, него значи да је суд ценио шта је доказано, а шта није, јер је државни тужилац само странка у процесу, исто онако као што је и бранилац. То је у осталом случај код свакидашњег суђења: државни и приватни тужилац једно тврде, одбрана тврди друго, а суд нађе нешто сасвим треће. Према томе, господо посланици, и у том делу своје пресуда је правнички потпуно на своме месту.

Господо народни посланици, да су тамо били отерани и невини људи, то је показала судска пресуда, али шта је показала. Показала је да је суд судио по законима у овој земљи и оне за које је нашао да су невини, ослободио их је и пустио. Али, да би се доказало како су се унапред долозно слали невини људи пред суд, употребио се доказ да је др. Милан Стојадиновић својом сведошвом нарочито лепо говорио о народном посланику г. Кабалину. Господо, и ја бих лепо говорио о г. Кабалину, и Претседник Владе кад је лепо говорио о г. Кабалину, доказао је само своју објективност као сведок и тежњу да жели да судска правда буде изречена без ичијег утицаја. Зато је он онако лепо говорио о г. Кабалину, јер га је заиста сматрао за доброг човека, а он се ипак нашао пред судом, то ипак није доказ о доложном раду Владе, која хоће невине људе да тера пред суд, јер смо ми сви, господо, народни посланици, сведоци, да свакодневно долазе људи пред суд, за које цео народ мисли да су исправни па их суд осуди, а има исто тако случајева да пред суд долазе људи за које народ мисли да су рђави и суд заиста утврди да су они невини. (Жагор у опозицији).

Господо, да браним личност г. Корошца ја нећу, нећу да браним због тога што знам, да је г. Корошец толико способан човек, да се може сам бранити и што знам да је његов политички рад такав да не потребује адвоката. Што се тиче његовог националног рада, рада који је историја утврдила, и који се не може ничим да побие, ја га истичем само тиме што вас сећам на то да је г. др. Корошец био претседник Југословенског одбора у бечком Парламенту, а то је историјска чињеница, а да он није био искрено југословенски оријентисан онда ондашњи Југословени, који су били југословенски оријентисани у Хабзбуршкој монархији не би њему поверили да буде претседник Југословенског одбора у бечком Парламенту. (Жагор). Затим, господо, историјска је чињеница, Антон Корошец при распаду Аустријске монархије био је претседник Народног већа у Загребу, и да г. Корошец није био југословенски оријентисан, да није био прави југословенски патриота, онда када је југословенство дошло до највећег свог излива, не би нашло поверења у г. др. Корошцу да у најсудбоноснијим данима води Народно веће и да га коначно приведе у Београд да се 1 децембра изврши народно уједињење Југословена. (Одобравање на десници, упадице на левици: Сасвим криво говори; нетачно; никад није био претседник Народног већа; то је

фалсификат; не заборавите да је био члан Живковићеве владе). Ако није био претседник он је био једна од најглавнијих личности које су спровеле уједињење, те му заслуга за тај чин није умањена.

Историјска је чињеница, господо, да је г. Антон Корошец, онда када се у Парламенту по несрећи просула братска крв претставника Хрвата и њихових вођа Стјепана Радића, Павла Радића и Ђуре Басаричека и кад су настали врло тешки дани по нашу земљу, када су се појавили црни облаци да земља може да ступи у анархију, онда је дошао за претседника владе г. др. Корошец. Значи да је имао поверење свих фактора у овој земљи као исправан национални радник и да му се у најсудбоноснијим моментима може поверити земља на чување. (Одобравање на десници).

Затим, господо, напада се г. Корошец што је ушао у владу шестојануарску и затим изашао из шестојануарске владе и није хтео да уђе у ауторитативне режиме, па се каже: „Није ушао због тога јер му је нуђена мала цена”.

Господо народни посланици, да говоримо мало о шестом јануару, јер знате, то није ни мало тугаљиво питање за нас. Онако исто ми правилно бранимо праве интенције 6 јануара и боље него ви и зато ми можемо о њима да говоримо. Шта су интенције 6 јануара? Одговара нам сам манифест са којим је проглашен 6 јануар. А знате шта каже манифест? Каже ово: „Да је једини циљ 6 јануара да се у што краћем времену постигне остварење оних установа, оне државне управе и оног државног уређења које ће најбоље одговарати општим народним потребама и државним установама. И, господо народни посланици, г. др. Антон Корошец, правилно схватјући ове интенције великог и неумрлог Краља, ушао је у шестојануарски режим. Али, када су доцније господа ситна и мала, која су имала мало државничких способности, водила тако политику да се нису оствариле интенције које су постављене у 6 јануару и да није никако дошло до тога времена да држава дође до таквог уређења које ће најбоље одговарати општим народним потребама и државним установама, већ се дошло до тога да смо ми свакога дана у новинама читали како је паклена машина експлодирала у томе и томе возу, да смо читали како је паклена машина експлодирала пред Официрским домом у Београду, да смо читали да је ту и ту бачена бомба, да смо читали да је ту и ту извршен атентат, да смо читали да је подигнут читав устанак под Велебитом, да смо били присутни томе да је 6000 грађана из ове земље под притиском те и такве политике емигрирало, да смо, господо народни посланици, на крају крајева дочекали под том политиком да се изврши оно гнусно дело у Марсељу, онда, господо народни посланици, г. Корошец сасвим је исправно поступио кад није хтео да узима учешћа у таквој политици.

Кад сам мало час споменуо оно гнусно дело у Марсељу, онда, господо народни посланици, на адресу те политике ја би могао да упутим једно тужно питање: А где је Краљ тој политици? Што га није сачувала?

А кад је г. Антон Корошец видео да политика креће тим водама да се интенције Његовога Величанства Краља од стране тих људи изигравају и проигравају, онда је г. Корошец као прави син

ове земље, ове Отаџбине, видео да му више није место у оним Владама и видео је да треба да изађе и да се бори за право човека и грађанина и за слободу и демократију у овој земљи. (Бурно пљескање на десници. — Антон Новачан: Није то тачно што кажете. Ја знам зашто је отишао!)

Претседник Стеван Ђирић: Господине Новачан, молим Вас да не упадате у реч. (Антон Новачан и даље упада у реч и протестује).

Опомињем г. Новачана да не упада у реч. Говорити се може само са допуштењем Претседника.

Војко Чвркић (наставља): Да пређем на оне нападе, који су упућени на ову нашу политику. (Граја и протести на левици).

Знам, господо, да вам је тешко слушати, али ни нама није било лако да вас слушамо три дана како говорите.

Саслушајте нас, чујте разлоге про и контра, па онда судите. (Један глас са левице: Про сте ви казали пресудом, а контра смо ми казали у говорима, па је доста! — Др. Јанко Баричевић: Ти увек узмеш ту тактику да говориш последњи, мој Војко. Али други пут ћемо и ми друкчије). Е, па значи да сам добар политичар.

Прелазећи на вашу критику политике Југословенске радикалне заједнице и политику владе истичем што следи. Кад се говори о политици, онда треба да се води рачуна о ономе, што је политика поставила као правило, како може политика да се манифестује, шта је политика?

Политика није теорисање и надмудривање. Политика није софистика. Политика, то је оно што народ осећа у своме животу од рада једне Владе и једног режима. И ако народ у своме животу осећа да је кренуло на боље, онда значи, да је добра политика, а ако се осети, да је кренуло на горе, онда значи да је рђава политика. Ако имамо доказа и факата, да је кренуло на боље, онда је узалудно ваше теорисање, јер се факта и дела не могу побити. Једна политика може да добије израза у два главна правца. Има и других ситних и споредних деловања.

Један од главних правца у којима се манифестује рад једне Владе, једног режима, једне политичке групације је у смирењу духова у земљи, на обезбеђивању реда и поретка у држави, мирног развитка у земљи и на гарантовању да сви грађани буду подједнако заштићени, тако да сви грађани своје способности могу развијати до крајњег свог максимума.

Са друге стране, политика се манифестује у сасвим другом правцу, у раду који се састоји на поправци економског и социјалног живота народа те државе, у коме та Влада ради и дела, и ако ту, господо народни посланици, има поправке, онда значи да је политика била добра. Ако хоћемо да оценимо једну политику као политичари и парламентарци, онда ми не смемо да пођемо са оном поставком да треба да дође једна Влада или режим који ће у свима питањима, и оним најситнијим, дати такво решење да у целој земљи наједанпут потече мед и млеко. Ако би тако радили онда би отишли на терен утопије јер је човек несавршен, јер он носи у себи толико неправичности, јер никад човек по његовој трагичности, коју носи у себи, не може доћи до песме и весеља у свима долинама, пољима и горама једне земље. (Одобравање на десници).

Али, господо народни посланици, како се једна политика процењује од стране политичких људи: Процењује се да ли је та политика у главним линијама правилно постављена, и да ли у главним правцима показује напредовање. И сад, господо народни посланици, ако се запитамо, под каквим околностима и са каквим се тешкоћама бори Југословенска радикална заједница да би могла да покаже напредак и у једном и у другом главном правцу политике. Значи да постигне, да се осети смирење унутрашње и да дође до економског побољшања и до веће социјалне правде.

Југословенска радикална заједница има највеће тешкоће да преброди. Једна од највећих тешкоћа за сређивање и смирење земље унутра, за њен мир и спокојство, и загарантован мирни развој, је сама Југославија. И, господо народни посланици, многи ће да се запита и зачуди, зар Југославија која је била наш сан, наша нада, да буде главна тешкоћа. Јесте, она је главна тешкоћа. Али зато не треба се заносити и певати песме и песнички говорити, него треба завршити у историју и прошлост Југословенског народа, који чини државу Југославију, па онда треба знати, као што је један предговорник, са којим се слажем, рекао, да је главно за јединство једнога народа: заједничко осећање и заједнички дух тога народа, а после као споредно долази: језик, крв и вера. То је тачно, и то је по државном праву. Кад станемо на то становиште да су најважнији осећаји заједнички, онда како се долази до заједничког осећаја? До заједничког осећаја долази се путем заједничког живљења, и долази се на тај начин, што се кроз деценије заједнички ради, пати и мучи и заједнички се дочекује слава и тарпијска стена. То све ствара заједничко јединство осећања и дух, националност и ствара једну народност. Међутим, кад замислите каква је била наша историја, и кад видите како је кроз ту историју прошло југословенско племе, онда свакоме који је боље памети, излази, да нама треба још времена и исправнога рада и једнаког поступања и према Словенцима и Хрватима и Муслиманима, па да сигурно створимо заједнички југословенски осећај. (Бурно одобравање на десници).

И да се на тај начин уништи оно што нам је туђинштина кроз велику борбу и кроз нашу мучну историју наметнула, да на тај начин, признајући свакоме равноправност, признајући свакоме национализам, признајући свакоме патриотизам, водимо ка смирењу духова у земљи и остварењу и васкрсењу једне и заједничке југословенске мисли, и да на томе путу, господо народни посланици, доведемо и браћу Хрвате у овај Парламенат. (Пљескање).

А сада, господо народни посланици, мало о г. Претседнику владе. Г. Претседник владе био је предмет оштрих напада, и овде се стално истицало да г. Претседник владе као политичар, као државник до данас од како је дошао на владу није показао никакав успех. Кад погледамо једнога државника и кад га хоћемо да проценимо, да ли је он у своје државничком и политичком раду, успео или није, онда о чему највише морамо водити рачуна? Морамо водити рачуна о томе да ли је он оне факторе са којима мора да управља у овој земљи својом политиком, својом државничком тактиком, својим државничким поступањем придобио за себе да с њиме ти фактори раде. И, господо народни посланици, ми врло добро знамо да је један од главних фактора за рад са једним државником као

Претседником владе — Народна скупштина. Ми знамо да смо 20 октобра 1935 године имали мањину у Народној скупштини, али исто тако знамо да је др. Милан Стојадиновић успео, наравно као мудар државник, да тај Парламенат сада придобије за себе и да има већину. Затим др. Милан Стојадиновић успео је да придобије Сенат за себе; затим господо, др. Милан Стојадиновић успео је, да политику Хрватске врати из Велебита у Загреб. Данас се политика, хрватска политика, води преко хрватских заступника у Загребу, а не више у Велебиту и на другим местима, не више конспираторски него јавно и отворено како личи синовима земље да воде политику. Затим, господо, др. Милан Стојадиновић је успео да Хрвате приволи да признају у овој земљи да могу разговарати и са оним претставницима, који ће добити легитимацију на изборима да су претставници српскога народа. И, господо народни посланици, г. др. Милан Стојадиновић на тај начин успева, да једнога дана на томе путу, како је довео хрватску политику у Загреб, да је тако исто доведе и у Београд. (Пљескање). Према томе, господо народни посланици, кад је г. др. Милан Стојадиновић успео и да се више у нашој земљи не чује прасак бомби и паклених машина, нисмо више присутни атентатима, — значи да је под његовом управом политика успела да унутра унесе смирење у земљи и да тако смирену земљу унесе ка правом југословенству. Дакле наша је политика успела у оном првом главном правцу. И у оном другом правцу успела је влада и политика Радикалне југословенске заједнице, јер се осетио бољитак у економском и социјалном животу наше земље. То су, господо, факта.

Решавајући правилно једно тешко социјално питање, питање инвалида, Влада је у овој земљи повећала број инвалида са нових 23.000 лица. Толико је лица сада добило инвалиду, која им је раније била неправедно одузета. На тај начин Влада је обезбедила и будућност ове земље и на тај начин показала да и у будућем рату може да се гине са мирноћом самоуверења, јер има ко ће водити рачуна о његовој породици и да неће више бити оних страха од људи без ногу и без руку који просе по улицама. Владина већина радиће и даље на томе да обезбеди будућност ове земље и да улије дух код омладине да увиди да има зашто да се бори и да има зашто да гине за ову земљу.

Затим је непобитна чињеница да је 62.000 радника у овој земљи, од доласка Владе г. др. Стојадиновића на управу, нашло себи запослења. 62.000 радничких породица сада је боље обезбеђено него ли пре доласка г. др. Стојадиновићеве владе! Шта то значи, господо? Значи то да се на социјалном и на економском пољу показао велики напредак. То су, господо, факта која не могу да се побiju.

И стање нашега сељака, од доласка Владе г. др. Стојадиновића, показало је свуда бољитак нарочито у ценама његових производа, у ценама које се односе на марву нашега сељака. Све врсте марве поскупеле су. А то може значити само то да је г. др. Стојадиновић водио паметну спољну трговинску политику. То не може нико да умаћи. И сада ми можемо да изиђемо пред сељака и да му кажемо: Види, каква ти је била цена стоци прошле године у ово доба, а каква ти је сада па према томе цени наш рад. (Буран пљесак). И затим, господо,

питање које је претило да дубоко задре и да уздрма социјалне односе у нашој земљи, решила је Влада г. др. Стојадиновића. Ви, господо, можете критиковати ову уредбу о раздужењу сељака, али ви сви знате да је то питање раздужења сељака, пет до шест година било одлагано од Понтија до Пилата. Нико, господо, није имао храбрости и нико није смео да гарантује да има толико финансијских способности и да толико може да продре у ово питање да може да га дефинитивно реши. И, господо, Југословенска радикална заједница, са својим људима који је воде, имала је ту храброст иако је осећала да ово питање може за њу представљати Тарпејску стenu, и ако је знала да ако то питање незгодно одјекне у народу, да ће то бити од недогледних последица и по њену судбину. Али она није хтела да води политику одлагања овога питања од Понтија до Пилата, него је казала да је она зато ту да ово питање реши и да понесе одговорност за то решење, па ако при том решавању погреша, да дочека народну казну, а ако га реши добро да дочека народно поверење. Господо, стручњаци финансијски даће свој детаљан и тачан суд о овом акту владином, али један народни суд је непобитан: Ми смо решењем тога питања на овим општинским изборима агитовали. И истицали смо да смо га добро решили и ми смо на том питању добили један велики део народног поверења. (Бурно пљескање на десници). Дакле, наша је политика јасно показала напредак и у оном другом главном правцу. (Одобравање на десници).

Господо, мени се чини да ви целокупно моје излагање посматрате са једне тамне тачке услед оног излагања од стране опозиције са којим се излагањем величао култ Карађорђевог Звезде, култ бораца за слободу и народна права.

Господо, о томе питању говорило се песнички, говорило се са заносом, говорило се заиста онако како то питање и заслужује. Али, господо народни посланици, дозволите, када су тамо изнете сличице да би се путем литерарним, путем сликовитости и песнички сликовито представила сва светиња култа, која треба да се гаји према Карађорђевим Звездама и њиховим носиоцима, дозволите да и ја изнесем са друге стране сличице, које ће исто тако говорити о томе култу.

Сви смо ми сведоци оне мучне трагедије и оне Голготе коју је српски народ доживео фаталне 1915 године. Сви ми памтимо како је онда читав народ отступао из своје Отаџбине преко гудура албанских. Ми смо били сведоци када је на угаснулим угарцима спавала читава једна војска у дрoњмама, измучена глађу и бедом, ипак стезала грчевито своје зубе и изнемогло њима шкрипала на противника и са промуклим и изнемоглим јауком испод дебелог снежног покривача слала последњи вапај изгубљеној Отаџбини и изгубљеној мајци земљи. И, гле, кад дође изјутра команда за устајање ми видимо да неко тамо под снежним покривачем виче и каже: „Склони се друже, притиснуо си ми ногу, не могу испод тебе да се извучем и устанем. И када је погледао боље, видео је мртву укочену трупину јединог сина. И отац извлачи своју увијену у котур воштаницу, коју је понео од своје куће из питоме Шумадије да му се нађе да је запали себи или своме сину. Побожно пали воштаницу и стоји непомичан и замукао. На мах се по-
ви хажоо ээ. Ам иявџоц ‘син л лавлг энлиг’ ‘эцџу

лицу, који му осмејак изазива својим крилима визија велике и недокучиве слободе и онда продужи даље са пркосним узвиком: Сине! Ту си пао за слободу, за права човека и права грађанина! Где си ти стао ја ћу наставити.

И тако је читав народ ишао и тако је брат запињао за мртвим трупом свога брата, отац за мртвим и укоченим телом свога сина и тако се ређало по пет брата, и онај последњи, који је издахнуо, смрзнуо се у албанским гудурама, чврсто стиснувши брзометку, са отвореним погледом, који као да пркоси непријатељу, јер је увек и у последњем даху био одан Отаџбини, значи да је мислио да Србија и да Југословени неће бити побеђени, а ледени осмејак стајао му је на лицу и вешто око могло је да прочита да је у последњем даху казао: Слободо, за тебе сам пао!

А дотле, господо, у питомој Шумадији, у земљи Србији, мукло седи отац на згаришту своје куће, жали за својих пет синова и својом кукачком чука по прочевљу и пустом огњишту, без икакве наде, занемиио у болу јер његових пет узданица незнано се изгубише да му се никад више не врате. И скрхан болом под великим теретом јада и чемера старац од 80 година ипак добија снагу јер су његови синови пали за слободу, за права грађанина и права човека.

А ојађена мајка у црнини, са вितिцама расплетеним и пуштеним низ леђа, са лицем изгребаним, скрхана од бола, нема више вапаја и не може да га пусти, на мах устаје и дозива своје унучиће, ставља их на крило и, гле чуда, почиње да им пева оне чудесне стихове из оне песме на Мишару, где Вишњић, бесмртни Вишњић, каже Кулиновој Кади: Спремај сина и шаљи на војску, Србија се умирит не може! Господо, та мајка попут мајке Југовића својој деци надахњује националну свест и тако раде широм целе ове земље све мајке.

А сада ујутру, шта видимо по свима нашим селима? Виђамо стару изнемоглу мајку, пришла, узела својих пет унучића, својих пет нада, привела их у вајат и стала с њима на молитву пред овештаним одорама сељачког одела њених дивхороја који су на бојним пољима, незнано где, изгубили своје животе, прихвата пусту одору своје деце, отреса прах са Карађорђевих Звезда које просијавају кроз босиљак и позива своје унучиће да се пред тим светилиштем запоје љубави према Отаџбини, а по том да иду на црну бразду у поље на свој плодан рад и да запевају ону лепу песму: Ајс, воко, ајс рано, још све није поорано! Тим див-јунацима награда је само то, да им Влада, да им режим праведно осигура за све оне Карађорђевог Звезде да могу повољно и праведно да уновче свој труд и свој зној који улажу на тим браздама и то ова Влада и ради. Јесте, док се данас ори ова песма на њивама око Авале, синова носиоца Карађорђевог Звезде, чије Карађорђевог Звезде просијавају кроз увели босиљак у вајату, дотле се са Авале чује оштар фијук длета које пара по црном мермеру и божански опомиње да се горе на Авали као светилишту националне борбе довршује по замисли оријашког уметника југословенског Мештровића величанствени Храм који треба да значи онај прави култ борбе националне, прави култ незнаним јунацима и прави култ Карађорђевих Звезда. Ти и такви јунаци добиће свој Пантеон на Авали. Они су створили Југославију. Борба свих њих, борба целог народа ство-

рила је Југославију. (Живо одобравање и плескање код већине). Нема више патентиране политике, нема више монополисане политике, монопола национализма. (Живо одобравање). И, господо, кад говоримо о овом култу, у моменту вашег одлучивања по питању верификације, ја вас упућујем на то, али не генералишем, да има и таквих примера да су многи носиоци Карађорђевих Звезда, наспрот оних Карађорђевих Звезда које просијавају кроз увели босиљак у вајату, и према којима треба да гајимо култ поштовања, знали за многе афере у овој земљи, знали су за нашичку аферу и многе друге афере сличне овој. И према томе, драга господо, такав рад тих носиоца Карађорђевих Звезда само баца тамну сенку на онај култ према правим носиоцима Карађорђевих Звезда. И тиме се руководите кад будете доносили своју одлуку. (Бурно плескање код већине и повици: Живео!)

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, господин предговорник је у свом говору поменуо г. Протића и г. Паштровића. С обзиром на пропис Закона о пословном реду у Народној скупштини они имају права на реч, али с обзиром на то да је десница допустила и одвећ обилну дискусију, која не одговара прописима Пословника, ја дајем господи реч али само с тим да се строго држе Пословника, и да ни по коју цену више од 5 минута не могу говорити.

Има реч г. Јеремија Протић ради личног објашњења.

Јеремија Протић: Господо, ја нисам за личну полемику, и ви сте о томе могли да се уверите за годину и по дана колико сам народни посланик. Не волим личне свађе, јер то не води ничему, али кад ме је Војко Чвркић споменуо, кога ја нисам поменуо у свом говору, само сам казао један потпретседник а има их три, па кад се упушта у полемику, нека ми је допуштено да кажем неколико речи. Ја сам у овој дискусији помињао успехе Краљевске владе, и као прву тачку споменуо сам успех у формирању странке Ј. Р. З. па сам казао какав је успех постигао на општинским изборима г. потпретседник. То је факат, то не може нико да побије. Он се враћа на изборе народних посланика, где је тукао г. Љубомира Давидовића. Али је заборавио да то није његов успех него успех г. Веље Поповића, Министра унутрашњих дела. Господо, нећу да се обраћам на све ове песме које смо слушали, то се може оставити за хумана друштва, али овде ми треба да чујемо само политичке говоре. Г. Војко Чвркић, говорећи о хапшењу другова и о овима који су осуђени, хтео је да у вези с тим догађајем, да извесне лекције из уставног и државног права, млађим и старијим друговима, па је покушао да нас убеди на оној теорији како ју је он изложио. Ја кажем да није успео.

Претседник Стеван Ђирић: Господине посланиче, то није у вези са предметом.

Јеремија Протић (наставља): Ово је у вези.

Претседник Стеван Ђирић: Ово не стоји! Ви се не можете ради личног објашњења упуштати у полемику са господином предговорником о свим другим стварима. То не могу допустити!

Јеремија Протић (наставља): То није полемика. Ја вас молим, господо, он је покушао да нас убеди али није успео. Цео такав говор у од-

носу на наш говор није личио на говор човека који је као млад човек од 19 година лежао у апси као слободоуман човек, а данас, као народни посланик из политичке групе демократије и политичких слобода.... (Војко Чвркић: Немојте ме врећати, јер ја нисам о вама тако говорио! Ви кад говорите не смете да врећате!)

Претседник Стеван Ђирић: Господине говорниче, ја вас позивам да изволите поправити само нетачне податке које је г. говорник о вама рекао.

Јеремија Протић (наставља): Господин Чвркић говори као да је државни тужилац у Народној скупштини. (Војко Чвркић: Само ја нисам господине, учествовао толико у свима стварима у којима сте ви учествовали!)

Претседник Стеван Ђирић: Господине Протићу, ја Вам одузимам реч.

Има реч г. Паштровић. Обраћам пажњу г. посланику, да се држи строго онога предмета, у којој је вези његово име поменуто. (Граја). Господине Паштровићу, Ви и сами видите, каквим је плодом уродило Ваше непрестано и непрекидно добацавање. Ја Вас молим, господо, са деснице, да ви овом приликом покажете како се са достојанством слуша.

Манфред Паштровић: Господине Претседниче, молим Вас да са тога места не врећате.

Претседник Стеван Ђирић: То није врећање! Господине народни посланиче, Ви сте по § 37 Пословника проиграли право на реч, тиме, што сте стално добацивали, скупштинској већини. И једино од моје добре воље и воље скупштинске већине зависи да ли можете говорити, или не. (Плескање на десници.) Изволите говорити.

Манфред Паштровић (наставља): Господине Претседниче, ја сам дошао код Вас и затражио да ми дате реч и рекао сам Вам ово: Ја Вам дајем часну реч, да г. Чвркићу нисам упадао у реч све дотле докле ме није споменуо. Ја према томе имам права да говорим. (Војко Чвркић: Ја сам Вам, господине, одговорио на Ваше нападе и на оно што сте ми импутирали.

Манфред Паштровић (наставља): Ја имам права по Пословнику да говорим.

Претседник Стеван Ђирић: Немате, јер сте доцније при добацавању рекли све што сте хтели. Али изволите.

Манфред Паштровић (наставља): Господо посланици, господин Чвркић изволео је моје име споменути у вези са г. Кабалином, и према томе дао ми је право по Пословнику да узем реч и да пет минута, колико ми даје право Пословник, говорим. Осим тога, господо колеге, г. Чвркић, кад је говорио о неком народном посланику, и споменуо Краљеву политику, такође је циљао на мене. Према томе, ја узимам право да му на то одговорим.

Претседник Стеван Ђирић: Господине посланиче немате права да говорите, јер г. Чвркић није споменуо ваше име. Онда би се могао сваки тако позивати.

Манфред Паштровић (наставља): Господине Претседниче, кад тако поступате, онда нећу да говорим. Ово је скандал како ви поступате.

Претседник Стеван Ђирић: Господине Паштровићу, опомињем вас на ред и да поштујете одлуку Претседника, или ћу вас казнити по Закону о пословном реду. (*Манфред Паштровић:* То је ваша лична освета према мени).

Реч има Министар правде г. др. Нико Суботић.

Министар правде др. Нико Суботић: Господо народни посланици, мислим да сам морао раније узети реч и у ствари хтео сам то да учиним у часу кад је био прочитан извештај Одборске мањине. У томе извештају има навода извесних чињеница, које тангирају Министра правде, а које ради њихове нетачности мора Министар правде и да исправи. Зато сам се ја јавио за реч сада када је већ довршена дискусија о овим извештајима Верификационог одбора. Јавио сам се само ради стварне исправке, само ради тога да исправим ове нетачности које има одвојено мишљење одборске мањине.

Дозволите ми, господо народни посланици, да најпре прочитам трећу тачку одвојеног мишљења мањине Верификационог одбора, која гласи: „Што само образовање колегиума за суђење да је јасно доказа да је политички моменат играо најглавнију улогу. Министар правде удешавао је и подешавао колегиум за суђење тако, да су се бирали за судије у колегиум они, у које се имало вере да ће судити по жељи и савету, а избегавале се оне судије на чију се савесност и непристрасност није могло утицати. Тако је један од судија, који је био одређен у колегиум за суђење избрисан из колегиума само зато, што је у већу: да ли да се осуђени оптуже или не, гласао да нема места оптужби”.

Господо народни посланици, ово је из основа нетачно. Ова и оваква нетачност могла је донекле доћи из непотпуног познавања законика о судском поступку у кривичним стварима. А нетачност ова и оволика у толико је интересантнија што је дошла од правника и донекле је била разрађена и од оних народних посланика који су у овоме процесу имали и улогу бранилаца.

Никада Министар правде не утиче на образовање колегиума. Он то нити чини нити може нити сме да чини. (Жагор на левици). По закону који вреди за Суд за заштиту државе постоје судије које су сталне судије тога суда, а несталне узимају се из редова судија Касационог суда, Апелационог суда, и из редова претседника Окружних судова, који постоје у Београду. Све судије, и сталне и ове несталне, који су били у времену када се овај несрећни догађај догодио у Скупштини, били су постављени далеко пре и независно од свега онога што се је догодило овде у Народној скупштини. Према томе сталне судије у почетку 1936 године, сталне судије Суда за заштиту државе били су: др. Русовић, претседник Касационог суда одељења Б у Загребу; г. Бубањ, касациони судија у Загребу; г. Арнерић, судија Касационог суда одељења Б у Загребу и г. Маргетић, апелациони судија у Загребу.

И несталне судије, а тих је број много већи, били су узети, као што сам вам казао, из редова судија Касационог суда овде у Београду, и из редова судија Апелационог суда овде у Београду и два претседника двају Окружних судова у Београду.

Сад, господо, ко зна какав је поступак у кривичним стварима, било пред редовним судовима, било чак ако хоћете пред овим судом за заштиту државе, онда може знати, мора знати шта се догодило, шта се могло догодити и шта се није смело догодити баш и у овоме суђењу, које је предмет дискусије о верификацији ових мандата.

Ја, господо, признајем, да нисам ни видео списа ове кривичне ствари, о којој се говори, али имајући пред својим очима законик, ја могу да кажем, и то одлучно и отворено, шта се догодило у току овога поступка и на самом суђењу, јер знам шта се може и шта се не може и шта се не сме догодити.

Овде се помиње да је један судија био искључен из колегијума за суђење, па је био избрисан из колегијума за суђење само зато, што је у већу које је решавало по томе да ли су оптужени криви или не, гласао да нема места оптужници.

Господо народни посланици, ово је једна немогућност, чисто законска. И ово показује да мањина Верификационог одбора није на чисто са тиме кад се суди, кад се одлучује, има ли места оптужници или не. Понављам, ја нисам имао увида у списе ове кривичне ствари. Није ми ни требало. Али ћу да вам покажем како су они, који су имали увида у списе овога спора, ипак слабо видели оно што су гледали. Није могло бити, господо, да се гласало о томе има ли места оптужници или не, јер такво гласање може да буде само на приговор против оптужнице, а тај приговор против оптужнице решава се у редовном поступку и пред редовним судом само пред Апелацијом. (*Др. Јанко Баричевић:* Ово је омашка!) Није омашка, а казаћу на шта се мислило, а то је друга ствар била. По § 98 Законика о поступку у кривичним стварима може да суд одлучује о томе, има ли места да се заведе истрага и да се одреди истражни затвор. Тако је нешто морало и бити. Ако истражни судија прими предлог државног тужиоца, да се заведе и одреди истражни затвор против оних, који су били у ономе часу не оптужени него окривљени, онда се могло само то догодити да се окривљени жале на примање таквог предлога државног тужиоца од стране истражног судије.

И само у једном већу, које не суди него које одлучује, у једном већу које није састављено од 7 судија него од 5 судија, могло се догодити да је донесена одлука, да има места, понављам, не за оптужбу, него за вођење истраге и одређење истражног поступка. (Чује се: На то се односило.) Ето видите, дали сте ми за право.

Господо, казао сам, да се одлука једнога већа о томе да ли има места за истрагу и за истражни затвор доноси у већу од пет судија и сад по устројству и пракси, која постоји пред Судом за заштиту државе, то веће од пет судија морало је бити и било је састављено од редовних судија, наиме од господe др. Уцовића, Арнерића, Бубња и Маргетића, а само је један имао бити узет из онога великог броја осталих судија. (Један глас: Вукаловић.) Добро, он. И кад је била објављена та одлука већа да има места за истрагу и истражни затвор, то значи, да је она донесена или једногласно или већином гласова, те према томе ја не знам по чему би се могло онда рећи да је из доцнијег већа, које је судило, у ствари избрисан један, који је гласао да нема места, рецимо, како овде у извештају мањине стоји „за оптужбу”, а требало је бити за

заведње истраге, по чему би се могло рећи да је тај један једини судија могао бити или био избрисан из колегијума за суђење. (Један глас: Пробно гласање). Не, не. Чекајте мало. Ја понављам: знам шта је закон и знам шта је смело бити и шта је могло бити. Доцније је дошло суђење и колегијум за суђење образује по закону претседник суда. То је прописано у §§212—216 Законика о поступку судском у кривичним стварима.

Сада, ако се у оном колегијуму од седам судија, који су суделовали у суђењу о ствари, не налази који од судија, који је био у оном већу које је донело одлуку ранију по § 98 законика, онда мора да се каже ово: нигде у закону није прописано ни наређено да сваки судија који суделује у доношењу одлуке о претходној ствари мора бити и судија који суделује у суђењу по самој ствари. (Др. Српко Вукановић: Ако гласа за, он ће бити, ако гласа не, неће бити). Па добро. Ја нисам читао списе. (Један глас: Што их нисте читали, о томе је било говора пре неколико дана и Ви сте требали да прочитате списе, па онда о томе да говорите).

Претседник Стеван Ђирић: Молим да не упадате г. Министру у реч.

Министар правде др. Нико Суботић (наставља): Господин народни посланик који ми је упао у реч хоће мени да даде савете које ја не могу да примим, а и не смем да примим, јер ја се сада спремам да говорим о томе шта се не сме прочитати у списима једне кривичне ствари, а то је, господе, записник о већању. Већање је увек тајно и нико не може и не сме да каже да зна како је који судија дао свој глас у доношењу одлуке у једној претходној ствари било на самом суђењу о самој ствари. (Др. Јанко Баричевић: Цео Београд зна, цела земља зна, то више није тајна, чак ни јавна тајна). Ја, господе народни посланици, имам иза себе праксу бранитељску и судијску од неколико деценија и могу да кажем да сам превртао безброј списка кривичних ствари и кривичних спорова али никад никакав интерес, ни женска радозналост, није ме могла довести у искушење да завири у записнике о тајном гласању већања. (Одобравање на десници. Др. Јанко Баричевић: То нико није ни устврдио, г. Министре. — Мирко Урошевић: Свака Вама част, али нису сви такви. — Др. Јанко Баричевић: Дајте ме помените из лојалности да могу говорити; будите господин као што иначе јесте). Па стога, ја не могу примити за истину да се нашао или да се могао наћи један судија који је могао и смео открити ма коме тајну оног гласања на решавању, у коме је он суделовао (Одобравање на десници), и ја овде као Министар правде морам и могу да кажем да се и онима који деле правду и пресуђују по правди најмање с тиме показује поштовање и правди ако се износе овакве ствари какве су изношене и казане у ово неколико дана дискусије о верификацији мандата оних посланика који су били осуђени. Један народни посланик, баш када г. Баричевић тражи од мене да будем господин човек... (Др. Јанко Баричевић: Ја сам казао: Као што и јесте) па да га именујем, казао је да је Претседник суда за време претреса судског поступио на начин који вређа и Народну скупштину.

И казао је даље оне тешке ствари, да је пресуда суда била несавесна и неправилна. Ја, господе, нећу да узмем у одбрану претседника суда г.

Уцовића за евентуалне речи, које је он у оној ватри, која је обухватила и судски претрес, изговорио. Али морам да кажем и то, да се из те евентуалне речи, ако је он изговорио, види опомена некима да се понашају на начин бољи. Ја мислим, и уверен сам, да он није имао намеру, да увреди достојанство Народне скупштине и да се огреши о ону дужност поштовања, коју ми сви, па и судије и претседник, морамо имати.

Ја знам, господе народни посланици, један случај из своје прошлости. Пре више од десетину година ја сам дуго времена седео на месту претседника, председавајућег Народне скупштине, и баш у ово време, кад се једном претресао буџет Министарства шума, кад је у Скупштини био велики немир, који није могла да издржи ни ванредна снага мојих живаца, са којима сам био наоружан, и мени се отела и ова реч: „И ако је говор о шумама, ми нисмо у шуми”!

Ја сам се одмах тргао иза тога, али је ефекат био добар. Ја не знам шта је забележено у стенографским белешкама, али знам да је штампа забележила те моје речи и ефекат које су оне изазвале, као да је у Скупштини наступио плотун смеха, а после се одмах повратио мир и ред у Скупштини, дакле, после тих мојих речи, за које сам се ја покајао, Народна скупштина била је у стању да у миру заврши дискусију. Господин Баричевић рекао је, да је због неправилног рада др. Уцовић, Претседник суда и Претседник колегијума, био иза тога пензионисан. Али, господе, то није тачно. Др. Уцовић је био пензионисан зато, што су тада, а то је било у септембру месецу, биле пензионисане све судије, који су навршили 35 година службе. Једнако је био пензионисан, како Претседник Касације у Београду, тако и онај у Загребу, и онај у Сарајеву. Дакле пензионисање г. Уцовића нема везе са његовом делатношћу Претседника већа, које је решавало у оптужби оне четворице посланика. Али г. народни посланик Баричевић рекао је, да не може дозволити да на томе остане, и упутио је апел на мене да дам наредбу Државном тужиоцу да прогони кривично др. Уцовића. То су тешке ствари, господе народни посланици, јер Министар не сме да даје наредбе Државном тужиоцу, да се неко кривично прогони.

Напротив, мора се знати да је Министар правде, бар до мало дана пре него што је било објављено једно пленарно решење овдашње Касације, био онај који одобрава да се противу једног судије поведе један кривичан поступак. Па г. Баричевић је казао, да је он готов изаћи и на суд, и да ће тамо и доказати своје тврђење које терети г. др. Уцовића. Али тражи од Министра правде да разреши дужности чувања тајне онога судију који је, тобож, њему или некоме казао како је гласао у суђењу тим оптуженицима. Уз ову готовост да изађе пред суд, г. Баричевић је додао још једну своју решеност, од које га ја, као старији човек, морам да одвратим, да ће да учини самоубиство, ако то не би потврдио. (Жагор и смех). Ја морам опет да се вратим на ону ранију мисао коју сам вам казао, да судије морају чувати тајну свога гласања. То је њихова дужност, то је њихова слава, у томе је изражена величина њиховог позива и нема тога Министра правде који може једнога судију да ослободи дужности чувања те

тајне. Сваки судија има само једну власт над собом а та је његова савест, и на ту савест неће да утиче и не сме да удара Министар правде. И тој својој савести нека одговара сваки онај судија који је судио у овој ствари и ја желим да се не нађе такав судија, који ће да открије тајну свога суђења у овој ствари. (Пљескање).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. др. Баричевић ради личног објашњења.

Др. Јанко Баричевић: Господо народни посланици, ја г. Министра правде лично познам веома много година. Познам га као особу а познајем га и као јуристу. Знам, да је он један врло лојалан господин, и да је веома добар јуриста. Само ми је непријатно, да је овога пута г. Министар, вероватно у брзини, извесне пасусе из мога задњег говора и репродуковао и оценио нешто мало друкчије, него што сам ја казао. Ради истине и ради важности саме ствари и ради самога себе и оних момената, које сам ја изнео, дужан сам, да изнесем извесне коректуре.

Прво и прво, никад нисам казао, да сам ја прочитао записник о тајним седницама, о тајном већању у процесу пред судом.

Господо, никад и ни једном речи ја нисам казао, нити игде можете то наћи. Друго, никад и нигде нисам казао, да бих ја сазнање о околностима, које сам онде споменуо, био добио од лица, које је читало записник о тајном већању. Ја сам нагласио једно: да канал, начин, како сам ја до тога дошао, да је то моја ствар и да то нема никакве везе са оним судијама, о којима је реч. (Жагор код већине).

Господо народни посланици, што се ради тога узрујавате?! Молим вас, то се вас апсолутно ништа не тиче. Ваљда нисте ви судили? (Жагор код већине. — Гласови: Доцкан је!) Господо, молим вас коме је тешко, нека иде кући! Ја вас не држим!

Друго, господо, тенденција мојих речи, како је дошло до састава самога Сената, ишла је за тим, да из свега тога буде видно и јасно да није то наређење Министра правде било писмено наређење, протоколирано наређење, са датумом и бројем, него да је то ишло онако, како ви то врло добро разумете: око кере па на мала врата! (Жагор код већине.)

Господо народни посланици, још једна ствар. Ја нисам устврдио и казао, да је пензионисање др. Уцовића била консеквенција његовог поступка у томе процесу. Бар, колико се ја сећам. Не дао Бог, да би ја био погрешно, па би то казао, али, како се ја сећам, ја то нисам имао нити на уму, нити у виду. Колико се ја сећам, ја могу нагласити, да сам казао, да је др. Уцовић пензионисан, па у вези са тим нагласио да би требало против њега поступати итд. итд., али ми ни у сну није пало импутирати г. Министру правде да би био др. Уцовић пензионисан ради начина, како је он претседавао и судио у овом процесу, јер данашњи Министар правде онда није био Министар правде.

Једно бих хтео још да нагласим. По мојим информацијама, за које ја верујем да су тачне, ја молим г. Министра правде да погледа у акта и да види да ли је тачно или није тачно, да је члан Сената г. Урошевић именован као члан Суда за заштиту државе после 6 марта 1936 године.

Још нешто, господо народни посланици. Ја треба да тачно изнесем још један моменат. Ја сам

казао да сам готов да изађем пред суд само из једног разлога, ради оног диалога, који сам изнео и описао, а који се одржао приликом већања о пресуди између једног судије, између другог судије и између претседника самога већа, који је истовремено и претседник Државног суда за заштиту државе.

Не сматрам да постоји ма каква немогућност да се једног судију реши судске тајне, онда када су нарочити интереси по среди а то су интереси угледа, достојанства и непартајичности суда. Ови интереси су далеко већи, него ли је судска тајна. И, господо народни посланици, ја сам нагласио још и то, да ја случајно знам квалитет тога господина судије и ако ме тај господин судија, кад буде решен тајне, демантује, да сам готов да починим самоубиство.

Ја захваљујем на добром савету г. Министру правде али нека ме стави на пробу па ће видети да Баричевић зна и ту да држи реч.

Господо народни посланици, не може судија... (Гласови: Није то пет минута!) Господо народни посланици, само је један Претседник Народне скупштине па немојте да улазите у његове прерогативе. Ја сам за један минут готов. Ви сте пет месеци могли да гледате своје другове невинне у хапсу, можете још један минут да отворите ваша ушеса. Нисам ни ја од јутрос ништа окусио. — Господо народни посланици, ја једно хоћу да утврдим. Нити један судија по закону не може да сведочи о стварима које се тичу његовог посла а нарочито о тајном суђењу, ако није од свог ресорног министра, респективе од својих старешина, решен судске тајне. У нашем-судству ни у једном закону нема забране, да се он реши тајне и ја молим читаву Владу, ако она не верује да је моје тврђење истинито, да она издејствује, да се тај процес поведе против мене. Може по државном тужиштву. И да реши тајне тога судију, па ће имати један мали згодитак — курталисаће ме се.

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, дискусија о верификацији је завршена. Прелазимо на гласање. Гласаће се по § 94 Закона о пословном реду у Народној скупштини устајањем и седењем како тај параграф прописује. Она господа народни посланици који примају извештај одборске већине, тј. да се верификују мандати г.г. Симе Андоновића, др. Јована Шајкаревића, Миленка Здравковића и Љубомира Ђокића седеће на својим местима, а господа која не примају извештај већине и која нису за верификацију ових мандата, устаће. Позивам господу народне посланике да гласају. (Већина седи). Објављујем да је предлог већине примљен. Оглашујем г.г. Симу Андоновића, пекара из Пехчева, др. Јована Шајкаревића, лекара из Прилепа, Милана Здравковића, земљорадника из Тамнича и Љубомира Ђокића, земљорадника из Читлука народним посланицима. (Живо пљескање код већине и усклици: Живели!)

Господо народни посланици, пошто је време поодмакло слободан сам предложити вам дневни ред за идућу седницу. Предлажем за дневни ред идуће седнице избор оних шест одбора који су били на дневном реду данашње седнице. Прима ли Народна скупштина овај дневни ред? (Прима). Ову седницу са вашим пристанком закључујем а наредну заказујем за сутра у 9 часова пре подне.

Седница је закључена у 16.15 часова.

ПРИЛОЗИ

Gospodinu

PRETSEDNIKU NARODNE SKUPŠTINE

BEOGRAD

NUJNI PREDLOG

narodnega poslanca Milana Mravljeta in tovarišev o izprembe in dopolnitvi Uredbe o likvidaciji kmet-
skih dolgov z dne 25 septembra 1936, ki ga pred-
lagamo v smislu § 62 Zakona o poslovnem redu u
Narodni skuščini in zahtevamo, da se ta predlog za-
kona proglasi za nujen.

Uredba o likvidaciji kmet-
skih dolgov z dne 25
septembra 1936 ne zadovoljuje nikogar in se javlja
proti njeni izvedbi splošni odpor. Pritožbe proti u-
redbi zahtevajo vsaj tako ureditev, da bi bili varo-
vani:

1. interesi kmet-
skih dolžnikov,
2. interesi denar-
nih zavodov, in
3. interesi njihovih vlagateljev.

1) *Kmet-
ski dolžniki* se branijo prenosa na Priv.
agrarno banko predvsem zaradi tega, ker bo poslo-
vanje z njo zelo komplicirano in ker Priv. agrarna
banka ne bo mogla postopati individualno z vsakim
svojim kmet-
skim dolžnikom, ki je banki osebno ne-
znan. Pri zadrugah in hranilnicah poznajo uprave
osebno skoro vsakega svojega kmet-
skega dolžnika in
so kmetje mogli po potrebi dobiti odlog plačila na
posamezne letne obroke, katere so mogli tudi poraz-
deliti na več manjših obrokov. Pri Priv. agr. banki se
uprava ne bo mogla ozirati na težavni položaj posa-
meznega kmet-
skega dolžnika, ki tudi ne bo zmogel
tako visokih obrokov na enkrat 10,60% od kapitala.
Zato se večina *kmet-
skih dolžnikov* boji, da ne bodo
mogli plačevati prvega obroka in da bodo torej nji-
hova posestva prišla na dražbo že letos, kar bi pome-
nilo gospodarsko katastrofo ne — le za dotičnega
dolžnika, temveč celo za cele pokrajine.

Mnogi kmet-
ski dolžniki se upirajo taki zaščiti,
ker jim prinaša Uredba o likvidaciji kmet-
skih dolgov
težja bremena kakor do sedaj. Hranilnice in posojil-
nice bi se vse zadovoljile s 4½% obrestmi, kolikor
jih naj kmet plačuje Priv. agr. banki, kmetje pa se
sklicujejo na to, da so jim *hranilnice* in *posojilnice*
dovolile *posojila* na 15, 20, 25 in celo 30 let. Za vse
take *kmet-
ske dolžnike* pomeni toraj sedanja Uredba
poslabšanje. Uredba, ki hoče pomagati kmetu *mu*
mora *poboljšati* položaj. Kjer so pogoji za kmeta po
dosedanjih posojilnih pogodbah ugodnejši, morajo
torej veljati *ugodnejši dogovorjeni pogoji* (s 4½%
obrestmi), kakor to predvideva tudi član 52 Uredbe o
likvidaciji kmet-
skih dolgov. *Privilegij* ne sme oško-
dovati *privilegiranca*.

Zato se branijo uredbe in prenosa na Priv. agrar-
no banko ne-le kmet-
ski dolžniki z dolgovi nad Din.
25.000.— ki ne morejo pričakovati znižanja, temveč
tudi dolžniki z dolgovi do Din. 25.000.—.

Končno se *branijo uredbe* vsi *kmet-
ski dolžniki*
pri *zadrugah* tudi zato, ker *jamčijo* vsi člani zadruga
za vse njene obveznosti in torej za *neizogibne izgube*,

ki bi se pojavile pri vsaki od onih številnih zadrug, ki
bi morala *likvidirati*. Likvidirati bi morale, ker bi iz-
gubile pri prenosu kmet-
skih posojil, ki tvorijo pri ve-
čini zadrug skoro 100% vseh vlog, vse kmet-
ske dolž-
nike in torej vse zadrugarje in bi jim ne ostali nobeni
zadrugarji, ki bi še nadalje jamčili za zadrugine ob-
veznosti ter bi hoteli biti člani načelstva.

2) *Denarni zavodi*, ki so posodili kmet-
skim dolž-
nikom več kot polovico svojih vlog, bi prišli vsi v
tak položaj, da bi *morali likvidirati*. S 3% obrestmi,
kolikor bi jih jim plačevala Priv. agrarna banka, bi
namreč ne mogli kriti režije in plačevati obresti vla-
gateljem, in bi torej stalno naraščala njihova vsako-
letna izguba, ne glede na to, da jim ne bi ostale no-
bene rezerve za kritje izgub ne-kmet-
skih dolžnikov. In takih zavodov je pretežna večina med kmet-
skimi
zadrugami.

Pri samoupravnih hranilnicah bi morale neizogib-
ne *izgube pokriti občine* — ustanoviteljice, ki jamčijo
za vse njihove obveznosti, kar zopet ne bi bilo pra-
vično. (Izmed 29 hranilnic jih je 9, ki so posodile
kmetom več kot polovico svojih vlog.) Končno bodo
torej *kmetje*, katerim so se odpisali deloma njihovi
dolgovi, morali *plačati te odpise*, vsaj deloma v obli-
ki zvišanih občinskih davščin.

Ne sme se pozabiti, da je kmet-
ska zaščita v Drav-
ski banovini vedno že obstojala na ta način, ker so
kmetje dobivali pri hranilnicah in posojilnicah vedno
tako cenena posojila in na tako dolgo dobo, da jim,
kakor že omenjeno, niti Uredba o likvidaciji kmet-
skih dolgov ne more nuditi ugodnejših pogojev. V
časih pred izvajanjem kmet-
ske zaščite (t. j. l. 1932 in
prej) so plačevali kmet-
ski dolžniki v Dravski banovi-
ni za posojilo svojim hranilnicam in posojilnicam po
6 do 8% obresti, le redkokedaj več. Posojila so se
odplačevala z neznatnimi anuitetami skozi 10, 15, 20,
25, celo 30 let, in torej ni bilo *nobenega razloga*, da
bi se kmetom odpisovali dolgovi, ker kmet-
ski dolg
ni naraščal, temveč z odplačili padal. *Slovenski kmet*
zato *ne razume; zakaj bi se mu moral dolg odpisovati*.

3) *Vlagatelji* se zelo boje za svoje vloge. Denar-
ni zavodi, ki so dali več kot polovico posojil kmetom,
bodo morali znižati obresti za vloge na 2% ali še
manj in bodo morali iti sedaj vsi pod zaščito, ker do
konca leta 1937 ne bodo imeli nobenega dotoka denarja
in bodo torej morali ustaviti vsa izplačila do
konca leta 1937. To pomeni, da se bo zaupanje v *denar-
ne zavode* še bolj *ubilo*. Kje bo ostala tako potreb-
na tvorba narodnega kapitala? Končno pa se bojijo
vlagatelji, da jim bodo denarni zavodi odpisali tudi
del vlog, ker ne bodo mogli drugače pokriti izgub, ki
jim bodo nastale v zvezi s kmečko zaščito in pri dru-
gih ne-kmet-
skih dolžnikih.

Da se najde tak način likvidacije kmet-
skih dol-
gov, ki bi zadovoljil vse interesirane osebe, predla-
gamo sledeče spremembe Uredbe o likvidaciji kmet-
skih dolgov z dne 25 septembra 1936:

Člen 1.

Dolžniki, kmetje, ki imajo svoje bivališče v Drav-
ski banovini, in katerim gre zaščita po Uredbi o li-

likvidaciji kmetskih dolgov z dne 25 septembra 1936, odplačujejo svoje dolgove, ki so nastali pred dnem 20 aprila 1932 dosadanjim upnikom-kreditnim zadrugam in samoupravnim hranilnicam s sedežem v Dravski banovini v 12 enakih letnih obrokih s 4½% obrestmi počevši s 1 decembrom 1936.

Člen 2.

(¹) V smislu člena 4 (¹) Uredbe o likvidaciji kmetskih dolgov se ugotovi stanje dolga na dan 20 aprila 1932 in to stanje je osnova za znižbo dolga.

(²) K znižanemu znesku dolga, ugotovljenemu po prednjem odstavku ter členu 3 te Uredbe se prištejejo neplačane in nezastarane obresti, ki so se natekle od dne 20 aprila 1932 do dne 30 novembra 1936 in ki so priznane s prejšnjim zakonom in Uredbami o zaščiti kmetov ter odobrenimi odplačilnimi načrti združnih zvez.

Člen 3.

(¹) Kmetu-dolžniku, katerega skupna zadolžitev dne 20 septembra 1936 ni presegala Din. 500.000.— zniža dolg, izračunan po 1 odst. člena 2 te Uredbe posebna okrajna komisija za likvidacijo kmetskih dolgov na sedežu vsakega okrajnega sodišča po predhodnem zaslišanju upniške ustanove ter dolžnika, ki mora vložiti prošnjo za znižbo dolga v roku 2 mesecev od uveljavljenja te Uredbe.

(²) Za znižanje veljajo zmiselno predpisi člana 24 Uredbe o likvidaciji kmetskih dolgov in sicer tudi za dolgove izpod Din. 25.000.— Ko odločajo te komisije o znižbi dolgov, upoštevajo okolnosti iz člena 25 Uredbe o likvidaciji kmetskih dolgov.

(³) Ko prejme komisija prošnjo na znižbo dolga, opremljeno z listinami, navedenimi v členu 26 Uredbe o likvidaciji kmetskih dolgov, zahteva od upniških ustanov, katerih dolžnik je prosilec, potrebne podatke o njegovih dolgovih, ostale dolgove pa preizkusi.

(⁴) Proti odločbi te komisije pristoji prizadeti stranki u roku 15 dni od dne vročitve sklepa pravica do pritožbe na okrajno sodišče, katero dokončno odloča in obvesti o tem prizadete upniške ustanove.

Člen 4.

Okrajna komisija za likvidacijo kmetskih dolgov sestoji iz zastopnika političnega oblasta prve stopnje kot predsednika, zastopnika finančnega oblastva, zastopnika občine dolžnikovega rednega bivališča ter po enega zastopnika zvez denarnih zavodov, pri katerih so včlanjene upniške ustanove.

Člen 5.

(¹) Odpis v višini do 25% neznižanega dolga pokrije upniški ustanovi država z obveznicami, označenimi v členu 11 (odstavek 2) Uredbe o likvidaciji kmetskih dolgov, ostanek pa trpi upniška ustanova sama v breme svojih dejanskih rezerv, izračunanih na podlagi prečiščene bilance z dne 31 decembra 1936.

(²) Kolikor dejanske rezerve upniške ustanove ne bi zadostovale za pokritje teh odpisov, pokrije nepokrito razliko država v smislu člena 10 (odst. 2) Uredbe o likvidaciji kmetskih dolgov z dne 25 septembra 1936.

(³) Upniške ustanove predlagajo polletno finančnemu ministru izkaz kmečkih dolžnikov, katerim se je dolg znižal, ob enem s pripadajočimi odloki o znižbi dolga in drugimi listinami ter obračunom v odobritev. Finančni minister izda nalog, da se upniški ustanovi izročijo pripadajoče obveznice.

Člen 6.

Vse določbe Uredbe o likvidaciji kmetskih dolgov z dne 25 septembra 1936 in pravilnikov, izdanih v smislu iste Uredbe, se razveljavijo, kolikor nasprotujejo določbam te Uredbe.

Člen 7.

Ta uredba dobi obvezno moč na dan razglasitve v »Službenih novinah«.

Beograd, 15 decembra 1936.

Narodni poslanci:

Milan Mravlje, s. r., Stanko Lenarčič, s. r., Doberšek Karel, s. r., Ivan Janžekovič, s. r., dr. Vojislav Došen, s. r., dr. Ivan Lovrenčič, s. r., Miloje M. Marcikić, s. r., Avgustin Lukačič, s. r., Rudolf Pleskovič, s. r., Albin Koman, s. r., Sekula Zečević, s. r., Aleksandar M. Lazarević, s. r., Milovan Lazarević, s. r., Dragoljub Ivanović, s. r., dr. Živojin M. Popović, s. r., Cedomir A. Pejkić, s. r., Ivan Prekoršek, s. r., Mustafa Mulalić, s. r., dr. Srpko Vukanović, s. r., dr. Kosta Kumanudi, s. r., Muhamed Preljubović, s. r., Vojislav Lazić, s. r., Velimir Popović, s. r., Milenko Glišić, s. r., Rastko Petković, s. r., Radoje M. Jovičić, s. r., Jovan B. Nenadović, s. r., Franjo Horvat, s. r., Gornjak Vinko, s. r., Milan Božić, s. r., Manfred Paštrović, s. r., Jovo Zagorac, s. r., dr. Dragan Kraljević, s. r., Rajko Turk, s. r., Risto Grdić, s. r., Ivan Mohorić, s. r., dr. Mirko Došen, s. r., Ignjat Stefanović, s. r., dr. Vasilije Jovanović, s. r., Jeremija Protić, s. r., Ante Kovač, s. r., dr. Milovan Pinterović, s. r., Josip Cvetić, s. r., Mirko II. Urošević, s. r., Ljubomir Z. Jovanović, s. r., Mirko Komnenović, s. r., Mihailo B. Đurović, s. r., dr. Anton Novačan, s. r., Vladimir Tišma, s. r., Fran Zupančič, s. r., dr. Josip Režek, s. r., Milan Vukićević, s. r., Dimitrije Vujić, s. r., dr. Dragoljub Jevremović, s. r., Miloš Rašović, s. r., Velimir Jojić, s. r., Joakim Kunjašić, s. r., Dako Makar, s. r., dr. Janko Baričević, s. r., Ante Kovač, s. r., Milan Banić, s. r., Pavle Gajić, s. r., Kosta Aleksić, s. r., dr. Ljudevit Auer, s. r., Bogoljub D. Jevtić, s. r., Radivoje Nanović, s. r., Životije Jevtić, s. r., dr. Mirko Došen, s. r., Pavao Matica, s. r., dr. Aleksandar S. Butorka, s. r., dr. Riko Fuks, s. r., Milinko R. Milutinović, s. r., Ilija Mihailović, s. r., Milivoje Đ. Isaković, s. r., dr. Svetislav Popović, s. r.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Инж. Фрање Хорвата, народног посланика, на Министра финансија о затезању градње царинског магацина у Загребу.

ГОСПОДИНЕ МИНИСТРЕ,

Актом Министра финансија бр. 5959/IV од 5 марта 1934 године одобрио је г. Министар финансија своту од 9,000.000 динара за градњу царинског магацина у Загребу.

Након састава и одобрења грађевног елабората по Градској општини у Загребу, набавила је та општина за скупе новце потребито градилиште те су након тога одржане до сада три оферталне лицитације, све три са повољним успехом.

Две од тих лицитација г. Министар финансија поништио је без оправданих разлога, а трећу, која је одржана 3 новембра 1936 год., није још до сада потврдио.

Услед тога трпи Градска општина загребачка голему штету и то само за време од прве лицитације па до сада преко милион динара, а сваки даљи мјесец за који се одобрење одуговлачи по 100.000 динара, јер Градска општина мора плаћати толику најамнину месечно.

Ради тога молим Вас, Господине Министре, да ми изволите одговорити:

1) Је ли Вам познато, да Градска општина загребачка губи затезањем одобрења оферталних лицитација за градњу царинског магацина у За-

гребу износ који прелази до сада 1,000.000 динара, а сваки мјесец даљи 100.000 динара?

2) Да ли Вам је познато да су према акту Министарства грађевина Бр. 35558 из 1936 г. Отсек за набавке и лицитације, као и рачунско економско одељење при Министарству грађевина, нашла да треба одобрити лицитацију од 17 августа ове године, а Одбор за оцену државних набавки на својој 48 седници ове године предложио Мин. финансија ову лицитацију на одобрење. Па ипак је Министар финансија ту лицитацију на велику штету Загребачке општине поништио;

3) Што каните одредити да се поновна лицитација од 3 новембра ове године што хитније одобри;

4) Хоћете ли надокнадити милионску штету Загребачкој општини коју је претрпела неоправдано услед затезања одобрења лицитације.

Изволите, Господине Министре, примити уверење о мом особитом поштовању.

Београд, 17 децембра 1936 год.

Инж. Фрање Хорват, с. р.
народни посланик

